

Тема:

Презентовано
Звіт НААУ
з актуальних
питань
функціонування
системи БПД

с. 3

НААУ запрошує
НАЗК вирішити
питання
адвокатського
декларування
конструктивним
діалогом

с. 5

Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ
за лютий –
березень
2024 року

с. 8

Історія
адвокатури:
Історичні
ювілеї
у 2024 році:
вшановуємо
адвокатів-
військовиків

с. 60

ЗМІСТ

Новини та події

Презентовано Звіт НААУ з актуальних питань функціонування системи БПД	3
Реформування юридичної освіти: готується концепція змін	4
НААУ запрошує НАЗК вирішити питання адвокатського декларування конструктивним діалогом.....	5
Розпочато прийом заявок на стипендію для участі у конференції ІВА	6
Омбудсман за підтримки НААУ надаватиме правничу допомогу — пілотний проєкт	6
Українських адвокатів запрошують на стажування до Німеччини	7

Комітети НААУ

Дайджест діяльності комітетів та секцій НААУ за лютий — березень 2024 року.....	8
---	---

Цікава тема

<i>А. Лук'яненко</i> Делегування водія на територію Польщі: основні аспекти та проблеми	28
--	----

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвозд'їй В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Вилков С. В.

Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Крупнова Л. В.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Місяць А. П.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Болдін М. Я.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Ковтун М. С.

Шеф-редактор офіційного бюлетня «Вісник НААУ»

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво серія КВ № 20370-10170 Р від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, 3, поверх 2

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Цивільні справи

Д. Щеглов

Дискусійні питання
правозастосовної практики судів
щодо стягнення компенсації
за шкоду, завдану внаслідок ДТП 37

О. Розгон

Ініціатива оспорення нікчемності
договору дарування валютних
цінностей фізичних осіб між
собою на суму, яка перевищує
п'ятдесятикратний розмір
неоподаткованого мінімуму
доходів громадян 43

Адміністративні справи

Яна Зелінська

Особливості доказування
в адміністративному
судочинстві51

Історія адвокатури

І. Василик, Г. Басара-Тиліщак

Історичні ювілеї у 2024 році:
вшановуємо адвокатів-
військовиків 60

Головний редактор
Ізвітова Л. П.

Шеф-редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
серія KB № 20370-10170P

Видавець
ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
29.03.2024 р.

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2024.
Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який
спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені
«Вісник Національної асоціації
адвокатів України», допускається
лише за дозволом Національної
асоціації адвокатів України.
При відтворенні матеріалів,
що містяться у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма)
автора твору обов'язкові.

ПРЕЗЕНТОВАНО ЗВІТ НААУ З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ БПД

Моніторинг поточного стану функціонування системи безоплатної правничої допомоги показує існування істотних і концептуальних проблем з реалізації цієї допомоги в Україні.

На цьому наголосила голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України **Лідія Ізовітова** під час презентації Звіту НААУ з актуальних питань функціонування системи БПД.

Вона зауважила, що система БПД завжди була об'єктом особливої уваги інституту адвокатури. Адже за останні десять років РАУ прийняла понад сімдесят рішень, що стосуються питань діяльності цієї системи.

Очільниця НААУ пояснила, чому інститут адвокатури приділяє стільки уваги проблемам БПД і здійснює моніторинг стану.

«Перш за все, ми спостерігаємо, чи належно і якісно забезпечуються правничою допомогою громадяни, по-друге — чи забезпечені державою належні умови адвокатам для реалізації їх незалежної професійної діяльності. Також моніторимо, чи забезпечені державою професійні права адвокатів у системі та чи гарантована незалежність адвокатури від держави за сучасної моделі системи безоплатної правової допомоги, — прокоментувала вона. *— Адже безоплатну вторинну правову допомогу, до якої належить захист підозрюваних, обвинувачених, затриманих та арештованих, — надають саме адвокати».*

Безоплатна вторинна правнича допомога є видом державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Тож Звіт фактично демонструє, як держава забезпечує ці гарантії.

Серед проблем, виявлених у процесі моніторингу, Лідія Ізовітова назвала:

— втручання у правову позицію адвоката через нав'язування розроблених системою БПД власних стандартів та алгоритмів захисту;

— втручання у професійну діяльність адвоката шляхом спонукання до розкриття адвокатської таємниці;

— порушення незалежності адвоката у спосіб здійснення перевірки якості, своєчасності та повноти надання адвокатами правничої допомоги працівниками центрів БПД, що за своєю сутністю є перевіркою адвокатського досьє, яке становить адвокатську таємницю.

Окремо голова НААУ, РАУ виділила проблеми економічної складової діяльності, особливо з оплатою праці адвокатів. *«Крім низького розміру оплати, існує проблема постійних затримок, нестабільності та непередбачуваності строків виплат, —* пояснила Лідія Ізовітова. *— Вже середина березня і за 2,5 місяці 2024 року адвокати в системі безоплатної правничої допомоги ще не отримали жодної копійки!».*

Вона також звернула увагу, що видатки бюджету на забезпечення самої системи безоплатної правової допомоги завжди є значно більшими, ніж на оплату адвокатам.

Так, за наявною інформацією у 2022 році видатки бюджету на систему БПД склали 606 млн грн. При цьому на оплату роботи адвокатів було передбачено лише 385 млн грн. У 2023 році ситуація схожа: для системи БПД — 491 млн, на роботу адвокатів — 311 млн.

«НААУ неодноразово звертала увагу на недоцільність витрачання значних коштів державного бюджету на організацію діяльності БПД, розмір яких перевищує розмір коштів, які направляються безпосередньо особам, що цю допомогу надають, — прокоментувала Л. Ізовітова, зауваживши, що такий стан «урядування» має спонукати державу до пошуку виходу із існуючої ситуації.

«Звіт, який сьогодні презентується, демонструє необхідність законодавчих змін та запровадження іншої організаційної моделі системи безоплатної правової допомоги, і адвокатура готова долучитись до їх розробки», — резюмувала голова НААУ, РАУ.

Звіт з актуальних питань функціонування системи БПД було направлено Президенту, Голові Верховної Ради, Прем'єр-міністру, міністру юстиції, Генпрокурору, Омбудсману, голові Рахункової палати, до Офісу

Ради Європи в Україні, Міжнародної асоціації юристів, послам європейських країн та інших установ і організацій.

У разі зупинення кримінального провадження надання правничої допомоги підозрюваному фактично припиняється, оскільки в ній немає безпосередньої потреби. Втім, у Законі «Про безоплатну правничу допомогу» відповідна підстава для припинення надання безоплатної вторинної правничої допомоги відсутня.

На проблему відсутності належного регулювання припинення надання БВПД у разі зупинення кримінальних проваджень також звернули увагу у Звіті НААУ з актуальних питань функціонування системи безоплатної правничої допомоги в Україні.

Доручення, які видаються центрами БПД, продовжують свою дію, і адвокати не можуть отримати оплату за вже виконану ними роботу.

«Коли підозрюваний оголошується у розшук, то неможливо навіть прогнозувати строк відновлення провадження. Особа може взагалі ніколи не відшукатися, — звертає увагу секретар Комітету НААУ з питань

БПД **Олена Дем'янова**. — Однак адвокатом виконано певний обсяг роботи, який мав бути оплачений. Втім, правове регулювання таке, що порушується право адвоката, залученого системою БПД, на оплату вже наданих послуг».

У Звіті підкреслюється актуальність цієї проблеми, оскільки випадки зупинення кримінальних проваджень сьогодні набувають поширення. У тому числі через те, що обвинувачений був призваний для проходження військової служби.

Єдиним ефективним способом вирішення означеної проблеми у НААУ вбачають внесення змін до ч. 1 ст. 23 Закону «Про безоплатну правничу допомогу», яка визначає підстави, за яких центр з надання безоплатної правничої допомоги має право припинити надання адвокатом БВПД. Протягом 2023 року НААУ подавала пропозиції з цього приводу, які наразі не знайшли підтримки.

Зі Звітом можна ознайомитися за посиланням: [URL: unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%91%D0%9F%D0%94_2023_.pdf](https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%91%D0%9F%D0%94_2023_.pdf).

РЕФОРМУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ: ГОТУЄТЬСЯ КОНЦЕПЦІЯ ЗМІН

До 31 червня 2024 року у Верховній Раді напрацюють Концепцію правового регулювання вищої юридичної освіти, яка встановить рамки подальшої нормотворчої діяльності у цій сфері.

Відповідне рішення було ухвалено за підсумками першого засідання робочої групи з питань реформування юридичної освіти при Комітеті ВР з питань правової політики. Засідання групи проходило 19 березня в Інституті правотворчості та науково-правових експертиз НАН України. Участь у заході взяв заступник голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздій**.

Нагадаємо, 8 листопада 2023 року Європейська комісія оприлюднила Звіт щодо України за 2023 рік, у якому, розглядаючи проблеми судочинства та прав людини, також окреслила рекомендації щодо юридичної освіти:

«Високоякісна та вільна від корупції юридична освіта та підготовка фахівців у сфері правосуддя та правоохоронних органів є ключовими для зміцнення верховенства права та виконання зобов'язань щодо

членства в ЄС. За останні роки в Україні здійснено низку заходів щодо вдосконалення юридичної освіти. Було прийнято та вдосконалено стандарти юридичної освіти, запроваджено стандартизовані іспити для вступу до юридичних вишів та магістратури, розроблено інституційну систему забезпечення якості. Однак прогрес був нерівномірним, і все ще потрібні подальші зусилля щодо реформ, зокрема для створення

чіткого інституційного розмежування юридичної освіти та підготовки правоохоронних органів, посилення стандартів прийому та ліцензування юридичних шкіл, забезпечення прозорого та справедливого (заснованого на заслугах) розподілу державних коштів для підготовки майбутніх юристів, модернізації навчальних програм з акцентом на етику, практичну підготовку, право ЄС та міжнародні обміни, впровадження єдиного державного кваліфікаційного іспиту та боротьбу з корупцією та плагіатом».

Вже 14 грудня 2023 року Комітет ВР з питань правової політики утворив робочу групу з питань реформування юридичної освіти та затвердив її склад. До групи увійшли народні депутати, судді, представники Офісу Президента, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, Міністерства освіти, Національної асоціації адвокатів України, органів прокуратури, Національної академії правових наук, закладів вищої освіти та міжнародних організацій.

Під час засідання робочої групи 19 березня експерт з освітньої політики та прав людини Офісу РЕ в Укра-

їні, доктор філософії Олександр Пижов представив напрацювання попередніх робочих груп і презентував основні аспекти унормування вищої юридичної освіти та стажу професійної діяльності у сфері права в контексті євроінтеграції, а саме:

- кваліфікаційні вимоги;
- стандарти освіти та практична підготовка;
- Єдиний державний кваліфікаційний іспит (ЄДКІ);
- ліцензування освітньої діяльності;
- акредитація освітніх програм;
- розмежування юридичної освіти та підготовки правоохоронців.

За підсумками обговорення було ухвалено рішення підготувати до 31 червня Концепцію правового регулювання вищої юридичної освіти. Відповідальними за її розробку визначено співголів робочої групи — народних депутатів України Юлію Гришину та Миколу Стефанчука.

Національна асоціація адвокатів України підтримує ідею підвищення якості юридичної освіти та виступає за застосування рівних підходів до вивчення права усіма представниками юридичних професій.

НААУ ЗАПРОШУЄ НАЗК ВИРІШИТИ ПИТАННЯ АДВОКАТСЬКОГО ДЕКЛАРУВАННЯ КОНСТРУКТИВНИМ ДІАЛОГОМ

Аби знайти можливості виходу з ситуації навколо декларування членами ВКДКА та дисциплінарних палат КДКА, Національна асоціація адвокатів України запропонувала ініціювати робочу зустріч з керівництвом Національного агентства з питань запобігання корупції.

Відповідний лист спрямований голові НАЗК Віктору Павлушику.

Мета пропонуваного спільного заходу — усунення невизначеності обов'язків членів органів адвокатського самоврядування стосовно заповнення та подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

У 2019 році змінилася редакція підпункту «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». До осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, були прирівняні в тому числі особи, які входять до складу дисциплі-

нарних комісій, утворених відповідно до Закону про державну службу, Закону про службу в органах місцевого самоврядування, інших законів. Всупереч своїй первинній позиції, у 2021 році у НАЗК витлумачили цю норму таким чином, що члени КДКА стали суб'єктами декларування, і почали розсилати адвокатам повідомлення про факт неподання декларації та про зобов'язання її подати.

У зв'язку із цим Рада адвокатів України ухвалила ряд рішень, які були адресовані Президенту, Голові Верховної Ради, Прем'єр-міністру, Генпрокурору, голові НАЗК для негайного вжиття заходів та прийняття актів, які усувають правову невизначеність (множинне трактування норм Закону «Про запобігання корупції»).

Нагадаємо, у Верховній Раді сьогодні підготовлено до другого читання проєкт Закону від 05.06.2020 № 3602 «Про внесення змін до частини 5 статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» щодо усунення

невизначеності обов'язків членів органів адвокатського самоврядування стосовно заповнення та подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

Окрім цього, у провадженні Конституційного Суду

перебуває конституційна скарга члена дисциплінарної комісії КДКА Закарпатської області Оксани Бухтоярової щодо конституційності окремих норм Закону «Про запобігання корупції» та Кодексу адміністративного судочинства України.

РОЗПОЧАТО ПРИЙОМ ЗАЯВОК НА СТИПЕНДІЮ ДЛЯ УЧАСТІ У КОНФЕРЕНЦІЇ ІВА

Міжнародна асоціація юристів (International Bar Association, IBA) розпочала прийом заявок від молодих адвокатів на отримання стипендії для участі в Щорічній конференції IBA 2024 у Мехіко.

Заявки приймаються до 30 квітня.

Стипендія дає право безкоштовної участі у заході, покриває витрати на проживання, а також (частково) — транспортні витрати.

Позмагатися за неї можуть молоді (до 35 років) адвокати або юристи, що проходять відповідні кваліфікаційні процедури.

Членство в IBA не є обов'язковою умовою для участі у відборі. Втім, стипендіат отримає дворічне безкоштовне членство в IBA та буде звільнений від сплати реєстраційного внеску на наступну Щорічну конференцію IBA або від сплати реєстраційного внеску за участь у галузевій Конференції, організованій IBA.

Перелік документів, а також детальні умови стипендіального конкурсу можна знайти на сайті IBA за посиланням: [URL: ibanet.org/annual-conference-scholarships](http://ibanet.org/annual-conference-scholarships).

У разі виникнення запитань можна звертатися до організаторів за електронною адресою: divisions@int-bar.org.

ОМБУДСМАН ЗА ПІДТРИМКИ НААУ НАДАВАТИМЕ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ — ПІЛОТНИЙ ПРОЄКТ

Пілотний проєкт із надання професійної правничої допомоги громадянам п'яти регіонів України започаткували в Офісі Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.

Проєкт реалізується у Закарпатській, Дніпропетровській, Івано-Франківській, Рівненській та Хмельницькій областях в рамках Меморандуму про спів-

працю, укладеного між Омбудсманом та Національною асоціацією адвокатів України.

Згідно із домовленостями адвокати надаватимуть професійну правничу допомогу громадянам, які звернулися за отриманням консультацій під час прийому представниками Омбудсмана в регіонах.

В Офісі Омбудсмана пояснюють, що під час прийому громадян іноді виникають випадки, коли заявники

потребують додаткової професійної правничої допомоги (складення позовів, адвокатських запитів тощо), проте з різних причин не можуть скористатись безоплатною вторинною правовою допомогою.

Для забезпечення права на професійну правничу допомогу, закріпленого статтею 59 Конституції України, ради адвокатів областей за погодженням НААУ братимуть участь у поновленні порушених прав тих громадян, хто звертається до Омбудсмена. Адвокати надаватимуть необхідні роз'яснення та, в окремих випадках, професійну правничу допомогу.

Нагадаємо, у нещодавно презентованому НААУ Звіті з актуальних питань функціонування системи безоплатної правничої допомоги в Україні відзначається, що поглиблення кризи у взаєминах держави

та адвокатури в сфері надання БПД, довготривале ігнорування позиції НААУ призвело до корінних змін, які характеризуються втратою системою БПД первинних орієнтирів на людину як найвищу цінність.

Водночас конституційна та законодавчо визначена модель гарантування кожного права на професійну правничу допомогу включає в себе особливого виконавця організації її надання — адвокатуру. І саме адвокати, як особливі суб'єкти, що відповідають спеціально визначеним вимогам, та здійснювана ними діяльність з надання правничої допомоги, якість якої гарантується спеціальними процедурами та механізмами, є визначальними елементами означеної моделі забезпечення кожного саме професійною, а не будь-якою правничою допомогою.

УКРАЇНСЬКИХ АДВОКАТІВ ЗАПРОШУЮТЬ НА СТАЖУВАННЯ ДО НІМЕЧЧИНИ

Молоді українські адвокати, які спеціалізуються у сфері цивільного, комерційного та економічного права, мають змогу взяти участь у програмі стажування в Німеччині. Її проводить Фонд міжнародної правової співпраці (IRZ) спільно з Федеральною палатою адвокатів та Німецькою спілкою адвокатів.

Семінари для учасників програми та стажування в адвокатській фірмі проходять у **м. Бонн з 22 серпня по 27 вересня 2024 року**, — повідомив Фонд IRZ.

В організатора розповіли, що перевага надаватиметься кандидатам, які мають досвід адвокатської діяльності. Втім, заявки прийматимуть і від адвокатів-стажерів, які завершують професійне навчання. Водночас умовою для успішного стажування є вільне володіння німецькою мовою, включно із володінням юридичною термінологією. Тому претенденти повинні бути готовими пройти тест.

Не зможуть взяти участь у програмі адвокати, які вже працюють в адвокатській фірмі, яка працює в Німеччині чи має там офіси або пов'язана партнерством з німецькою адвокатською фірмою.

Українським адвокатам, які бажають скористатися можливістю стажування за кордоном, необхідно звернутися **до 10 травня** до Фонду IRZ та надіслати на адресу tenhaft@irz.de заповнену анкету, фото, автобіографію, а також підтвердження знання німецької мови (сертифікат, диплом тощо).

Організатори заходу беруть на себе витрати:

- розміщення та харчування під час вступного та підсумкового оціночного семінарів;
- переїзд від місця проведення вступного семінару до місця стажування та від місця стажування до місця проведення підсумкового оціночного семінару;
- проживання у місці проходження стажування;
- забезпечення буденних потреб протягом усього періоду стажування у розмірі 550,00 євро.

З огляду на ситуацію в Україні, німецька сторона також готова взяти на себе транспортні витрати обраного стажера (стажерів) на подорож до Німеччини та повернення назад.

Докладніше про стажування можна дізнатися із опису програми за посиланням: URL: unba.org.ua/assets/uploads/publications/1-programmbeschreibung-tn-bedingung_ah_2024.pdf.

ДАЙДЖЕСТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТІВ ТА СЕКЦІЙ НААУ ЗА ЛЮТИЙ – БЕРЕЗЕНЬ 2024 РОКУ

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НААУ

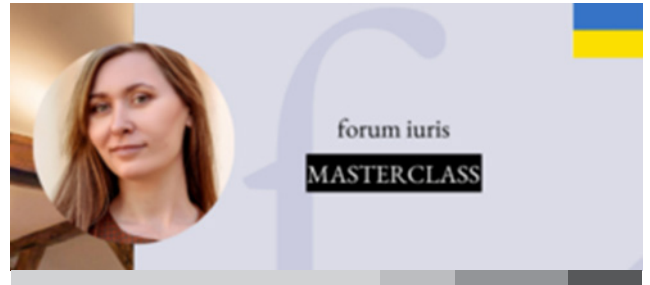
1 березня відбулося засідання Комітету в онлайн-режимі у приміщенні НААУ. Так, учасники заходу колективно розглядали заяви адвокатів про вступ до Комітету та заслуховували кожного кандидата. У результаті чого Комітетом схвалено таких кандидатів: **Олега Бабіча, Андрія Вознюка, Артура Волошина, Олега Голубничого, Олександра Козакевича; Дениса Лисова, Максима Стригуна, Олександра Плавана, Павла Савченка, Олександра Солдаткіна, Сергія Чорного.** У зв'язку із цим Комітет бажає новим членам успіхів у роботі та впевнено стояти на захисті професійних гарантій адвокатури.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

27 лютого опубліковано статтю представника НААУ у Республіці Кіпр **Вікторії Поліщук** на тему «Медіатор на Кіпрі: умови для адвокатів». З 2012 року на Кіпрі діє Закон «Про деякі аспекти медіації в цивільних справах», прийнятий в рамках гармонізації національного законодавства з Директивою 2008/52/ЄС. Ним визначаються засади медіації у цивільних, трудових і господарських справах, у тому числі транскордонних. За загальним правилом закону, сторони мають право обирати медіатора. Сторони за погодженням з медіатором визначають спосіб проведення процедури, її тривалість, зобов'язання щодо конфіденційності процесу, оплату послуг медіатора, а також будь-які інші питання, які сторони вважають за необхідне узгодити.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rrizi.

21 лютого за інформаційної підтримки **Česká advokátní komoru** представником НААУ в Чеській Республіці (м. Прага) **Оленою Максименко** проведено лекцію для українських правників, які бажають отримати статус іноземного адвоката в Чехії.

Zákon č. 85/1996 Sb. ze dne 13. března 1996, o advokacii — Закон про адвокатуру — передбачає можливість внесення даних про іноземного адвоката до відповідного реєстру в Чеській Республіці. Однією з умов набуття цього статусу є складання іспиту на визнання з можливістю надалі здійснення юридичної практики на території Чехії з питань міжнародного приватного права та права держави, якою було первісно надано право здійснення адвокатської діяльності.

Перелік документів, необхідних для доступу до іспиту:

- нотаріально засвідчена копія свідоцтва про право на здійснення адвокатської діяльності в країні походження із перекладом на чеську мову;
- нотаріально засвідчена копія документа про наявність вищої освіти в галузі права у вищому навчальному закладі (магістр права) із перекладом на чеську мову;
- копія витягу про відсутність судимості від Міністерства внутрішніх справ України з перекладом на чеську мову;
- довідка про відсутність судимості від чеського уряду;
- копія паспорта із підписом кандидата;
- афідевіт іноземного адвоката, яким кандидат підтверджує, що відповідає усім вимогам, які висуваються законом;
- докази переказу на відповідний рахунок Чеської адвокатської палати платежу за право доступу до іспиту;

— заява про вибір мови, якою буде складатися іспит.

Чеська адвокатська палата протягом дев'яти місяців з дня отримання сформованого пакета документів повідомляє кандидата про дату іспиту, склад комісії, яка буде приймати іспит, і надає можливість заявити відвід її членам.

Іспит складається у формі тесту з 20 запитань з основ чеського конституційного законодавства, системи конституційних органів, принципів виборчого права, судової системи, характеру джерел права, основ чеського приватного права, правових норм надання юридичних послуг. На іспит надається 2 години.

У разі успішного складання іспиту на визнання кандидату повідомляється дата складання урочистої присяги, надання посвідчення адвоката, заповнюються дані щодо адреси здійснення професійної діяльності та додаткові відомості, які будуть відображені у реєстрі, ведення якого покладено на Чеську адвокатську палату.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rrluu.

Доступ до професії адвоката в Канаді є непростим. Утім для іноземців, які вже мають юридичну освіту, існує спрощений порядок отримання ліцензії. Особливості процедури **22 лютого** розкрила представник НААУ в Канаді **Вікторія Сандулєєва** під час чергового вебінару циклу «Доступ до адвокатської професії за кордоном».

Дорожня карта для отримання українцем адвокатської ліцензії складається з декількох обов'язкових етапів:

1) отримання оцінювання закордонної юридичної освіти від Національного Комітету Оцінювання Канади (NCA);

2) складання тесту на знання англійської мови (результат має бути рівня не нижче 7 балів за кожну секцію Academic IELTS Test);

3) проходження навчання та отримання ступеня магістра права або проходження спеціальних навчальних курсів для іноземних студентів у юридичній школі/університеті;

4) отримання кваліфікаційного сертифіката від NCA та за необхідності складання додаткових іспитів;

5) проходження обов'язкового курсу з письма та проведення юридичного дослідження в рамках цього курсу;

6) стажування;

7) подання заявки на прийом в адвокатську колегію відповідної провінції.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rrjjs.

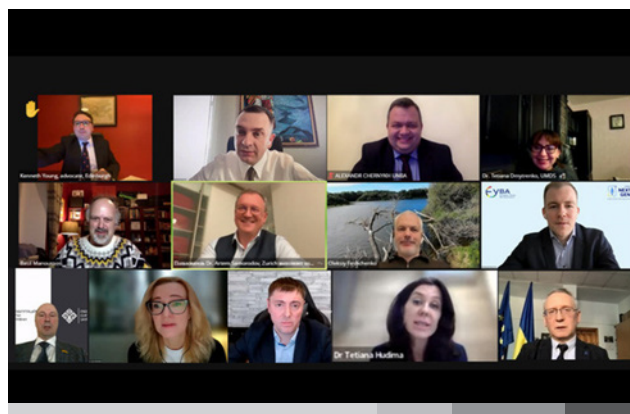
На відміну від нашої країни, юрист у Сполучених Штатах Америки — це адвокат, який отримав кваліфікацію для юридичної практики та надає консультації або здійснює представництво у судових справах.

Процедуру набуття статусу юриста на прикладі штату Меріленд **22 лютого** розглянула представник НААУ у цій країні **Олена Калашник** під час вебінару циклу «Доступ до адвокатської професії за кордоном».

Вона розповіла, що навчання на юриста триває близько семи років. Бакалавр (4 роки навчання) має закінчити юридичний факультет і отримати ступінь доктора юриспруденції (J.D.), що передбачає ще три роки навчання. Втім, якщо іноземний адвокат підтвердить свою освіту в США, то час навчання може скоротитися на 4 роки. Тобто з наявністю підтвердженої освіти за кордоном залишиться лише 3 роки навчання в юридичній школі. В окремих випадках може бути достатнім навчання на LLM-програмі. У Меріленді набуття статусу юриста передбачає 7 кроків.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rrjny.

28 лютого захід ініційований представником НААУ в Шотландії, Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії **Олександром Чернихом** у співпраці з британськими науковими установами, державною установою «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Мамутова Національної академії наук України», організацією «Українська сучасна цифрова наука» (UMDS), українською ІТ-компанією «LIGA ZAKON» та Європейською асоціацією молодих адвокатів.

Активне використання цифрових технологій та криптовалют у всіх сферах життя породжує питання щодо прав і свобод людини в цифровому світі. Сучасні виклики вимагають ретельного їх дослідження, зокрема адаптації до глобального середовища, збереження основних цінностей і гармонії між індивідуальними правами та колективними потребами суспільства.

Такого висновку дійшли учасники конференції «Соціальна справедливість і цифрова економіка: кібербезпека, крипторегуляція, ШІ, права людини в епоху цифрових технологій», яка відбулася в рамках Тижня кібер-Шотландії 24 (Cyber Scotland Week 24).

Конференція складалася із 4 сесій і була присвячена тенденціям цифрової економіки, впливу диджиталізації на право, регулюванню віртуальних активів, кібербезпеки, кіберрозслідування, розшуку віртуальних активів, застосуванню санкцій у цифровому просторі.

Під час першої сесії заступник голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздій** доповів про сучасні виклики перед українською адвокатурою і ті переваги, які надала цифровізація процесів у галузі захисту прав і законних інтересів.

«Останні тенденції цифрової епохи суттєво змінили правовий ландшафт. Усі юристи повинні бути в курсі нових тенденцій та технологій. Обчислення та аналітика даних, штучний інтелект, блокчейн стали невід'ємною частиною нашого повсякденного ділового життя з постійним розвитком цифрового середовища, що супроводжується численними юридичними ризиками та проблемами комплаєнсу. Перед юристами стоїть завдання адаптуватися, вчитися та застосовувати нові підходи для ефективного виконання своїх обов'язків», — наголосив **Валентин Гвоздій**.

Водночас із розвитком цифровізації перед юридичною спільнотою стоїть задача захистити права людини.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rscdx.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Сьогодні за допомогою конституційної скарги фізичні та юридичні особи можуть домогтися скасування дії закону або його окремих положень, якщо вони не відповідають Конституції. Як реалізувати таку можливість на практиці? З особливостями конституційної скарги, вимогами до її підготовки та перевагами використання для адвоката можна ознайомитися під

час удосконаленого **онлайн-курсу «Підготовка та подання конституційної скарги 2.0»**.

Лекторами курсу виступають:

- голова Комітету, к. ю. н. **Марина Ставнічук**;
- заступник голови Комітету, д. ю. н. **Мар'яна Афанасьєва**;

- суддя Верховного Суду, к. ю. н. **Альберт Єзеров**;
- завідувач відділу попередньої перевірки конституційних скарг Секретаріату Конституційного Суду **Віталій Запорожець**;

— завідувач кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія», к. ю. н. **Дмитро Терлецький**.

Кожен із модулів-підрозділів має таку структуру: відеоматеріали, текстові матеріали та документи, які несуть роль доповнення до відеоматеріалів, а також тестове завдання, яке перевіряється системою автоматично. Проходження відбувається в режимі онлайн та в зручний час. Після проходження курсу видається сертифікат, що засвідчує отримання адвокатом п'яти залікових балів та надсилається на електронну пошту протягом доби.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rjryq.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАКОНОТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ З ПИТАНЬ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У березні Комітет здійснив правовий аналіз законопроектів:

- № 10445 «Про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо врегулювання питання своєчасності отримання відповіді на адвокатський запит» (за проханням адвоката, інформацію та копії документів, запитувані адвокатом,

слід направляти засобами електронного зв'язку з накладанням електронного кваліфікаційного підпису);

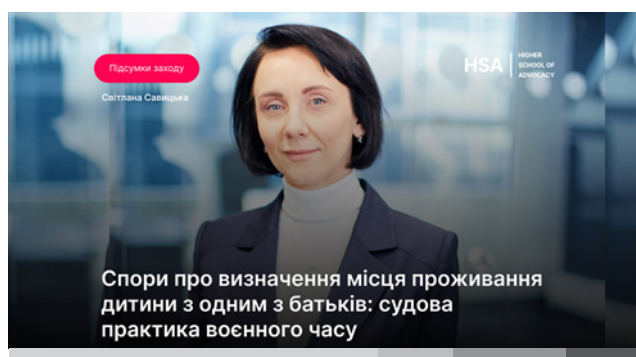
— № 10446 «Про внесення змін до деяких законів України щодо відповіді на адвокатський запит» (обов'язок органів, які забезпечують ведення державних реєстрів, надавати повну інформацію та копії документів, необхідних адвокату для надання правової допомоги клієнту).

За результатами опрацювання проєктів у НААУ підтримали ідею розширення прав адвокатів, тому вважають, що вказані пропозиції заслуговують на увагу. Втім положення законопроєктів № 10445, 10446 у частині змін до статті 24 Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність було б доцільно розглянути у процесі опрацювання законопроєкту № 9356.

Повністю зауваження і пропозиції Комітету НААУ з питань законотворчих ініціатив з питань адвокатської діяльності можна переглянути за посиланням: URL: unba.org.ua/assets/uploads/publications/10445_10446.pdf.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ СІМЕЙНОГО ПРАВА

21 лютого у Вищій школі адвокатури НААУ відбувся захід з підвищення кваліфікації адвокатів на тему «Визначення місця проживання дитини з одним з батьків після 24.02.2022: нові виклики», лектором якого виступила заступник голови Комітету **Світлана Савицька**.

На початку заходу адвокат зауважила, що законодавство України не містить норм, які б наділяли будь-кого з батьків пріоритетним правом на проживання з дитиною.

Проте рівність прав батьків щодо дитини є похідною від прав та інтересів самої дитини на гармонійний розвиток і належне виховання, і в першу чергу повинні бути визначені та враховані інтереси дитини

з огляду на об'єктивні обставини спору, а вже тільки потім права батьків.

Світлана Савицька зазначила, що спори між батьками про визначення місця проживання дитини з одним із них відповідно до норм сімейного, процесуального законодавства та норм міжнародного права вирішуються, насамперед, з урахуванням принципу змагальності, з дотриманням найкращих інтересів дитини.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/5eznbnxs.

22 лютого на сайті НААУ було опубліковано Бюлетень Комітету за IV квартал 2023 року. Документ упорядковує останні рішення ВС у сімейних спорах із таких питань:

- поділ майна подружжя;
- стягнення аліментів;
- визначення місця проживання дитини;
- міжнародне викрадення дітей;
- визначення походження дітей;
- позбавлення та поновлення батьківських прав;
- видання обмежувальних приписів.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/3cbfeybd.

26 лютого 2024 року у м. Харкові відбулася міжнародна освітня офлайн-конференція «**Харків: освіта під землею**» («Kharkiv: Education Under Ground»), присвячена обговоренню широкого спектру питань реалізації права на освіту в умовах воєнного стану, вивченню досвіду прифронтових територій та пошуку ефективних рішень.

Доповідь на тему «Вплив обставин воєнного стану на проступки учасників освітнього процесу: правові

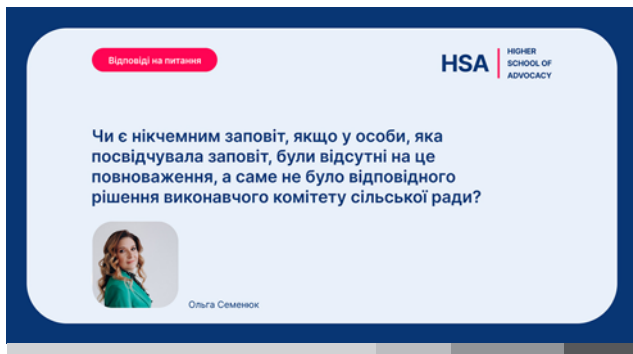

наслідки» на заході представила голова Комітету **Лариса Гретченко**.

*«На жаль, «шкільні війни» не зникли в умовах воєнного стану. Безпекові фактори, безумовно, впливають на гармонійний розвиток дитини і є одним з ключових елементів в забезпеченні доступу до якісної освіти. Війна створила нові виклики в системі освіти, які можливо подолати тільки в співпраці та взаєморозумінні всіх учасників освітнього процесу з пріоритетом найкращих інтересів дитини», — відзначила **Лариса Гретченко**.*

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/5dfxeub7.

27 лютого 2024 року в межах рубрики Вищої школи адвокатури НААУ було оприлюднено #Відповіді на питання, член Ради Комітету **Ольга Семенюк** відповідає на запитання адвокатів «Чи є нікчемним заповіт, якщо у особи, яка посвідчувала заповіт, були відсутні на це повноваження?».

Відповідь лектора за посиланням: URL: tinyurl.com/2y8nk39s.

1 березня 2024 року заступник голови Комітету **Світлана Савицька** взяла участь у міжвідомчій

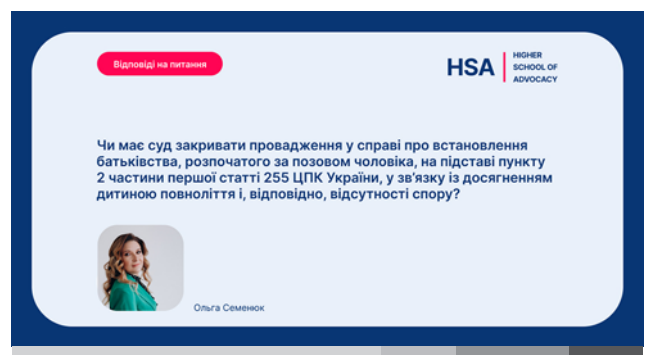
онлайн-наradі з питань правильного практичного застосування законодавства про захист персональних даних при наданні документів у відповідь на адвокатські запити. Крім неї, взяли участь представники Міністерства юстиції України, офісу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Адвокат **Світлана Савицька** зазначила, що органи адвокатського самоврядування надані роз'яснення, що отримання конфіденційної інформації шляхом направлення адвокатського запиту можливе у разі долучення до адвокатського запиту, окрім зазначених у ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» інших документів, які надають право адвокату на отримання конфіденційної інформації, зокрема згоди на збір та оброблення персональних даних клієнта, копії свідоцтва про народження дитини тощо.

З Роз'ясненням можна ознайомитися за посиланням: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2021-07-03-r-shennya-rau-53_60feb77d38d3a.pdf.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/2sadsd3a.

6 березня 2024 року в межах рубрики Вищої школи адвокатури НААУ було оприлюднено #Відповіді на питання, член Ради Комітету **Ольга Семенюк** відповідає на запитання адвокатів «Чи має суд закривати провадження у справі про встановлення батьківства у зв'язку із досягненням дитиною повноліття?».

Відповідь лектора за посиланням: URL: tinyurl.com/2w4y44kn.

У березні особливості шлюбно-сімейних відносин під час воєнного стану дослідила голова Комітету **Лариса Гретченко** на семінарі «Соціальні гарантії захисникам і захисницям України та членам їх сімей: Актуальні виклики та правові рішення».

Цей захід днями проводив Департамент соціального захисту населення Чернівецької ОВА. Участь у ньому взяли спеціалісти сфери соціального захисту, центрів надання соцпослуг, психологи та правозахисники, які обговорювали проблеми правового забезпечення соціального захисту та гарантій для захисників і захисниць України та членів їхніх сімей, практику оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів соціального захисту населення щодо виплат, пільг і компенсацій.

Лариса Гретченко відзначила збільшення кількості проваджень щодо встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу, родинних відносин, перебування на утриманні, встановлення батьківства, оскарження висновків або рішень щодо обставин загибелі, проходження служби чи виконання обов'язку із захисту Батьківщини. Також вона виокремила кілька висновків Верховного Суду у справах, пов'язаних з оскарженням відмови про надання статусу члена сім'ї загиблого (померлого) захисника чи захисниці України.

Детальніше за посиланням: [URL: tinyurl.com/bdhmykdz](https://tinyurl.com/bdhmykdz).

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ АДВОКАТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Однією з форм здійснення адвокатської діяльності є адвокатське бюро — юридична особа з єдиним засновником, прізвище якого стоїть у найменуванні компанії. Як її створити?

За оцінками порталу «Дія», початкова інвестиція для створення та реєстрації АБ може складати до \$ 5 тис. (орієнтовно 186 тис. грн). Державна реєстрація адвокатського бюро, як і будь-якої іншої юридичної особи, здійснюється відповідно до Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців» з урахуванням особливостей, передбачених Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Про це та інші особливості реєстрації адвокатського бюро у своїй статті розповів голова Комітету НААУ з питань адвокатської практики **Богдан Кушнір**.

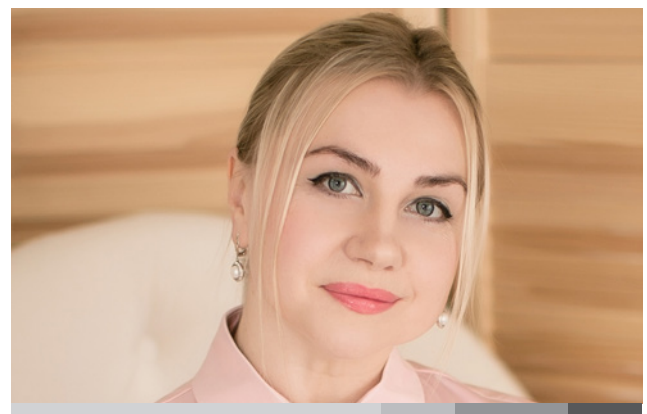
Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/rriofv](https://surl.li/rriofv).

28 лютого опубліковано статтю заступника голови Комітету **Дмитра Хуторного** на тему «Індивідуально, АБ чи АО? Яку форму адвокатської діяльності обрати (порівняльна таблиця)». За законом адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання. Яку краще обрати? Відповідь на це запитання залежить від масштабів роботи, яку плануєте виконувати.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/rrjeh](https://surl.li/rrjeh).

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

У Віснику НААУ за січень — лютий була опублікована стаття членкині Комітету **Оксани Полотнянко** на тему «Право учасників бойових дій на звільнення

від сплати судового збору». Інститут судового збору є одним із видів судових витрат та одним із джерел фінансування здійснення судочинства і потреб, які виникають у його процесі. Загальною вимогою до особи при зверненні до суду є сплата судового збору і підтвердження цієї операції обов'язковим документом, який додається до поданої заяви, скарги тощо. Відсутність такого документа або документа, що передбачає звільнення від судового збору відповідно до закону, є підставою залишення заяви, скарги без руху зі строком для усунення недоліків, а у випадку невиконання останнього — повернення згаданих документів.

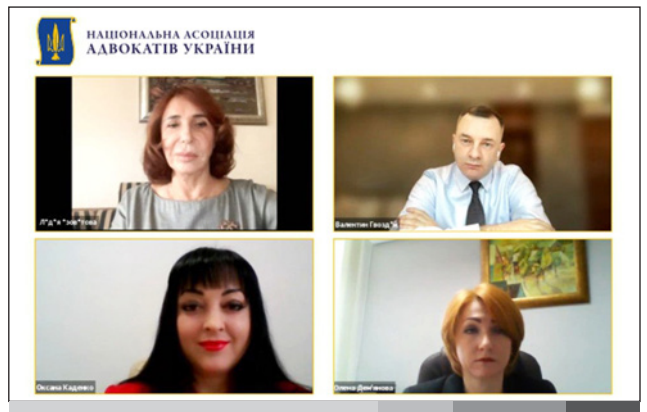
КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

7 березня відбулося перше в цьому році **засідання Комітету** в онлайн-режимі.

Так, учасники заходу обговорили план діяльності на 2024 рік. Також голова Комітету обговорила важливі питання стану виконання рішень РАУ, НААУ та бронювання адвокатів, які надають БВПД. На засіданні розглянули звернення адвокатів, які надійшло до Комітету та обговорили їх вирішення.

19 березня в НААУ презентували Звіт з актуальних питань функціонування системи безоплатної правничої допомоги в Україні за 2023 рік. Законодавчо визначена модель гарантування кожному права на професійну правничу допомогу включає в себе особливого виконавця організації її надання — адвокатуру. Звіт, підготовлений профільним Комітетом НААУ, демонструє причинно-наслідкові зв'язки, що визначають існування проблем у системі БВПД, та ефективні шляхи їх вирішення. Участь у заході взяли: голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова**, заступник

голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздій**, голова Комітету **Оксана Каденко** та секретар Комітету **Олена Дем'янова**. У звіті відзначається, що конституційна та законодавчо визначена модель гарантування кожному права на професійну правничу допомогу включає в себе особливого виконавця організації її надання — адвокатуру. І саме адвокати, як особливі суб'єкти, що відповідають спеціально визначеним вимогам, та здійснювана ними діяльність з надання правничої допомоги, якість якої гарантується спеціальними процедурами та механізмами, є визначальними елементами означеної моделі забезпечення кожного саме професійною, а не будь-якою правничою допомогою. У цьому контексті особливого значення набувають правові підстави та зміст діяльності центрів з надання БВПД, адже фактично вони виконують не тільки адміністративні функції посередництва між іншими суб'єктами правовідносин щодо надання БВПД (між отримувачами і надавачами БВПД), але й значну частину предметних функцій. Також у процесі заходу було представлено нову модель системи БВПД.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rsblj.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ

У березні Комітет здійснив правовий аналіз проекту Закону № 10258 від 13.11.2023 «Про ветеранське підприємництво», який має підвищити захист соціально орієнтованого ветеранського бізнесу.

Законопроект містить загальні положення та визначення (зокрема, суб'єктів ветеранського підприємництва, ветеранського соціального підприємництва), визначає порядок набуття суб'єктом підприємництва статусу ветеранського та його втрату, запроваджує

облік відомостей у Єдиному державному реєстрі ветеранів війни, встановлює види та форми державної підтримки ветеранського підприємництва.

На думку НААУ, проєкт потребує доопрацювання. Зокрема, в частині узгодження з іншими законами (наприклад, із Законом «Про адміністративні послуги» щодо процедури набуття статусу ветеранського підприємництва; із Цивільним кодексом та Кодексом з процедур банкрутства — стосовно порядку створення юридичних осіб та їх припинення) та забезпечення єдиного понятійного апарату. Так, визначення учасників юридичних осіб як «членів такої юридичної особи» не відповідає визначенням ГК та ЦК дефініціям і потребує узгодження між собою.

Також має бути упорядковано ведення Єдиного державного реєстру ветеранів війни, з урахуванням того, що відомості з нього слугуватимуть підставою для отримання статусу суб'єкта ветеранського підприємництва і обліку у відповідному реєстрі не лише фізичних осіб (як наразі передбачено законопроектом), а й юридичних осіб.

При опрацюванні законопроекту від адвокатів були отримані й інші зауваження та пропозиції.

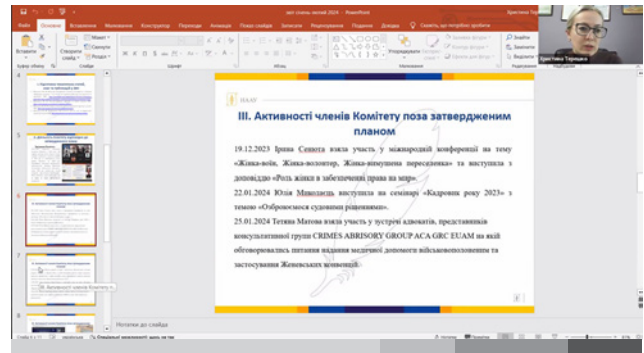
Переглянути їх можна за посиланням: URL: surl.li/rsaarp.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МЕДИЧНОГО І ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА ТА БІОЕТИКИ НААУ

20 лютого 2024 року член Ради Комітету **Олександр Корнага** провів семінар для сімейних лікарів на тему «Проблематика та виклики сьогодення у роботі лікарів сімейної практики».

27 лютого 2024 року член Ради Комітету **Юлія Миколаєць** у рамках співпраці з електронним ресурсом Експертус Медзаклад провела вебінар на тему «Відповідальність за порушення вимог охорони праці», де розкривалася тема відповідальності керівників закладів за низку питань: від забезпечення працівників ЗІЗ, проходження медичних оглядів до належного управління системою охорони праці.

28 лютого 2024 року відбулося чергове засідання Комітету. На порядку денному серед інших питань обговорювалися плани роботи на 2024 рік і затвердження такого, а також відбулося обговорення діяльності членів комітету та регіональних представників.

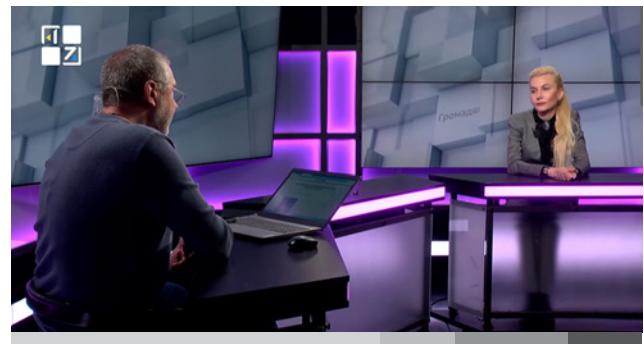

За підсумками роботи Комітету заплановано оголошення конкурсу на заміщення вакантних посад регіональних представників у різних областях України; впроваджено новий формат роботи Комітету, а саме проведення методичних семінарів членами Комітету; заплановано заходи, приурочені до Європейського дня захисту прав пацієнтів (18 квітня); впроваджено розроблення спеціальних заходів щодо тематики діяльності Комітету у 2024 році — мирне врегулювання конфліктів.

На першому методичному семінарі виступила голова Комітету, **Ірина Сенюта**, яка розкрила питання правової природи гістологічних препаратів, стандартів у сфері охорони здоров'я та проблемних аспектів для медичної практики Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».

2 березня 2024 року голова Комітету **Ірина Сенюта** брала участь у звітній конференції Українського лікарського товариства у м. Львові та виступила з доповіддю на тему «Медична практика крізь призму судових рішень».

4 березня 2024 року в рамках співпраці з медіа голова Комітету Ірина Сенюта взяла участь у телепрограмі «Інтерв'ю на Першому Західному». Під час

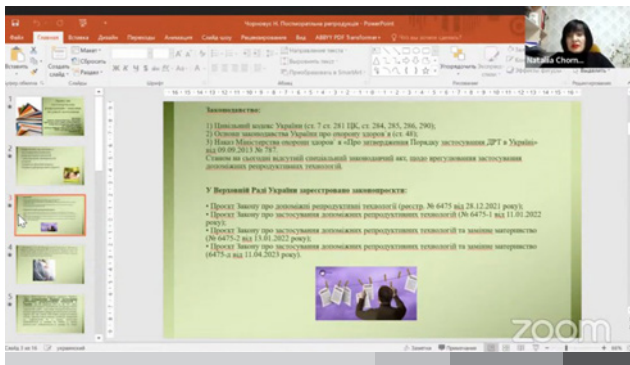

інтерв'ю розкрила питання страхування професійної відповідальності медичних працівників, обговорила медичні справи та рішення судів, а також можливість застосування до медичних справ альтернативних методів розв'язання конфліктів.

Перегляд за посиланням: URL: tinyurl.com/4u7vvf4z.

6 березня 2024 року секретар Комітету **Наталія Чорновус** провела семінар для адвокатів Львівської області на тему «Право на постмортальну репродукцію — виклики та реалії сьогодення».

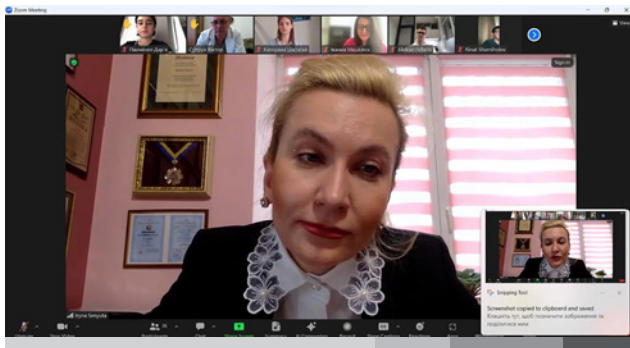

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/ygубa47т.

17 березня 2024 року член Ради Комітету **Юлія Миколаєць** надала коментар електронному виданню «Апостроф» до публікації «Батальйон «Інвалід»: всіх непридатних 2 — 3 групи на перекомісію».

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/sfwynsws.

18 березня 2024 року голова Комітету **Ірина Сенюта** провела бінарну лекцію для студентів 1 року другого (магістерського) рівня здобуття освіти вибіркового блоку «Право охорони здоров'я» на тему «Роль рішень ЄСПЛ у забезпеченні прав людини у сфері охорони здоров'я».

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/2us2nah3.

Підготовка тематичних статей і публікацій, робота з медіа

Миколаєць Ю. М. «Виплачуємо надбавки за Постановою № 928». Спеціалізований щомісячний журнал. Управління закладом охорони здоров'я. № 3 (206) березень 2024. С. 29 — 33.

Миколаєць Ю. М. «Чи надавати відповідь на скаргу родича померлого пацієнта». Спеціалізований щомісячний журнал. Управління закладом охорони здоров'я. № 3 (206) березень 2024. С. 78 — 79.

Миколаєць Ю. М. «Роботодавець має сплатити 100 тис. грн за смертельний нещасний випадок». Спеціалізований щомісячний журнал «Довідник спеціаліста з охорони праці» № 03/2024 березень 2024. С. 29 — 34.

Миколаєць Ю. М. Консультації на платформі Експертус Медзаклад (Експертно-правова система для керівників у галузі охорони здоров'я).

Миколаєць Ю. М. «Чи може працювати в хоспісі лікар із медицини невідкладних станів». URL: tinyurl.com/ye27ps8t.

Адвокат ЗСУ

Голова Комітету **Ірина Сенюта**, член Ради Комітету **Оксана Міськів** і регіональний представник в Івано-Франківській області **Тетяна Войцеховська** беруть участь у волонтерському русі «Адвокат ЗСУ» і на постійній основі надають консультації військово-службовцям та членам їхніх сімей з медичного права.

Робота з платформою «HELP»

Секретар Комітету **Наталія Чорновус**, члени Ради Комітету **Зінаїда Чуприна** та **Олександр Корнага** продовжують участь як тренери на платформі «HELP» на курсі «Основні принципи захисту прав людини у сфері біомедицини», забезпечуючи ефективність навчального курсу та діалог з учасниками.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ АДВОКАТУРИ

При НААУ створено постійно діючий колегіальний дорадчий орган — Комітет з питань цифровізації адвокатури. Його керівником призначено адвоката, доктора юридичних наук **Андрія Приходька**. Відповідне розпорядження від 06.03.2024 № 46 підписала голова

НААУ, РАУ Лідія Ізовітова. Новостворений Комітет працюватиме за двома напрямками — цифровізація органів адвокатського самоврядування та сприяння загальній диджиталізації адвокатської професії. По-перше, планується впроваджувати рішення щодо системи електронного документообігу, управління членством, комунікаційної та проєктної діяльності. По-друге, Комітет фокусуватиметься на моніторингу, аналізі та популяризації цифрових інструментів для адвокатів.

Саме тому завданнями Комітету визначені:

- оптимізація баз даних і систем управління, зокрема для ведення обліку та документообігу;
- інтеграція сервісів з ЄРАУ;
- моніторинг та аналіз цифрових інструментів;
- розроблення та підтримка онлайн-реєстру цифрових сервісів для адвокатів;
- створення системи рейтингів та відгуків цифрових ресурсів;
- проведення форумів і конференцій;
- розроблення та впровадження цифрових рішень для автоматизації процесів НААУ;
- організація навчальних програм з цифрової грамотності для адвокатів;
- співпраця з ІТ-компаніями та розробниками для створення спеціалізованих рішень для адвокатів;
- аналіз можливостей впровадження штучного інтелекту та інших новітніх технологій в адвокатській діяльності;
- інтеграція співтовариства адвокатів до відомих інформаційно-технологічних платформ.

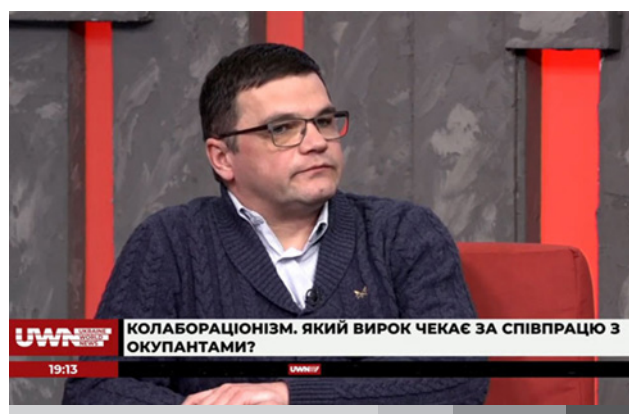
«Цифрові трансформації стали нормою для більшості галузей, — зауважив Андрій Приходько. — Ми вже на порозі технологічних змін в адвокатурі

і Комітет докладе максимум зусиль, аби використати наявні сьогодні диджитал-інструменти з максимальною користю для професії».

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

Основним критерієм злочинності діяння колабораціонізму має бути добровільність згоди на співпрацю з агресором. І щоб забезпечити справедливе правосуддя для людей з ТОТ, окрім примусу, законодавець має запровадити заходи заохочення.

Про проблеми кваліфікації колабораційної діяльності в ефірі спецпроєкту «Цифрова держава» на телеканалі Ukraine World News говорив член Комітету **Олександр Мірошник**.

Він звернув увагу на широке коло кваліфікуючих ознак цього злочину, але основним критерієм, на його думку, має слугувати добровільність дій. «Є маса випадків, коли люди, наші підзахисні, підпадали під ознаку цього злочину тільки за те, що, наприклад, когось там пригостили з окупантів під час окупації харчовими продуктами або іншими засобами, — пояснив адвокат. — Це також є юридичною ознакою злочину». Але, на думку **О. Мірошника**, таких людей слід відрізняти від тих, хто дійсно заслуговує на покарання, хто добровільно пішов на співпрацю з ворогом, наприклад почав поставляти харчові продукти, паливо.

Олександр Мірошник зауважив: якщо людину змусили отримати паспорт держави-агресора, то вона злочину не вчиняла. «Таких людей на окупованих територіях сотні, тисячі. Це вже ні для кого не секрет, — переконаний він. — І, можливо, в цьому випадку законодавець, окрім заходів примусу, має запровадити ще

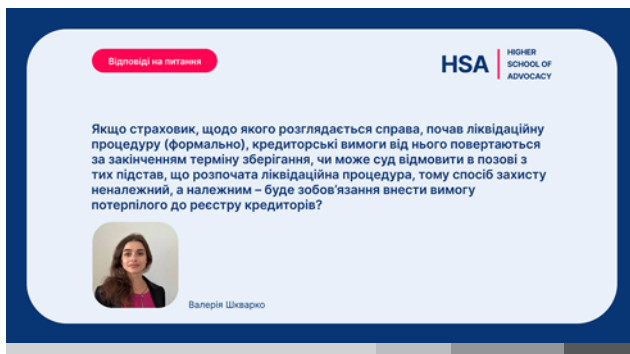
заходи заохочення, як людину заохотити відмовитися від громадянства країни-агресора».

«Держава виконує не тільки примусову функцію шляхом запровадження кримінальної відповідальності за ті чи інші діяння, а ще і заохочувальні функції. Давайте над цим подумаємо», — запропонував адвокат.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rrjlu.

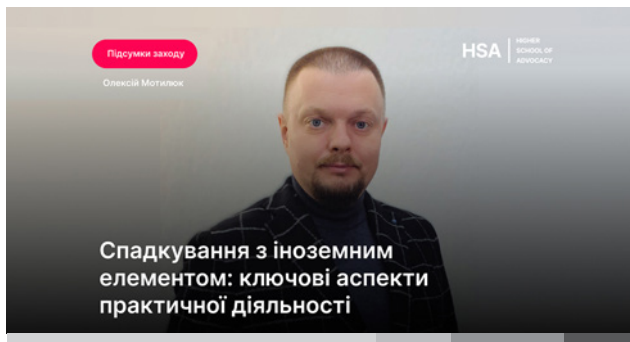
КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

20 лютого в межах рубрики Вищої школи адвокатури НААУ було оприлюднено #Відповідінапитання, секретар Комітету **Валерія Шкварко** відповідає на запитання адвокатів «Чи може суд відмовити у позові з тих підстав, що розпочата ліквідаційна процедура, тому спосіб захисту неналежний?».

Відповідь лектора за посиланням: URL: tinyurl.com/5yju4c6.

23 лютого у Вищій школі адвокатури НААУ відбувся вебінар на тему «Спадкування з іноземним елементом: ключові аспекти практичної діяльності адвоката», лектором якого виступив член Ради Комітету **Олексій Мотилук**. Лектор нагадав учасникам визначення іноземного елемента, що міститься в п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право».

Так, іноземним елементом є ознака, яка характеризує приватноправові відносини, що регулюються цим Законом, та виявляється в одній або кількох з таких форм:

— хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою;

— об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави;

— юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/42d5nn4f.

5 березня 2024 року на сайті НААУ було опубліковано Дайджест судової практики у сфері цивільного права та процесу за січень — лютий 2024 року.

У документі оглядаються висновки Верховного Суду та фабули відповідних справ у шести постановках Касаційного цивільного суду та двох постановках Великої Палати з питань спадкового права, цивільного права та процесу.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/jwkpbe2r.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ІТ-ПРАВА

Для успішного корпоративно-податкового структурування ІТ-бізнесу юрист має володіти знаннями в галузях англійського права, податкового, валютного, інвестиційного, антикорупційного законодавства, а також застосовувати їх для розроблення ефективних структур. Таку думку висловив голова Комітету, Олег

Дерлюк 26 лютого під час вебінару на тему «Корпоративне та податкове структурування ІТ-бізнесу». Під час заходу було розглянуто широкий спектр тем: від історичного розвитку практик податкового планування до сучасних інструментів і стратегій структурування ІТ-компаній. Також О. Дерлюк розповів про класифікацію та ключові аспекти структурування компаній, розгляд різних типів компаній (партнерства, фонди, трасти), включаючи офшорні та квазіофшорні, з акцентом на важливість вибору правильної структури для задоволення конкретних потреб бізнесу.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rlsux.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРИВАТИЗАЦІЇ

22 лютого на сайт НААУ опублікована новина щодо виступу голови Комітету Андрія Шабельнікова на «Еспресо TV». Під час воєнного стану одним із найбільш актуальних питань залишається мобілізація та бронювання військовозобов'язаних працівників. Останнім часом почали говорити про економічне бронювання, яке покликане утворити стале джерело надходження коштів до держбюджету на утримання армії.

Дві основні концепції економічного бронювання, які розглядаються сьогодні. Перша концепція передбачає відрахування з реально отриманої працівником зарплати — сплату податків. Друга концепція — впровадження податку, який працюватиме як військовий збір.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rlutc.

5 березня голова Комітету Андрій Шабельніков дав поради щодо підготовки до перевірок в інтерв'ю каналу «Україна на часі». Адвокат вважає, що будь-які перевірки бізнесу під час воєнного стану — це вже негатив, тому що це додатковий тиск на економіку та її наповнювачів. «Ми, юристи, відчуваємо, що бізнесу стає важче працювати в цих умовах».

Нам би хотілося, щоб у воєнний стан давалася преференція — можливість сплачувати менше податків, щоб не було додаткового тиску на тих, хто їх сплачує в цей нелегкий час. Наприклад, з початку воєнного стану бізнесу дозволили сплачувати 2% з єдиного податку — зменшили з 5%. І це дало додатковий стимул зберегти економіку. Зараз вона функціонує, наповнення бюджету відбувається. Але ж, розуміючи, що грошей все одно не вистачає, держава здійснює додатковий тиск. І з січня він фактично збільшився. Чи збільшилося донорахування — побачимо за підсумками кварталу. Але вже зрозуміло, що податкова формує списки та починає потихеньку набивати базу — туди, куди вони придуть. І бізнесу потрібно до цього готуватися», — зазначив Андрій Шабельніков.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rlyzb.

7 березня голова Комітету Андрій Шабельніков в ефірі Українського радіо відповів на питання стосовно інвестицій під час війни. На думку адвоката, активізації інвесторів до вкладу коштів у нерухомі

активи посприяло те, що держава надала можливість приватизації цілісних майнових комплексів, обтяжених багаторічними арештами на майно, спростила процедуру приватизації, дозволивши підписувати документи онлайн, і скоротила строки продажу й експозиції об'єктів. Також на ці процеси позитивно вплинуло збереження дозволів і ліцензій для нових власників єдиних майнових комплексів.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rlvgn.

12 березня на сайті НААУ оприлюднена публікація на тему «**Захист інвестицій від воєнних ризиків: що робить держава**». На початку року набрали чинності зміни до Закону «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків. Ці зміни дозволяють Експортно-кредитному агентству (ЕКА) страхувати інвестиції українських підприємств від ризиків, які можуть бути спричинені збройною агресією, бойовими діями та/або тероризмом. Щоправда, застрахувати ризики можуть тільки експортери в межах перевезення своїх товарів. Наразі це вкрай важливо для українського аграрного сектору, який через блокаду польськими фермерами щодня зазнає неабияких збитків. Наприклад, сьогодні вже існують програми зі страхування воєнних ризиків для перевезень товарів суднами. У чому важливість цього закону для інвесторів? До цього часу ЕКА не мало права надавати послуги страхування інвестицій в Україні, а тому раніше 69 % всіх капітальних інвестицій в Україні здійснювалися коштом власного капіталу бізнесу. Покривати ризики ЕКА зможе, використовуючи власний статутний капітал (близько 2 млрд грн) або залучаючи міжнародних перестраховальників.

Іноземні ж інвестори можуть скористатися послугою страхування інвестицій від воєнних ризиків

за підтримки Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA). Умови передбачають отримання до 90 % відшкодування своїх потенційних збитків, які були отримані внаслідок воєнних дій.

Після довгоочікуваних змін про страхування експортерів за справу також узялася Рада фінансової стабільності. 5 лютого цього року вона погодила концептуальну записку для створення в Україні повнофункціональної системи страхування воєнних ризиків (створення концепції передбачено Меморандумом про економічну та фінансову політику між Україною та МВФ).

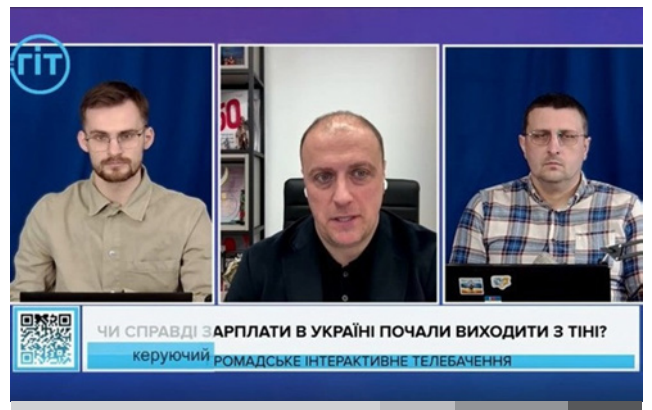
Визначена концепцією модель страхування воєнних ризиків передбачає запровадження обов'язкового та добровільного страхування. Вона працюватиме за участю локальних страховиків, міжнародних перестраховиків і держави в особі спеціально створеного Державного агентства або іншої установи, визначеної спільно з міжнародними донорами за результатами майбутніх обговорень. Але це потребує окремого закону.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rmebi.

13 березня на сайті НААУ опублікована новина щодо удосконалення інвестиційної діяльності та приватизації. Адвокатів та інших фахівців у галузі інвестиційної діяльності та приватизації запрошують поділитися власним баченням необхідних змін у законодавстві. Узагальнені пропозиції будуть направлені до профільних комітетів ВР, Кабміну та народних депутатів для використання у нормотворчій роботі.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rnuov.

18 березня голова Комітету **Андрій Шабельніков** прокоментував для **Громадського Інтерактивного**

Телебачення позицію голови Комітету ВР з питань фінансів, податкової та митної політики Данила Гетманцева, який назвав одним з помітних трендів 2023 року «відбілення» заробітних плат. «Детінізацію економіки я б стимулював економічно, за рахунок зменшення податкового навантаження. Якщо б усі розуміли, що сплата 5 % або 10 % забезпечує і гарантує бізнесу, що до нього не приходять податківці з перевіркою, він спокійно працює і сплачує податки. У цьому випадку я впевнений, що «детінізація» економіки відбувалась би швидше. Бізнесу було б це вигідно і бізнес би на ці кроки пішов», — зазначив адвокат.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/rsctg](https://surl.li/rsctg).

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

14 березня 2024 року на сайті НААУ була оприлюднена публікація про резолюцію AIPPI щодо підтвердження використання ТМ.

Міжнародна асоціація захисту інтелектуальної власності (Association Internationale pour la Protection de la Propriété Intellectuelle, AIPPI) оприлюднила фінальний текст Резолюції щодо підтвердження використання торговельної марки, яка була ухвалена у жовтні минулого року в Стамбулі.

Документ можна переглянути за посиланням: [URL: tinyurl.com/ym772c5v](https://tinyurl.com/ym772c5v).

Він містить вісім ключових висновків щодо регулювання питань підтвердження використання ТМ, які прокоментував заступник голови Комітету **Сергій Барбашин**.

Детальніше на сайті НААУ: [URL: tinyurl.com/yh9hc23n](https://tinyurl.com/yh9hc23n).

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ВЗАЄМОДІЇ ІЗ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

4 березня опубліковано відкрите звернення Комітету щодо ототожнення адвокатів у ЗМІ. Досить поширеними є випадки, коли інформація про діяльність захисника подається упереджено, з використанням неправдивих, неперевірених чи неточних даних, без з'ясування думки адвоката, який згадується у матеріалі. Чи не нормою сьогодні стало емоційне забарвлення та спотворення роботи з надання правничої допомоги, яка передбачена Конституцією України та процесуальними кодексами.

ЗВЕРНЕННЯ ДО АДВОКАТІВ

При цьому прямо порушуються гарантії адвокатської діяльності. Через нехтування презумпцією невинуватості, коли обвинувачених ще до вироку називають злочинцями, а адвокатів — захисниками злочинців, адвокатів фактично ототожнюють з клієнтами, що прямо забороняється Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Через це у громадськості формується негативне ставлення як до конкретного захисника (що впливає на ділову репутацію особи), так і до інституту адвокатури в цілому.

Захист адвокатів від зовнішнього інформаційного впливу є одним із завдань Комітету НААУ з питань інформаційної політики та взаємодії зі ЗМІ.

Тому Комітет просить адвокатів, які стикалися з порушенням гарантій їхньої діяльності з боку медіа та окремих журналістів, надати інформацію про такі факти на пошту o.shevchuk@mail.unba.org.ua або заповнити відповідну гугл-форму за посиланням: [URL: support.google.com/drive/answer/6283888](https://support.google.com/drive/answer/6283888).

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/rrjsk](https://surl.li/rrjsk).

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

20 лютого в офісі Федерації роботодавців України відбувся круглий стіл, у якому взяв участь голова Комітету **Віктор Кобиланський**.

Він висловив переконання, що такий підхід органів прокуратури повністю унеможлиблює дотримання

в Україні принципу легітимних очікувань. Крім того, звернув увагу на відсутність формальної реєстрації та паспортизації земель лісового та водного фондів і відповідних об'єктів на цих землях. За таких умов висновок про належність таких земель до фондів робиться на основі локальної (часто суб'єктивної та неповної) картографічної інформації.

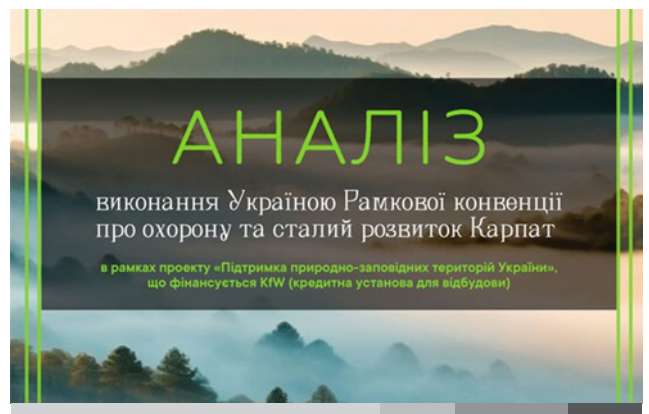
Резонансною для учасників виявилася думка, що жодні формальні реєстраційні процедури, які стосуються прав на землю, сьогодні не є остаточними і не підтверджують визнання державою зареєстрованих прав. Адже за наведеним вище ревізійним підходом за будь-якого попереднього правового аудиту не можна гарантувати конституційну непорушність майбутніх прав.

«Ризики, пов'язані з правовою невизначеністю статусу земель, зумовлюють складнощі із захистом прав їх володільців та інвесторів», — резюмував голова Комітету.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/4aspujbs.

22 лютого на сайті НААУ було опубліковано аналіз виконання Україною Рамкової Конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, який підготувала заступник голови Комітету **Софія Шутяк**.

Актуальність питання зумовлена тим, що Україна протягом 2026 — 2029 років головуватиме на всіх

офіційних та експертних зустрічах в рамках Конвенції, а отже, візьме першість в ініціативах щодо реалізації цієї міжнародної домовленості.

Документ серед іншого містить оцінку врахування положень Карпатської конвенції у національному законодавстві та політиці України. Аналізуються положення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року, Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021 — 2027 роки, Плану заходів щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму, Програми розвитку гідроенергетики на період до 2026 року, Програми головування України у Стратегії ЄС для дунайського регіону у період з листопада 2021 року по листопад 2022 року, Плану заходів щодо збереження української частини природного об'єкта всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи» та сталого розвитку прилеглих до нього територій.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/rp8jpktt.

Міжнародній раді експертів з питань розслідування злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту (МРЕ), розширено сферу діяльності. До напряму протидії злочинам проти довкілля залучено заступницю голови Комітету **Софію Шутяк**.

Відповідні зміни нещодавно були внесені до наказу Генпрокурора від 30.09.2021 № 312 про створення цієї ради.

Нагадаємо, основною метою створення МРЕ є залучення іноземних і міжнародних фахівців, національних експертів з міжнародного гуманітарного

та міжнародного кримінального права, а також представників неурядових правозахисних організацій задля вивчення досвіду розслідування воєнних злочинів і злочинів проти людяності та розробки національних стандартів у цій галузі.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/5xarmkf7.

27 лютого 2024 року представники Комітету **Віктор Кобилянський** і **Дмитро Навроцький** взяли участь у спільній нараді Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства юстиції України щодо обговорення питань застосування земельного законодавства.

Основні питання обговорення були присвячені землям колишніх КСП, правових підстав переходу прав на землю до правонаступників КСП та праву постійного користування на землю.

Дмитро Навроцький, заступник голови Комітету, виступив першим доповідачем і розкрив питання, присвячені праву постійного користування та переходу цього речового права до правонаступників КСП. Зокрема, зазначив про наявну судову практику, яка визначає збереження прав на землю правонаступників КСП і перехід таких прав. Окрім цього, доповідач звернув увагу на законопроекти, які стосувалися скасування права постійного користування на землю та його трансформацію в інші речові титули (оперативне управління, господарське відання). Наостанок Дмитро зазначив про необхідність законодавчого регулювання порядку викупу земельних ділянок, які належать громадянам на праві постійного користування.

Завершував обговорення голова Комітету **Віктор Кобилянський**, який розповів про проблемні питання

застосування земельного законодавства щодо земель колективної власності. У своїй доповіді він досить детально зупинився на законодавчому регламентуванні процедури реорганізації та ліквідації КСП і вказав на певні проблемні питання, які наразі виникають у правозастосуванні. Особливу увагу доповідач також звернув на питання виникнення прав на землю у правонаступників КСП і документи, які ці права підтверджують. На додаток до цього навів приклади із судової практики та зазначив про необхідність вирішення деяких практичних питань ВПВС у разі розгляду цієї категорії справ.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ МЕДІА ТА РЕКЛАМНОГО ПРАВА

28 лютого на сайті НААУ було оприлюднено статтю секретаря Комітету **Ольги Демідової** на тему «Перегляд рекламних норм: що принесло нове законодавство щодо тютюнових виробів та електронних сигарет».

Подібно до багатьох інших країн світу Україна активно бореться з курінням тютюнових виробів, електронних сигарет тощо. У цьому контексті цікавим для аналізу є регулювання реклами з урахуванням останніх змін до антитютюнового законодавства.

Заборона рекламувати тютюнові вироби та знаки для товарів і послуг, інші об'єкти права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, на радіо, телебаченні, у мережі Інтернет тощо існує вже багато років. У 2022 році електронні сигарети прирівняли до тютюнових виробів. Водночас питання реклами пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згоряння, тютюновмісних виробів для електричного нагрівання тощо довгий час ніяк не регулювалося.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/5ehcptkb.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

У березні Комітет презентував методичні рекомендації **«Робота адвоката з трудовими договорами: від укладення до розірвання»**.

У посібнику розглядаються види трудових договорів, особливості укладання договору в умовах спрощеного режиму правового регулювання.

Окремий розділ присвячений строковим трудовим договорам. Зокрема, аналізуються основні

порушення під час їх виконання, аспекти припинення з окремими категоріями працівників, а також судова практика.

Також досліджуються контракт як особливий вид трудового договору, договори з нефіксованим робочим часом, а також нюанси у документальному оформленні надомної та дистанційної роботи.

Автори видання окремо зупинилися на проблемних аспектах укладення трудових договорів в умовах воєнного стану.

Методичні рекомендації за посиланням: [URL: url.li/rsbcw](https://url.li/rsbcw).

У березні голова Комітету презентувала Дайджест практики Європейського суду з прав людини щодо питань дискримінації на роботі.

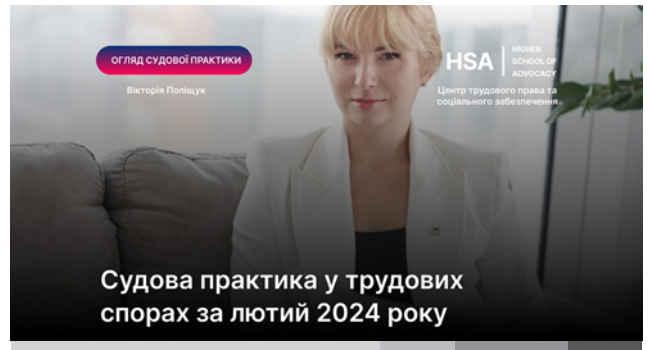

Дискримінацією на робочому місці вважається негативне ставлення до співробітників з боку роботодавців на підставі особистих характеристик, які не мають прямого відношення до професійної діяльності. Голова Комітету навела 7 ключових рішень ЄСПЛ, які будуть корисні українським адвокатам при роботі з клієнтами.

Публікації членів Ради Комітету за лютий — березень 2024 року на сайті НААУ:

Вікторія Поліщук:

- Судова практика у трудових спорах за лютий 2024 року;
- Аналіз судової практики з питань військового обліку та мобілізації за лютий 2024 року;
- Судова практика з питань призупинення дії трудових договорів;

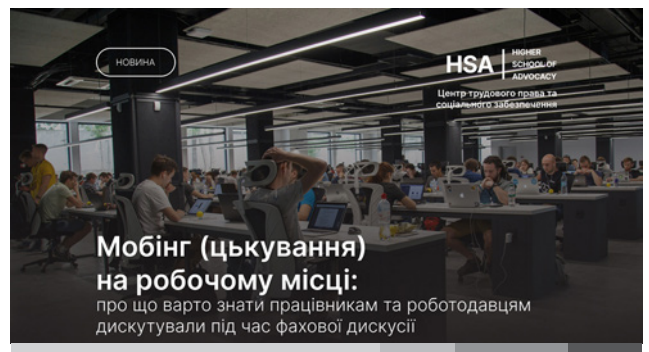

— Депортація іноземних працівників після банкрутства роботодавця: аналіз рішення ЄСПЛ «Щукін та інші проти Кіпру».

— Катерина Цветкова «Звільнення, зміна умов праці під час війни: на чю сторону стане суд».

6 березня у США НААУ відбувся вебінар на тему «Фахова дискусія: Мобінг (цькування) на робочому місці». Лектори: Вікторія Поліщук, Ганна Лисенко, Наталія Кохан, Наталія Кайда та Анастасія Якімова.

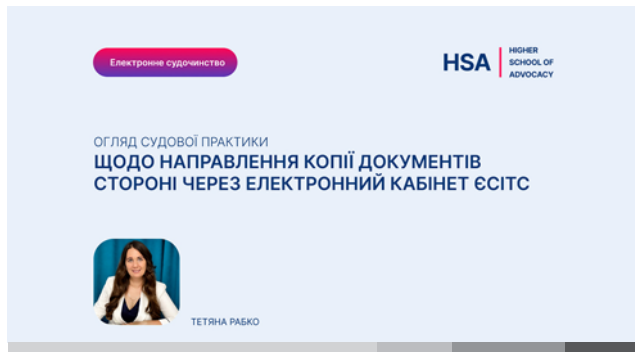

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У січні заступниця голови Комітету **Тетяна Рабко** підготувала:

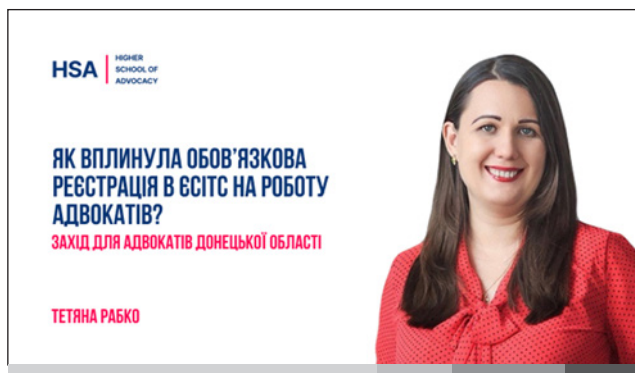
— Огляд судової практики щодо направлення копії документів сторони через Електронний кабінет ЄСІТС.

Заступниця голови Комітету **Тетяна Рабко** провела:

— **4 березня** вебінар на тему: Як вплинула обов'язкова реєстрація в ЄСІТС на роботу адвокатів? Захід для адвокатів Донецької області;

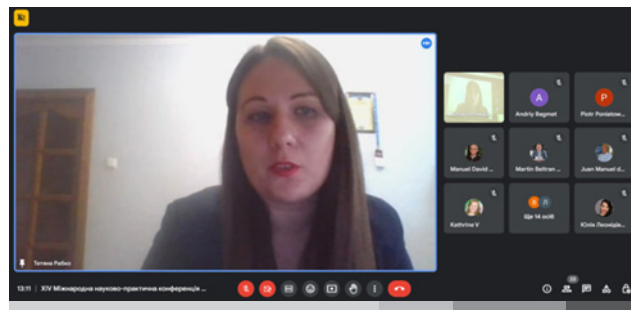
— **9 березня** майстер-клас на тему «Електронний суд. З чого почати?».

23 лютого Тетяна Рабко взяла участь у XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи».

У конференції взяли участь вчені, державні та громадські діячі, судді та юристи-практики з 15 країн світу, 19 регіонів України, 20 установ і організацій, 62 закладів вищої освіти та наукових установ.

Під час роботи пленарного засідання розглянуті важливі для держави проблеми, пов'язані, насамперед,

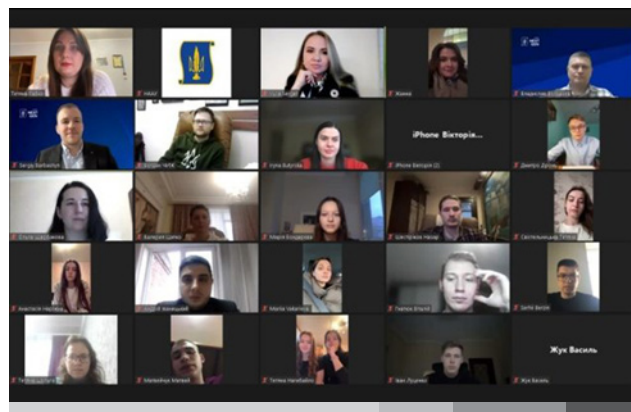
із правовими цінностями як детермінанти стратегії розвитку України в умовах євроінтеграції; інноваційною модернізацією публічно-правових відносин в Україні у фокусі на стратегію під час війни та повоєнне відновлення; сучасними тенденціями розвитку кримінально-правової науки та правоохоронної діяльності; візією національного приватного права у повоєнний час; тенденціями розвитку господарського, повітряного та екологічного права через призму світового досвіду повоєнної відбудови країни та національних особливостей тощо.

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ — UNBA NEXTGEN

20 лютого 2024 року відбулась установча зустріч турніру, на якій учасники познайомилися з тренерами та представили капітанів своїх команд.

Координатор турніру **Тетяна Рабко** розповіла про основні правила проведення, представила тренерів і членів журі. Вона звернула увагу, що під час підготовки до турніру учасники самостійно розподілятимуть ролі у команді (основний представник, свідок, експерт тощо), а тренери підтримуватимуть учасників лише порадами.

Для участі у II Турнірі із судових дебатів серед студентів-юристів, який у 2024 році організує

Національна асоціація адвокатів України, відібрано 48 учасників з різних регіонів України. Це на третину більше, ніж торік. Про це організатори повідомили на установчій зустрічі турніру та оголосили, що сам захід відбудеться 14 — 15 березня.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/47rw9usb.

23 лютого 2024 року на юридичному факультеті відбулась XIV Міжнародна науково-практична конференція «Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи». У конференції взяла участь членкиня Ради та регіональний представник у Донецькій області **Тетяна Рабко**.

7 березня регіональні представники Молодіжного Комітету в Одеській області адвокат **Іванна Блохіна** та адвокат **Юлія Гончаренко**, за участ. адвокатів м. Одеси **Олександра Трояна** та **Лесі Голоденко** провели лекцію для студентів факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» на тему «Особливості судового розгляду. Судові дебати». Молодіжний Комітет завжди поруч зі студентами. Разом — ми сила!

3 7 по 10 березня у Стамбулі пройшла щорічна весняна конференція Європейської асоціації молодих адвокатів (European Young Bar Association, EYBA), присвячена темі «Інноваційні кордони в праві: навігація на перетині технологій і глобалізації».

Українську делегацію від НААУ представляли голова Молодіжного Комітету, президент EYBA **Сергій**

Барбашин, заступниця голови та член дослідницького та аудиторського комітетів EYBA **Юлія Сергет**, а також представник НААУ в Республіці Молдова **Юрій Григоренко**.

Конференцію відкрили президент Асоціації адвокатів Стамбулу Філіз Сарач, президент Центру молодих адвокатів асоціації Хазал Гормуш та **Сергій Барбашин**.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/3dcwruwh.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ВИБОРЧОГО ПРАВА

23 лютого опубліковано статтю заступника голови Комітету **Володимира Кістяника** на тему «Підкуп виборців: про актуальність проблеми у період лихоліття». За даними ОГП, за десять останніх років в Україні обліковано 220 злочинів, пов'язаних із підкупом виборців. І хоча питання проведення виборів в умовах воєнного стану залишається дискусійним, агітація політиків фактично не зупиняється ніколи. «Виборець часто обирає миттєву вигоду, а не наступні політичні перспективи», — стверджує автор.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rrivn.

В умовах воєнного стану законодавство України забороняє проводити президентські та парламентські вибори. Але суспільне сприйняття та довіру до виборчого процесу доведеться забезпечувати після війни.

Про зміни, яких потребує українське виборче законодавство, **13 березня** дискутували учасники круглого столу на тему «Післявоєнні вибори в Україні: проблеми, виклики, шляхи вирішення», організованого Комітетом НААУ з питань виборчого права. Участь у заході взяли політики, судді, представники Центральної виборчої комісії України та науковці.

Голова Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності **Сергій Іонушас** переконаний, що умови проведення демократичних виборів і підготовки до них дуже важливі з погляду сприйняття України Європейським Союзом і світом. Також він висловив готовність співпрацювати на рівні Верховної Ради України та Національної асоціації адвокатів України.

Заступник голови Центральної виборчої комісії України **Сергій Дубовик** висвітлив технічні питання, які становлять предмет відання ЦВК і які матимуть місце на наступних післявоєнних виборах в Україні. Спікер проаналізував відповідні показники у цифровому значенні, які повинні братися до уваги парламентарями та органами виконавчої влади під час підготовки до наступних післявоєнних виборів.

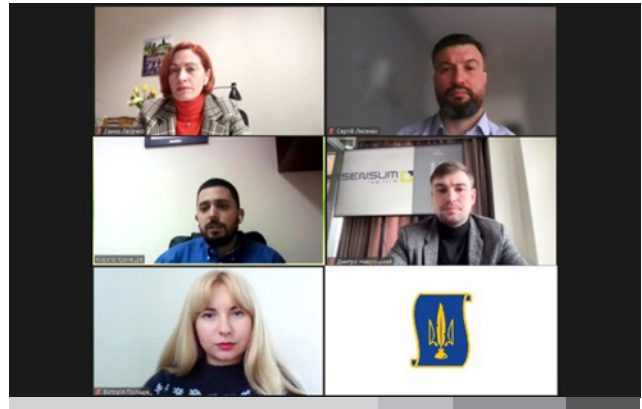
Голова Комітету **Алла Басалаєва** резюмувала позиції учасників та висловила готовність адвокатської спільноти активно співпрацювати з органами законодавчої, виконавчої та судової гілки влади задля вирі-

шення проблемних питань проведення післявоєнних виборів в Україні.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rrkbv.

СПІВПРАЦЯ КОМІТЕТІВ

16 лютого 2024 року у НААУ відбувся круглий стіл на тему «Обговорення спірних питань у правовідносинах між посадовими особами (керівниками) та власниками підприємств».

Визнання недійсним правочинів, зокрема укладення договорів, вчинених директором підприємства з перевищенням повноважень може мати негативні наслідки як для самого підприємства, так і для контрагентів цього товариства.

Приклади таких правочинів та судову практику розглянули під час заходу члени двох комітетів НААУ — з питань захисту бізнесу та інвесторів та з питань трудового права.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/3czx49kz.

ДЕЛЕГУВАННЯ ВОДІЯ НА ТЕРИТОРІЮ ПОЛЬЩІ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМИ

Андрій Лук'яненко, адвокат, Голова Комітету з питань транспортного права НААУ

У цій статті досліджено та проаналізовано основні аспекти та проблеми, пов'язані із процесом делегування водіїв на територію Польщі з третьої країни. Дослідження зосереджується на ретельному аналізі правового, економічного та соціально-культурного контексту, який визначає цей процес. Вивчається вплив польського законодавства на механізми делегування, а також висвітлюються важливі аспекти ефективності та безпеки цього процесу. Додатковий акцент робиться на взаємодії між автоперевізниками і делегованими водіями, а також на вирішенні можливих

викликів та проблем, які виникають перед вищевказаними суб'єктами цього процесу. У статті зазначаються практичні рекомендації для поліпшення управління делегованим персоналом та забезпечення ефективного функціонування цього процесу в контексті польського ринку праці.

Польща, як країна-член Європейського Союзу та стратегічного вузла транспортних маршрутів, відіграє важливу роль в системі міжнародних перевезень. Проте, незважаючи на ці переваги, існують численні проблеми, які постають перед водіями та компаніями, що здійснюють делегування на територію Польщі з третьої країни. У статті проаналізовані базові аспекти, виклики та соціокультурні проблеми, які безпосередньо пов'язані з делегуванням водія до вищевказаної країни. На основі цього аналізу українському автоперевізннику запропоновані конкретні алгоритми по вирішенню цієї проблематики.

Делегування водіїв з третьої країни на територію інших країн, зокрема Польщі, стає невід'ємною частиною сучасних глобальних економічних та трудових відносин. Зростаюча потреба у перевезенні товарів і пасажирів, разом із розвитком транскордонних виробничих ланцюгів та логістичних мереж, призводить до збільшення кількості водіїв, які працюють за межами своїх держав. У цьому контексті важливо розглянути не лише позитивні аспекти такого делегування, але й визначити його основні проблеми та виклики.

Зокрема, після прийнятого в Польщі закону про делегування водіїв на територію цієї країни з території третіх країн, перед українським перевізником постає ряд проблемних питань¹. Наприклад, як правильно підготувати та делегувати водія до Польщі? Як при відсутності аналогічної законодавчої норми в націо-

нальному законодавстві відповідати всім вимогам правильності делегування водія в Польщу? Наскільки такі вимоги та правила є адаптивними для українського перевізника? Всі ці питання потребують вичерпного аналізу та відповідей.

На сьогоднішній день на законодавчому рівні України не розроблено жодної норми щодо питання делегування водіїв зі сторони вітчизняних міжнародних автомобільних вантажних перевізників до Республіки Польща. Єдиною нормативною базою, яку можна досліджувати, є польська законодавча база щодо прийнятого 28 липня 2023 року в Польщі та який набув чинності з 19 серпня 2023 року Закону про делегування в країну водіїв з третіх країн, та роз'яснення до неї².

Мета цієї статті полягає в намірі не лише розглянути сучасний стан справ, але й запропонувати

¹ Як делегувати водія на територію Польщі. URL: pip.gov.pl/ua/dla-robotodavciv/yak-delehuvaty-vodiia-na-terytorii-polshchi.

² Відправлення водія з третьої країни 2023 року — нові правила. URL: eurocert.pl/ua/vidpravlennya-vodiya-z-krajini-tret-yoyi-2023-roku-novi-pravil/.

конструктивні рішення для оптимізації процесів делегування українських водіїв на територію Польщі, що сприятиме покращенню якості та безпеки транспортного руху та працевлаштування відповідних фахівців, уникненню штрафних санкцій за порушення норм транспортного права. Для досягнення цієї мети в статті будуть проаналізовані всі норми та правила відповідного Закону про делегування, прийнятого в Польщі, та надані конкретні рекомендації про те, як автоперевізники та водії з третіх країн зможуть максимально адаптуватись до необхідних вимог та правил щодо делегування.

19 серпня 2023 року набули чинності спеціальні положення Закону про делегування водіїв у дорожньому транспорті, який було прийнято в Польщі 28 липня 2023 року. Автоперевізники, зареєстровані в третій країні, які тимчасово делегують водіїв на територію Республіки Польща у зв'язку з договором про надання транспортних послуг, зобов'язані забезпечити їх низкою відповідних документів, що підтверджують таке делегування на територію Польщі. Ці правила поширюються на водіїв, які є працівниками іноземних компаній³.

Виходячи з вищевказаного, доречним буде розглянути питання делегування водіїв до Польщі у двох, тісно пов'язаних між собою площинах:

- у площині автоперевізника;
- у площині водія.

Тобто ми вважаємо, що доцільно дослідити основні аспекти та проблематику цього питання окремо як для перевізників, так і для водіїв. Це пояснюється тим, що кожен з цих суб'єктів стикатиметься з різними проблемами, вирішення яких потребуватиме індивідуального підходу. Нижче, схематично, показані основні складові кожного з основних суб'єктів процесу делегування (рис. 1).

З точки зору автоперевізника з третьої країни (в нашій ситуації — з України), який має намір делегувати свого водія на територію Польщі, в першу чергу важливим буде визначити основні поняття та критерії, яким в обов'язковому порядку повинен відповідати цей автоперевізник.

Варто почати з обґрунтування визначення автоперевізника, що делегує водія на територію Польщі із третьої країни. По суті, це є суб'єкт підприємницької діяльності у сфері транспортних перевезень, місцезнаходження якого зареєстроване у третій країні і який тимчасово делегує водія на територію Польщі у зв'язку з наданням послуги, що стосується автомобільного транспорту.

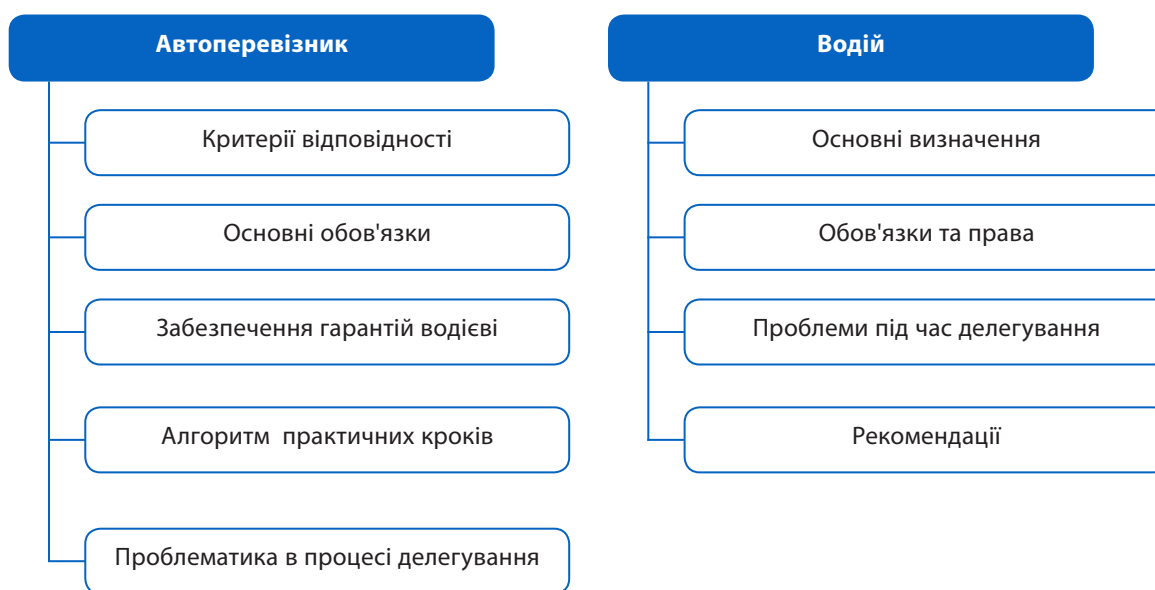

Рис. 1. Основні складові суб'єктів процесу делегування на територію Польщі з третьої країни

³ Як делегувати водія на територію Польщі. URL: pip.gov.pl/ua/dla-robotodavciv/yak-delehuvaty-vodiia-na-terytoriiu-polshchi.

Автоперевізники, які делегують водіїв на територію Польщі з третіх країн, стикаються з низкою складних викликів, пов'язаних з правовими, економічними та організаційними аспектами, тому доцільно визначити ключові критерії, які повинні визначати відповідальних та ефективних автоперевізників, щоб забезпечити оптимальні умови для делегування водіїв до Польщі. Серед таких можна виділити наступні критерії:

- юридичний статус та відповідність нормам;
- досвід та кваліфікації водіїв;
- фінансова стабільність;
- ефективна система управління та моніторингу;
- співпраця з місцевими органами влади.

Автоперевізники повинні мати чітко визначений юридичний статус та відповідати нормативам, що регулюють автомобільний транспорт у своїх країнах. Забезпечення відповідності цим стандартам гарантує дотримання правових вимог при делегуванні водіїв. Останніх слід вибирати з високим рівнем досвіду та належними кваліфікаціями. Це важливо для забезпечення безпеки руху та високої якості послуг в транспортній сфері. Важливим критерієм є фінансова стабільність автоперевізника. Це гарантує спроможність оплати водіям заробітної плати та виконання усіх фінансових зобов'язань (*у тому числі можливих штрафів*).

Автоперевізники повинні мати системи ефективного управління та моніторингу, які дозволяють контролювати роботу водіїв, забезпечувати вчасність та ефективність перевезень. Важливо, щоб перевізники підтримували конструктивну співпрацю з польськими місцевими органами влади (*через об'єднання, асоціації, міністерства*) та дотримувалися всіх вимог та обмежень, установлених законодавством Польщі.

Загальна відповідність вищевказаним критеріям дозволить автоперевізникам ефективно та законно делегувати водіїв на територію Польщі, сприяючи підвищенню якості перевезень та забезпеченню безпеки у дорожньому русі. У ході дослідження на основі наведених критеріїв нижче буде розглянуто низку проблем, з якими можуть стикнутися перевізники з третіх країн у процесі делегування своїх водіїв до Польщі, та надані рекомендації щодо їх вирішення.

Наступним важливим аспектом, що включає в себе законодавство Польщі, є структура обов'язків автоперевізника, який делегує водія на територію Польщі з третьої країни⁴.

У першу чергу потрібно наголосити на тому, що автоперевізник зобов'язаний *забезпечити делегованому водієві не менш сприятливі умови праці, ніж ті, що діють в Польщі*⁵. Це умови та норми, які впливають з Трудового кодексу та інших нормативних актів, які регулюють права та обов'язки роботодавців і працівників. Наприклад: винагорода за працю, безпека і гігієна праці, розмір щорічної відпустки, принцип рівного ставлення та заборони дискримінації при працевлаштуванні та інші⁶.

При аналізі винагороди, яку отримує делегований водій від свого роботодавця, та винагороди за роботу, яка передбачена польським законодавством, проводиться порівняння загальної суми грошової винагороди перед вирахуванням податків, а не окремих елементів оплати праці. При розрахунках зарплати за роботу враховується також додаткова винагорода за делегування, яка покриває витрати, пов'язані із обов'язками водія у новому місці роботи, включаючи витрати на транспорт, харчування та проживання. У випадку, якщо законодавство, що регулює трудові відносини делегованого працівника, не визначає частину винагороди, яка компенсує реальні витрати, то вся надбавка вважається компенсацією цих фактичних витрат.

Варто зазначити, що колективні договори універсального типу, які б стосувалися всіх працівників певної професії або всіх роботодавців, не використовуються в Польщі. Колективні договори укладаються на рівні конкретного закладу праці (*у відповідного роботодавця*) та на вторинному рівні (*у кількох роботодавців одночасно*) і є обов'язковими для сторін угоди. Польська система колективних договорів не враховує загальні угоди, які б були обов'язковими за законом для всіх роботодавців. У разі укладення колективного договору в конкретному секторі він накладає зобов'язання лише на ті підприємства, які беруть участь у цій угоді. Роботодавці, які не входять у цей договір,

⁴ Відправлення водія з третьої країни 2023 року — нові правила. URL: eurocert.pl/ua/vidpravlennya-vodiya-z-krayini-tret-yoyi-2023-roku-novi-pravil/.

⁵ Як делегувати водія на територію Польщі. URL: pip.gov.pl/ua/dla-robotodavciv/yak-delehuvaty-vodiia-na-terytorii-polshchi.

⁶ Повідомлення (декларація) про відрядження водія з третьої країни на територію Польщі (Zgłosz delegowanie kierowcy z państwa trzeciego na terytorium Polski). URL: biznes.gov.pl/pl/opisy-procedur/-/proc/1670.

не зобов'язані надавати працівникам такі ж умови працевлаштування, як у працівників, що працевлаштовані на аналогічному підприємстві, де діє вказаний колективний договір.

Автоперевізник із третьої країни, що направляє водія до Польщі, повинен гарантувати такому водієві найвищі стандарти умов працевлаштування. Умови винагороди для іноземного водія, якого делеговано до Польщі з третьої країни, повинні відповідати наступним вимогам:

— заробітна плата повинна перевищувати дохід, що дає право на грошові виплати з соціальної допомоги, визначених для іноземця та його сім'ї, що перебуває на його утриманні;

— заробітна плата не повинна бути меншою, ніж винагорода працівників, що виконують роботу такого самого виду або працюють на такій самій посаді та в тому самому розмірі робочого часу на території Республіки Польща;

— заробітна плата не може бути меншою, ніж 70 % середньостатистичної місячної заробітної плати (в брутто) у воєводстві, де приймаючий суб'єкт має свій офіс, оголошений Президентом Центрального Статистичного Управління, в році, що передує поданню заяви на отримання дозволу.

Наступним важливим аспектом є аналіз практичних кроків реалізації делегування водія до Польщі. Для автоперевізника з України, що хоче делегувати свого водія до цієї країни, надзвичайно актуальним та нагальним є наступне питання: Які практичні кроки необхідно реалізувати для безпомилкового вирішення цього питання? Чи існує якийсь конкретний алгоритм дій по реалізації вищевказаного завдання?

Згідно із Законом про делегування водіїв у дорожньому транспорті, який набув чинності в Польщі

19 серпня 2023 року, доцільно виділити конкретні кроки, на основі яких автоперевізник зможе почати процедуру делегування водія до Польщі (рис. 2).

У першу чергу, необхідно зареєструватись на спеціальному польському сервісному онлайн-ресурсі⁷. Використовуючи свою електронну пошту, тут слід зробити обліковий запис підприємця. Далі автоперевізник повинен придбати кваліфікований електронний підпис (SecureDoc 2 firmy EuroCert, proCertum SmartSign, Szafir 2.0, PEM-HEART 3.9), що діятиме на території Польщі⁸. Такий підпис можна придбати в одного із сертифікованих постачальників у Польщі. На сайті польського державного центру сертифікації можна знайти список вищевказаних постачальників⁹. Це відкриває шлях для зручності та ефективності у виконанні обов'язку делегування, пропонуючи альтернативний спосіб забезпечення необхідних формальностей через довірену особу, яка володіє електронними підписами. Після цієї процедури потрібно підтвердити свою особу.

Далі, зайшовши у свій обліковий запис на сервісному сайті, необхідно запустити електронну послугу, що має назву «Повідомлення про делегування водія з третьої країни на територію Польщі»¹⁰. Заповнивши та підписавши форму кваліфікованим електронним підписом, слід відправити її через сервісний сайт до Державної Інспекції Праці Республіки Польща¹¹. У разі неможливості отримання електронного підпису ви маєте можливість виконати процедуру за допомогою повіреної особи, що володіє електронним підписом.

Таким чином, автоперевізник в обов'язковому порядку повинен забезпечити свого водія, якого він має намір делегувати до Польщі, документом під назвою «Повідомлення про делегування водія на територію

⁷ Створення облікового запису підприємця. URL: logowanie.biznes.gov.pl/en/login/realms/logowanie/login-actions/registration?client_id=account-frontend&tab_id=xeL4N9V0qwM.

⁸ Придбання кваліфікаційного підпису в Польщі. URL: sklep.eurocert.pl/pl/p/Chmurowy-podpis-kwalifikowany-ECSigner-z-weryfikacja-online/125.

⁹ Сайт Державного Центру Сертифікації. URL: gov.pl/web/ncbr/stosujemy-e-podpis.

¹⁰ Зразок «Повідомлення про делегування водія на територію Республіки Польща з третьої країни». URL: zaplecze.biznes.gov.pl/files/document_attachments/3755/Zg_oszenie_delegowania_kierowcy_na_terytorium_RP_z_pa_stwa_trzeciego.pdf.

¹¹ Повідомлення (декларация) про відрядження водія з третьої країни на територію Польщі (Zgłoś delegowanie kierowcy z państwa trzeciego na terytorium Polski). URL: biznes.gov.pl/pl/opisy-procedur/-/proc/1670.

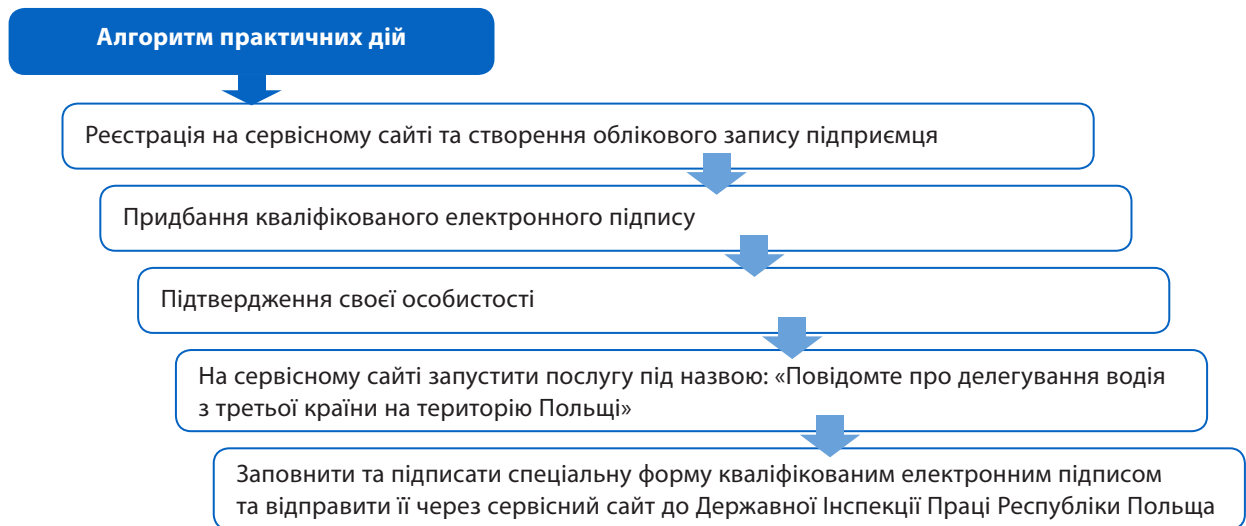

Рис. 2. Алгоритм практичних кроків з боку автоперевізника в процесі делегування водія до Польщі

Республіки Польща з третьої країни». Це також важливо з метою уникнення фінансових покарань.

Це основний документ, що засвідчує факт надання послуг з автомобільних перевезень з боку перевізника з країни, що не є членом ЄС та тимчасово направляє водія на територію Республіки Польща. Не пізніше ніж від моменту початку делегування перевізник щоразу повинен надсилати Повідомлення про делегування водія з третьої країни на територію Польщі.

У випадку порушення цієї норми з боку автоперевізника з третьої країни на нього може бути накладений грошовий штраф у розмірі від 4000 PLN (~920€) до 7000 PLN (~1 620 €) за кожну окрему невідповідність або порушення¹².

Повідомлення (декларація) про делегування має бути підписана автоперевізником та самим водієм. Цей документ містить всю основну інформацію про самого автоперевізника (назву, адресу проживання або адресу та місце реєстрації офісу, номер телефону, адресу електронної пошти, номер дозволу для здійснення міжнародних автоперевезень, форму перевезення,

пов'язаного з делегуванням водія) та основну інформацію про водія (номер водійського посвідчення, адреса проживання, П. І. Б.)¹³.

У цьому документі також міститься інформація про транспортний засіб, за допомогою якого здійснюється перевезення (реєстраційний номер), та тип послуги перевезення (каботаж, перевезення пасажирів, міжнародні перевезення, перевезення вантажів). Підтвердження про делегування водія повинно містити дані трудового договору між перевізником та водієм, на основі якого водій здійснює рейси для перевізника, що делегує цього водія до Польщі. Також має бути вказана законодавча база, що застосовується до цього договору. За жодних умов автоперевізники не можуть вдаватися до фальсифікації або підробки вищевказаного документа¹⁴.

Отже, проаналізувавши вищевказані аспекти процедури делегування водія до Польщі з третьої країни, можемо з впевненістю констатувати той факт, що з метою уникнення будь-яких труднощів та проблем, пов'язаних з цим питанням, автоперевізник має дуже

¹² Відправлення водія з третьої країни 2023 року — нові правила. URL: eurocert.pl/ua/vidpravlennya-vodiya-z-krayini-tret-yoyi-2023-roku-novi-pravil/.

¹³ Повідомлення (декларація) про відрядження водія з третьої країни на територію Польщі (Zgłosz delegowanie kierowcy z państwa trzeciego na terytorium Polski). URL: biznes.gov.pl/pl/opisy-procedur/-/proc/1670.

¹⁴ Як делегувати водія на територію Польщі. URL: pip.gov.pl/ua/dla-robotodavciv/yak-delehuvaty-vodiia-na-terytorii-polshchi.

відповідально поставитись до основних критеріїв, нормативної бази та практичної реалізації всіх кроків щодо якісного виконання завдань по делегуванню водія на територію Польської Республіки. Далі, на основі уже зазначених критеріїв, ми дослідимо, проа-

налізуємо та змоделюємо ключові проблеми, з якими автоперевізник може зіткнутись у процесі практичної реалізації делегування. Нижче наведені приклади таких труднощів та до кожного з них запропоновані конкретні рекомендації (табл. 1).

Таблиця 1. Основні проблеми, з якими може стикнутися перевізник з третьої країни, що делегує водія до Польщі

Проблемна сфера	Рекомендації по вирішенню
Питання юридичної відповідальності	Правова консультація: Здійснюйте регулярні консультації з фахівцями (<i>адвокатами</i>), що спеціалізуються в транспортному праві європейських країн, зокрема Польщі. Юридична документація: Забезпечте належну документацію, яка чітко визначає статус, права і обов'язки водіїв згідно з національним правом
Відповідність стандартам безпеки	Тренінг водіїв: Проводьте з водіями регулярні тренінги на тему відповідності правилам та безпеці на дорогах Польщі. Моніторинг за водіями: Використовуйте системи моніторингу для стеження за роботою водіїв і вчасної реакції на будь-які порушення
Кадрові проблеми	Бенефіти для водіїв: Запровадьте конкурентні пакети бенефітів для водіїв, які включають медичне страхування та інші соціальні пільги. Реклама та рекрутинг: Використовуйте ефективні стратегії рекрутингу та рекламу для залучення нових, кваліфікованих водіїв
Грошові активи	Фінансовий аудит: Проводьте регулярні фінансові аудити та підтримуйте стабільні фінансові резерви. Шукайте варіанти оптимізації транспортних витрат, які можна спрямувати на розвиток компанії чи фінансові заохочення трудового колективу. Страхування: Оформлюйте страхові поліси для відшкодування можливих фінансових втрат внаслідок аварій чи інших непередбачених ситуацій, особливо з водіями з малим стажем (до 5 років)
Місцеві органи влади	Лобіювання та партнерства: Розвивайте партнерства та взаємодію з місцевими владними органами через лобіювання та діалог (<i>зокрема через об'єднання, асоціації, міністерства</i>). Дотримання місцевих законів: Суворо дотримуйтеся національних законів і вимог для забезпечення позитивних відносин з місцевими владними структурами

Це не вичерпний список проблем та можливих рішень, але він може допомогти автоперевізникам з третіх країн, зокрема України, адаптуватися до умов та вимог при делегуванні водіїв у Польщу.

Зокрема, автоперевізники, які делегують свого водія з третьої країни, часто можуть стикатися з питаннями щодо юридичної відповідальності та визначення правового статусу даних водіїв у Польщі. Також існує висока ймовірність порушення стандартів безпеки та режиму роботи і відпочинку в Польщі, що може призвести до фінансових збитків (штрафів) і втрати ділової репутації. Значною проблемою є ймовірність

фінансових труднощів, що може призвести до нездатності виконати фінансові зобов'язання перед водіями та іншими сторонами. Серйозними перешкодами для автоперевізника можуть стати залучення та збереження кваліфікованих водіїв та проблеми у встановленні ефективної співпраці з місцевими органами влади.

Розглянемо досліджуване питання з точки зору основних аспектів та проблем, що стосуються безпосередньо делегованого до Польщі водія. З точки зору визначення, водій, що є делегованим з третьої країни на територію Польщі автоперевізником,

є таким, що здійснює транспортні операції з міжнародних перевезень (за винятком перевезень двостороннього типу), каботажні операції, перевезення пасажирів або вантажів двостороннього типу.

Таким чином, до вищевказаних водіїв у повній мірі застосовуються положення Закону про делегування водіїв автомобільного транспорту від 19 серпня 2023 року¹⁵. Але є певні винятки, у випадку яких положення цього Закону не можуть бути застосовані до водія. При таких винятках до водіїв застосовуються положення Закону про делегування працівників у межах надання послуг від 10.06.2016¹⁶. Це такі винятки:

- якщо водій є працівником підприємства або філії, до яких відноситься перевізник, що делегує водія до Польщі;
- якщо в процесі делегування водія залучене агентство найму або тимчасової зайнятості;
- якщо водій делегований з території Швейцарської Конфедерації до моменту імплементації поло-

жень Директиви 2020/1057 в рамках угоди з Європейським Союзом у внутрішній порядок правового характеру¹⁷.

У випадку здійснення водієм транзитної поїздки через територію Польщі він не буде вважатися делегованим до цієї країни. Більше того, такий водій не вважатиметься навіть делегованим працівником, як зазначено в Законі про делегування працівників у межах надання послуг від 10.06.2016.

Під час делегування водія на територію Польщі він має право на винагороду (включно з надбавками за понаднормову працю) за свою працю, що є аналогічною винагороді працевлаштованого польським роботодавцем водія.

Під час проходження контролю зі сторони уповноважених на здійснення перевірки осіб делегованих до Польщі водій в обов'язковому порядку повинен мати у своєму транспортному засобі відповідні документи (рис. 3).

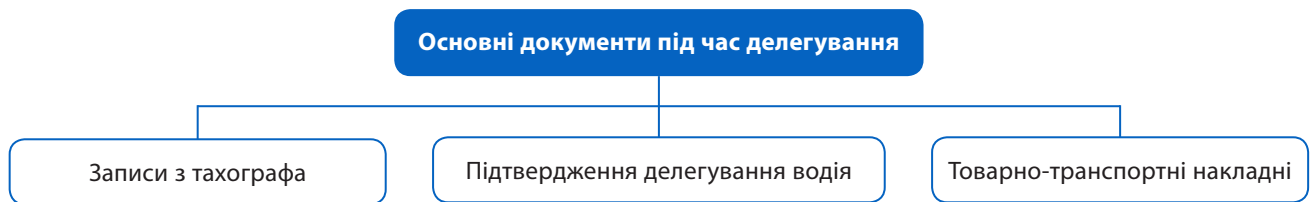

Рис. 3. Обов'язкові документи, які мають бути у водія під час його делегування до Польщі

Наявність записів з тахографа є обов'язковою відповідно до Європейської угоди (AETR) про роботу екіпажів транспортних засобів, які здійснюють міжнародні автомобільні перевезення. Ця угода була укладена 01.07.1970 в Женеві¹⁸.

Важливою є наявність у водія паперової форми Підтвердження делегування водія на територію Польщі з третьої країни та товарно-транспортні накладні (міжнародні дозволи, форми подорожі). Всі ці документи

застосовуються для підтвердження дорожньо-транспортних операцій, що здійснювались¹⁹.

Якщо водій не пред'явить вищевказані документи під час перевірки з боку відповідних контролюючих органів Польщі, він підпадає під штрафну санкцію в сумі 500 польських злотих (~115 Eur)²⁰.

Так само, як у випадку з дослідженням проблематики питання делегування водія до Польщі у площині автоперевізника, доцільно розглянути та структурувати

¹⁵ Польща. Відрядженні водії. Доповнення попередньої інформації. URL: asmap.org.ua/index1.php?id=68682&langid=1.

¹⁶ Закон про делегування працівників у межах надання послуг від 10 червня 2016 р. URL: isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160000868.

¹⁷ Відправлення водія з третьої країни 2023 року — нові правила. URL: eurocert.pl/ua/vidpravlennya-vodiya-z-krayini-tret-yoyi-2023-roku-novi-pravil/.

¹⁸ Європейська угода щодо роботи екіпажів транспортних засобів, які виконують міжнародні автомобільні перевезення (ЄУП). URL: zakon.cc/law/document/read/994_016.

¹⁹ Повідомлення (декларація) про відрядження водія з третьої країни на територію Польщі (Zgłoś delegowanie kierowcy z państwa trzeciego na terytorium Polski). URL: biznes.gov.pl/opisy-procedur/-/proc/1670.

²⁰ Відправлення водія з третьої країни 2023 року — нові правила. URL: eurocert.pl/ua/vidpravlennya-vodiya-z-krayini-tret-yoyi-2023-roku-novi-pravil/.

основні проблеми, з якими, ймовірно, стикатиметься делегований у цю країну водій (табл. 2).

У таблиці нижче показані сфери, в яких у делегованого до Польщі водія можуть виникнути різного роду труднощі. Рекомендації, що надані з метою вирішення тої чи іншої проблеми, мають на меті полегшити адаптацію водіїв до роботи в Польщі та підвищити ефективність їхньої діяльності в новому оточенні.

Часто бувають випадки, коли делегований з третьої країни водій може стикнутися з труднощами спілкування через відсутність знання польської мови та невідомість місцевих культурних особливостей. Пробле-

мою буде також недостатнє володіння з боку водія знаннями про трудове законодавство та соціальні права в Польщі. Він може не знати деяких особливостей щодо правил дорожнього руху в Польщі. У можливих непередбачуваних ситуаціях стану здоров'я проблемою буде неправильне розуміння системи медичного страхування та доступу до медичної допомоги в Польщі. Не менш важливими є труднощі, що однозначно виникнуть в складних ситуаціях, якщо делегований водій неправильно сприймає та розуміє інструкції роботодавця та з його боку відсутня правильна взаємодія з колегами.

Таблиця 2. Основні проблеми, з якими може стикнутися водій з третьої країни, що є делегованим до Польщі

Проблемна сфера	Рекомендації по вирішенню
Лінгвістичні труднощі та культурна адаптація	Мовні курси: Можна використати сервіси мовних курсів або надати підтримку водію для вивчення основ польської мови. Культурна освіта: Надайте інформацію та тренінг щодо культурних відмінностей, які можуть виникнути в процесі роботи в Польщі
Трудові та соціальні права	Семінари та інформаційні заходи: Організуйте регулярні семінари та інформаційні заходи для водіїв щодо їхніх трудових та соціальних прав. Документація: Надайте водіям зрозумілу документацію на їхніх рідних мовах, що роз'яснює їхні права та обов'язки, за можливості, спростіть термінологічну складність інструкції для більш легкого засвоєння її водієм
Безпека та дорожні правила	Навчання правилам: Організовувати обов'язкові тренінги та тести з дотримання правил дорожнього руху. Віддалене навчання: Забезпечте можливість віддаленого навчання для водіїв, які не можуть особисто відвідати навчальні заклади
Медичне страхування та система охорони здоров'я	Медичне страхування: Забезпечте водію належне медичне страхування, яке включає допомогу на місці та медичну консультацію. Інформаційна підтримка: Надайте інформацію про систему охорони здоров'я та доступ до медичних послуг у Польщі
Взаємодія з роботодавцем та колегами	Курси комунікації: Організуйте тренінги з ефективною комунікації на робочому місці. Консультації: Забезпечте можливість для водіїв звертатися за консультаціями щодо будь-яких питань або непорозумінь

Закінчення процесу делегування здійснюється за окремою процедурою. Перевізник, що делегує свого водія з третьої країни, в обов'язковому порядку повинен надіслати до Державної Інспекції Праці наступне:

1. Облік відпрацьованого водієм часу.
2. Копії записів з тахографа, товарно-транспортних накладних та підтвердження делегування.
3. Документальні записи по винагороді водія.

4. Трудовий договір.

5. Підтверджуючий документ щодо виплати заробітної плати водію.

Отже, у процесі дослідження були визначені та констатовані основні проблеми, які за різних умов можуть виникати в процесі делегування водія з третьої країни до Польщі. Аналіз проводився у двох взаємопов'язаних між собою аспектах, а саме: визначались фактори

та проблеми з точки зору автоперевізника, що делегує водія, та з точки зору самого водія. По кожній конкретній проблемі були запропоновані рекомендації щодо можливого їх вирішення. Нами були узагальнені та систематизовані основні практичні кроки (*алгоритм дій*), які допоможуть автоперевізникам та водіям правильно взаємодіяти та відповідати всім вимогам Закону про делегування водіїв у дорожньому транспорті, що був прийнятий у Польщі 28 липня 2023 року та набув чинності з 19 серпня 2023 року.

Ми вважаємо, що на практиці не всі перевізники з третіх країн зможуть максимально швидко розібратись в питаннях делегування своїх водіїв до Польщі.

Це в першу чергу зумовлено несистематизованістю інформації із зазначеного питання. Тому в цій статті ми сформулювали єдиний, чіткий та послідовний варіант подання основної інформації, яка допоможе перевізникам уникнути зайвого часу на вивчення основних аспектів, проблем та труднощів, з якими так чи інакше стикнеться автоперевізник з третьої країни та водій, якого буде делеговано на територію Республіки Польща. У статті були використані розроблені нами схематичні матеріали, основна мета яких полягає в сприянні швидшого засвоєння базових вимог польського Закону про делегування водіїв у дорожньому транспорті.

ПОРУШУЮТЬ ТВОЇ ПРАВА?

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ
ПРАВ АДВОКАТІВ НААУ

телефонуй

(067) 692-44-43*

*гаряча лінія працює цілодобово

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ПРАВОНАСТОСОВНОЇ ПРАКТИКИ СУДІВ ЩОДО СТЯГНЕННЯ КОМПЕНСАЦІЇ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ ВНАСЛІДОК ДТП

Дмитро Щеглов, адвокат, член Комітету НААУ з питань цивільного права та процесу, к. ю. н.

Правові позиції Верховного Суду є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права, а також враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права. Аналіз значної кількості правових позицій Верховного Суду у справах щодо стягнення компенсації за шкоду, спричинену внаслідок дорожньо-транспортної пригоди¹, дозволив виокремити низку питань, на які слід звернути увагу.

Перше питання, яке потребує вирішення, стосується правової позиції КЦС ВС, викладеної у постанові від 06.10.2021 у справі № 362/3043/18². Вона стосується ситуації, коли розмір страхового відшкодування визначається за домовленістю між потерпілим та страховиком без проведення експертизи на підставі п. 36.2 ст. 36 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»³. На думку колегії суддів, оскільки *acta non obligant nisi gentes inte quas inita* (договори не зобов'язують нікого, крім осіб, які в них беруть участь), тому домовленістю між двома сторонами не може бути збільшено обсяг відповідальності третьої особи, не сторони такого договору.

Але зазначений висновок дещо не узгоджується із таким: «Виплата страхового відшкодування у розмірі, визначеному домовленістю між потерпілим та страховиком, якщо він менше страхової суми (ліміту відповідальності), не створює обов'язку для заподіювача шкоди, який застрахував свою відповідальність відповідно Закону № 1961-IV, відшкодувати різницю між розміром такого відшкодування та реальним

розміром шкоди, заподіяної потерпілому на підставі ст. 1194 ЦК України, якщо заподіювач шкоди доведе, що розмір страхового відшкодування, визначений за домовленістю між потерпілим та страховиком, є меншим, ніж розмір оціненої шкоди, яка підлягала виплаті страховою компанією відповідно п. 22.1 ст. 22 Закону № 1961-IV у межах страхових сум, зазначених у страховому полісі».

Висновок суду, що саме заподіювач шкоди зобов'язаний доводити, що розмір страхового відшкодування, визначений за домовленістю між потерпілим і страховиком, є меншим, ніж розмір оціненої шкоди, яка підлягала виплаті страховою компанією, викликає обґрунтовані сумніви. Імовірно, колегія суддів виходила з того, що позивач (потерпілий) для підтвердження розміру збитку подає до суду розрахунок страховика, на підставі якого було здійснено страхову виплату, а відповідач (заподіювач або особа, яка за законом несе відповідальність) зобов'язаний надати докази для його спростування.

Розрахунок страховика фактично є невід'ємною частиною договору між страховиком і потерпілим,

¹ Далі за текстом — ДТП.

² Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 06.10.2021 у справі № 362/3043/18 (провадження № 61-13063св20). ЄДРСР. URL: /reyestr.court.gov.ua/Review/100613901.

³ Далі за текстом — Закон № 1961-IV.

який визначає розмір погодженої ними страхової виплати. З огляду на презумпцію правомірності правочину він вважається правомірним, тобто таким, що породжує, змінює або припиняє цивільні права й обов'язки, доки ця презумпція не буде спростована, зокрема, на підставі рішення суду, яке набрало законної сили. У разі неспростування презумпції правомірності договору всі права, набуті сторонами правочину за ним, повинні безперешкодно здійснюватися, а обов'язки, що виникли внаслідок укладення договору, підлягають виконанню. Але виникає обґрунтоване питання, чи правильним є на підставі зазначеної презумпції зобов'язувати відповідача спростовувати визначений таким розрахунком розмір шкоди, враховуючи, що він не є стороною такої угоди.

Інші аргументи щодо неоднозначності зазначеного вище правового висновку КЦС ВС полягають у площині оцінки доказів судом. *Розрахунок страховика приймається судами як належний і допустимий доказ за певних умов.* Наприклад, у постанові КЦС ВС від 02.06.2021 у справі № 755/518/19⁴ визначено, що за умови, що призначення експертизи з метою з'ясування розміру шкоди не має правового значення для вирішення справи, розрахунок суми страхового відшкодування здійснюється згідно із умовами договору та вимогами спеціального законодавства. Колегія суддів зробила зазначений висновок на підставі п. 7.38 Методики товарознавчої експертизи та оцінки колісних транспортних засобів, затвердженої спільним наказом Міністерства юстиції України, Фонду державного майна України від 24.11.2003 № 142/5/2092⁵, згідно з яким значення коефіцієнта фізичного зносу приймається таким, що дорівнює нулю, для нових складників і складників транспортного засобу, строк експлуатації яких не перевищує: 5 років — для легкових транспортних засобів виробництва країн СНД; 7 років — для інших легкових транспортних засобів, а також на підставі матеріалів справи, згідно з яким транспортний засіб марки BMW було випущено у 2017 році. Таким чином, розрахунок страховика було визнано допустимим і належним доказом у цій справі. Але виникають ситуації, коли для визначення розміру страхового відшкодуван-

ня необхідні спеціальні знання для з'ясування відповідних обставин справи.

Наприклад, рішенням Ленінського районного суду міста Полтави від 03.10.2023 у справі № 553/78/23⁶ задоволено позовні вимоги щодо стягнення компенсації за шкоду, завдану внаслідок ДТП, з відповідача на підставі ст. 1194 Цивільного кодексу України⁷. Суд обґрунтував свою позицію тим, що відповідач не довів відсутність підстав для застосування страховиком коефіцієнта фізичного зносу при розрахунку розміру збитку. Згідно з матеріалами справи транспортний засіб формально підпадає під умови п. 7.38 Методики, але має пошкодження, яке було заподіяно до ДТП, яке згідно з п.п. «г» п. 7.39 Методики може бути підставою для застосування коефіцієнта фізичного зносу. Страховик у своєму розрахунку поспався, зокрема, на зазначений факт як на підставу для застосування коефіцієнта фізичного зносу. Зі свого боку не будь-яке пошкодження транспортного засобу до ДТП є підставою для застосування коефіцієнта фізичного зносу, а тільки таке, що не підпадає під визначення експлуатаційних пошкоджень відповідно до п. 1.6 розділу I Методики. Очевидним є те, що в цьому випадку розрахунок збитків має здійснювати експерт або суб'єкт оціночної діяльності.

Згідно з принципом змагальності сторін саме позивач має довести належними та допустимими доказами свої вимоги, а не навпаки. Але правова позиція КЦС ВС, яка викладена у постанові від 06.10.2021 у справі № 362/3043/18, дозволяє судам першої інстанції ухвалювати такі рішення. Розподіл обов'язку доказування між сторонами у зазначеній категорії спорів, визначений в абз. 3 п. 4 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки» від 01.03.2013 № 4, а саме: «З огляду на презумпцію вини заподіювача шкоди (ч. 2 ст. 116б ЦК) відповідач звільняється від обов'язку відшкодувати шкоду (у тому числі і моральну шкоду), якщо доведе, що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили

⁴ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 02.06.2021 у справі № 755/518/19 (провадження № 61-22992св19). ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/97565711.

⁵ Далі за текстом — Методика.

⁶ Рішення Ленінського районного суду міста Полтави від 03.10.2023 у справі № 553/78/23. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/114011320.

⁷ Далі за текстом — ЦК.

або умислу потерпілого (ч. 5 ст. 1187, п. 1 ч. 2 ст. 1167 ЦК). Потерпілий подає докази, що підтверджують факт завдання шкоди за участю відповідача, розмір завданої шкоди, а також докази того, що відповідач є заподіювачем шкоди або особою, яка відповідно закону зобов'язана відшкодувати шкоду». Зазначений підхід щодо розподілу обов'язку доказування узгоджується з концепцією, згідно з якою істотною роль у розподілі обов'язків доказування відіграють правові презумпції, тобто закріплені в законі припущення про існування певних фактів за пов'язаності з ними інших фактів. Презумпція звільняє сторону, на користь якої її встановлено, від доказування факту. Проте головне призначення презумпції полягає не у звільненні певних фактів від підтвердження доказами, а в найбільш доцільному розподілі обов'язків доказування цих фактів між сторонами⁸. Розмір страхового відшкодування, визначений за домовленістю між потерпілим і страховиком, може повністю збігатися з розміром завданої шкоди, у такому випадку відсутні підстави для стягнення шкоди на підставі ст. 1194 ЦК, або є частиною від загального розміру шкоди. Таким чином, *саме позивач (потерпілий), який, безсумнівно, зобов'язаний доводити загальний розмір завданої шкоди, також має доводити, що розмір страхового відшкодування, визначений за домовленістю між потерпілим і страховиком, є меншим ніж розмір оціненої шкоди, яка підлягала виплаті страховою компанією.*

Крім того, у постанові суду апеляційної інстанції від 28.07.2020 у справі № 362/3043/18⁹ зазначено, що *позивачем не доведено розміру сум, які у відповідності із законодавством має відшкодувати заподіювач шкоди у разі недостатності суми страхового відшкодування.* Слід урахувати, що суд касаційної інстанції залишив зазначену постанову без змін. З огляду на вищезазначене правова позиція КЦС ВС у постанові від 06.10.2021 у справі № 362/3043/18 щодо покладення на заподіювача обов'язку доказування розміру

суми, яку він має відшкодувати у разі недостатності суми страхового відшкодування, має бути переглянута.

Наступна правова позиція, яка потребує уваги, викладена у постанові ВСУ від 24.02.2016 № 6-1343цс15: *«Витрати закладу на лікування потерпілого від злочину не можуть бути відшкодовані за договором обов'язкового страхування».* Зазначену правову позицію активно використовують суди першої та апеляційної інстанцій¹⁰. Колегія суддів виходила з того, що відповідно до ч. 1 ст. 1206 ЦК особа, яка скоїла злочин, зобов'язана відшкодувати витрати закладу охорони здоров'я на лікування потерпілого від цього злочину, крім випадку завдання шкоди при перевищенні меж необхідної оборони або у стані сильного душевного хвилювання, що виникло раптово внаслідок насильства або тяжкої образи з боку потерпілого. Згідно зі ст. 999 ЦК законом може бути встановлений обов'язок фізичної або юридичної особи бути страхувальником життя, здоров'я, майна або відповідальності перед іншими особами за свій рахунок чи за рахунок заінтересованої особи (обов'язкове страхування). До відносин, що впливають із обов'язкового страхування, застосовуються положення ЦК, якщо інше не встановлено актами цивільного законодавства.

До сфери обов'язкового страхування відповідальності належить цивільно-правова відповідальність власників наземних транспортних засобів згідно зі спеціальним Законом № 1961-IV. Відповідно до п. 22.1 ст. 22 Закону № 1961-IV у разі настання страхового випадку страховик у межах страхових сум, зазначених у страховому полісі, відшкодовує у встановленому цим законом порядку оцінену шкоду, заподіяну внаслідок ДТП життю, здоров'ю, майну третьої особи. Метою здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності¹¹ ст. 3 Закону № 1961-IV визначає забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та/або майну потерпілих внаслідок ДТП, а також захист майнових інтересів страхувальників.

⁸ Цивільний процес: навч. посіб. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. проф. В. А. Кройтора; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. С. 144.

⁹ Постанова Київського апеляційного суду в складі колегії суддів судової палати з розгляду цивільних справ від 28.07.2020 у справі № 362/3043/18. ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/90690635.

¹⁰ 1) Рішення Червоноградського міського суду Львівської області від 30.05.2022 у справі № 459/4227/21. ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/104540338; 2) Рішення Смілянського міськрайонного суду Черкаської області від 23.11.2022 у справі № 703/15/22. ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/107470200; 3) Постанова Чернігівського апеляційного суду від 19.01.2022 у справі № 750/7569/21. ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/102686634.

¹¹ Далі за текстом — ОСЦПВ.

Об'єктом ОСЦПВ є майнові інтереси, що не суперечать законодавству, пов'язані з відшкодуванням особою, цивільно-правова відповідальність якої застрахована, шкоди, заподіяної життю, здоров'ю, майну потерпілих внаслідок експлуатації забезпеченого транспортного засобу (ст. 5 Закону № 1961-IV).

Згідно зі ст. 6 Закону № 1961-IV страховим випадком є ДТП, що сталася за участю забезпеченого транспортного засобу, внаслідок якої настає цивільно-правова відповідальність особи, відповідальність якої застрахована, за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та/або майну потерпілого. Враховуючи наведене вище, сторонами договору ОСЦПВ власників наземних транспортних засобів є страхувальник і страховик. При цьому договір укладається з метою забезпечення прав третіх осіб (потерпілих) на відшкодування шкоди, завданої цим третім особам (потерпілим) унаслідок скоєння ДТП за участю забезпеченого транспортного засобу. Отже, витрати лікувального закладу на лікування потерпілого від злочину не можуть бути відшкодовані за договором обов'язкового страхування страховою компанією. У постанові ВСУ не визначені підстави такого рішення. Можливо, витрати лікувального закладу на лікування потерпілого не є шкодою в розумінні ст. 22-31 Закону № 1961-IV і тому не відшкодовуються страховиком. Можливо, колегія суддів не вважає лікувальний заклад третьою особою, права та інтереси якої забезпечуються договором ОСЦПВ. Ці питання залишені колегією суддів без відповіді.

Можемо припустити, що колегія суддів виходила з того, що відносини з приводу стягнення витрат на лікування з особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, на користь лікувального закладу є регресними. У випадку регресу одне зобов'язання замінює собою інше, але переходу прав від одного кредитора до іншого не відбувається. При цьому регрес регулюється загальними нормами цивільного права, зокрема ст. 1191 ЦК України. Таким чином, деліктні відносини, у яких кредитором є потерпілий, а боржником заподіювач шкоди, або особа, яка на підставі закону несе відповідальність, припиняються після того, як лікувальний заклад витрачає кошти на лікування потерпілого. Після чого виникають нові регресні відносини, у яких кредитором є лікувальний заклад, а боржником заподіювач шкоди, або особа, яка на підставі закону несе відпові-

дальність. З огляду на зазначене лікувальний заклад не є потерпілим у розумінні ст. 1 Закону № 1961-IV, відповідно не є суб'єктом страхових відносин ОСЦПВ згідно зі ст. 4 Закону № 1961-IV.

На перший погляд, така аргументація спірної правової позиції є досить переконливою. Але аналіз правових відносин через виокремлення елементів їх складу є вузьким підходом (мікрорівневим), який є фрагментарним і не враховує загальнотеоретичну концепцію про взаємозв'язок всіх явищ. Макронауковий підхід вивчення проблемних правовідносин неможливо здійснити без аналізу довколишніх правовідносин, до яких необхідно відносити основи виникнення (зміни, припинення) правовідносин, їх передумови, похідні та супутні відносини. З огляду на те, що існує фахова думка про похідний характер регресної вимоги щодо основного зобов'язання, на підставі якого вона виникає, слід звернути увагу на загальну мету ОСЦПВ, яка полягає у забезпеченні відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та/або майну потерпілих внаслідок ДТП та захисту майнових інтересів страхувальників. Компенсація страховиком на підставі полісу ОСЦПВ витрат на лікування потерпілого закладу охорони здоров'я, по-перше, не порушує інтереси потерпілого, а по-друге, захищає майновий інтерес страхувальника (заподіювача шкоди або особи, яка несе цивільну відповідальність на підставі закону). Тільки таким чином можливо реалізувати мету ОСЦПВ, закріплену у ст. 3 Закону № 1961-IV. Страхувальник прогнозовано очікує, що у випадку заподіяння ним шкоди третім особам він не буде нести витрати на лікування потерпілого в межах страхової суми. Виникає ситуація, що у випадку, якщо потерпілий самостійно сплачує витрати на лікування, то інтерес страхувальника захищений. А у випадку, якщо ті самі витрати бере на себе лікувальний заклад, то страхувальник змушений нести додаткові витрати, від яких його мав би позбавити страховик, що зі свого боку дещо дискредитує інститут ОСЦПВ. Крім того, запропонований підхід кореспондується з правовим висновком ВП ВС, викладеним у постанові від 04.07.2018 у справі № 755/18006/15-ц¹², згідно з яким визначено першочерговість відшкодування завданого збитку за рахунок страховика.

Інше питання стосується неузгодженості правових позицій КЦС ВС та КГС ВС, ККС ВС з приводу порядку

¹² Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.07.2018 у справі № 755/18006/15-ц (провадження № 14-176 цс18). ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/75296543.

визначення розміру шкоди у разі визнання транспортного засобу фізично знищеним. Розмір шкоди, пов'язаної з фізичним знищенням ТЗ, визначається на підставі п. 8.2 Методики та ст. 30.1 Закону № 1961-IV. Транспортний засіб вважається фізично знищеним, якщо його ремонт є технічно неможливим чи економічно необґрунтованим. Ремонт вважається економічно необґрунтованим, якщо визначені звітом (актом) чи висновком про оцінку, виконаним оцінювачем або експертом відповідно до законодавства, витрати на відновлювальний ремонт транспортного засобу перевищують вартість транспортного засобу до ДТП. Згідно зі ст. 30.2 Закону № 1961-IV, якщо транспортний засіб вважається знищеним, його власнику відшкодовується різниця між вартістю транспортного засобу до та після ДТП, а також витрати на евакуацію транспортного засобу з місця ДТП. Згідно з абз. 2 п. 15 постанови Пленуму ВССУ від 01.03.2013 № 4 порядок відшкодування шкоди, пов'язаної з фізичним знищенням ТЗ, регламентовано ст. 30 Закону № 1961-IV, який згідно зі ст. 8 ЦК України (аналогія закону) може застосовуватися не лише страховиком, а й іншими особами, які здійснюють діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, та відповідають за завдану шкоду. Різниця між вартістю матеріального збитку, що дорівнює ринковій вартості авто на момент ДТП, та утилізаційною вартістю авто і є та сума, яку має отримати потерпілий у випадку фізичного знищення авто від страховика. Слід пам'ятати, що ст. 30 Закону № 1961-IV до 04.11.2012 мала іншу редакцію. У статті 30.2 Закону № 1961-IV було передбачено, що власник транспортного засобу мав право не погоджуватися з визнанням транспортного засобу фізично знищеним. У такому випадку йому відшкодовувалася різниця між вартістю ТЗ до та після ДТП, а також витрати на евакуацію транспортного засобу з місця ДТП. Тобто залишки авто залишались у потерпілого, а їх вартість вираховувалася із суми відшкодування. Крім того, ст. 30.3 Закону № 1961-IV було передбачено, якщо потерпілий погоджувався на визнання транспортного засобу фізично знищеним, то отримував відшкодування шкоди у розмірі, який відповідав вартості ТЗ до ДТП та витратам на евакуацію транспортного за-

собу з місця ДТП, а право на залишки транспортного засобу отримував страховик чи Моторне (транспортне) страхове бюро України (МТСБУ). У чинній редакції не передбачено право потерпілого не погоджуватися з визнанням транспортного засобу фізично знищеним, а авто визнається фізично знищеним виключно на підставі висновку експертизи або оцінки. Також не передбачено можливості переходу права на залишки авто до страховика або МТСБУ. Таким чином, суд має можливість стягнути зі страховика та/або заподіювача шкоди виключно різницю між вартістю матеріального збитку, що дорівнює ринковій вартості авто на момент ДТП, та утилізаційною вартістю авто.

Згідно з правовою позицією, яка викладена в постанові КЦС ВС від 17.02.2021 у справі № 753/11069/16-ц¹³, неможливо задовольнити вимоги про відшкодування майнової шкоди з огляду на вартість автомобіля до ДТП з одночасним залишенням автомобіля у власності позивача. Відповідно якщо відсутні докази, які доводять розмір утилізаційної вартості авто, суд позбавлений можливості встановити правильний розмір відшкодування, яке має бути стягнуте з відповідача, і зобов'язаний відмовити у задоволенні позовних вимог.

Зі свого боку у постанові від 18.02.2020 у справі № 908/807/18¹⁴ КГС ВС дійшов висновку, що ст. 30 Закону № 1961-IV з огляду на суб'єктний склад правовідносин застосовується виключно у разі відшкодування шкоди страховиком. Відмовляючи у задоволенні позовних вимог, суд апеляційної інстанції зазначив, що заявлений позивачем розмір збитків не відповідає вимогам ст. 30 Закону № 1961-IV. У автотоварознавчому дослідженні № 06/03 від 06.03.2018 зазначено, що транспортний засіб є фізично знищеним, оскільки вартість його ремонту дорівнює його вартості до ДТП, а тому розмір відшкодування матеріальної шкоди, належної позивачу, становить різницю між вартістю транспортного засобу до та після ДТП. Проте позивачем не надано доказів на підтвердження вартості транспортного засобу після ДТП та відповідно не встановлена різниця між вартістю транспортного засобу до та після ДТП, що безпосередньо впливає на розрахунок суми збитку. Колегія суддів КГС ВС не погодилася з цим висновком апеляційного господарського

¹³ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 17.02.2021 у справі № 753/11069/16-ц (провадження № 61-9777св19). ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/95042248.

¹⁴ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 18.02.2020 у справі № 908/807/18. ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87713201.

суду та зазначила, що вказана стаття застосовується для визначення складових витрат, які підлягають відшкодуванню саме страховиком цивільно-правової відповідальності. На думку колеги суддів, ст. 30 Закону № 1961-IV визначає, які саме витрати у зв'язку з фізичним знищенням транспортного засобу відшкодовуються страховиком цивільної відповідальності, однак у цьому спорі позивач пред'явив вимоги не до страховика цивільно-правової відповідальності, а до особи, яку вважає заподіювачем шкоди, у зв'язку з чим суд апеляційної інстанції передчасно застосував її до відносин між сторонами у справі. Таким чином, якщо відповідачем є фізична особа — підприємець або юридична особа (володілець авто або роботодавець заподіювача), то при визначенні розміру шкоди не застосовуються положення ст. 30 Закону № 1961-IV, відповідно позивач не зобов'язаний доводити різницю між вартістю авто до та після ДТП. Позивачу достатньо надати суду, наприклад, звіт про оцінку, у якому буде визначено розмір матеріальних збитків без встановлення залишкової вартості авто після ДТП, що збільшує розмір відшкодування.

Зі свого боку ККС ВС всупереч правовій позиції КЦС ВС відносно застосування ст. 30 Закону № 1961-IV, щодо відшкодування матеріальної шкоди, пов'язаної з фізичним знищенням ТЗ, вважає, якщо позивач не заперечує проти передання залишків транспортного засобу відповідачу, можливе стягнення вартості

транспортного засобу до ДТП без вирахування вартості транспортного засобу після ДТП. Право відповідача вимагати передати йому залишки транспортного засобу після відшкодування ним шкоди є диспозитивним. Відповідно за відсутності такого клопотання відповідача позивачу має бути відшкодовано різницю між вартістю транспортного засобу до та після ДТП. Крім того, слід зазначити, що судовою практикою щодо стягнення відшкодування майнової шкоди в повному обсязі з огляду на вартість автомобіля до ДТП з одночасним переданням залишків авто у власність відповідача є дуже сумнівною з огляду на те, що вона ґрунтується не на нормах, закріплених у законі, а на п. 9 постанови Пленуму ВСУ від 27.03.1992 № 6 «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди», а також на абз. 2. п. 14 Постанови Пленуму ВССУ від 01.03.2013 № 4 «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки».

З огляду на зазначене вбачається необхідним вирішення питання щодо застосування ст. 30 Закону № 1961-IV на рівні Великої Палати Верховного Суду з урахуванням зазначених вище правових позицій КЦС ВС. А поки цього не відбулося, адвокатам варто звертати увагу на висловлені в цій статті аспекти протиріч судової практики та використовувати ті з них, які найбільш відповідають інтересам клієнта.

ІНІЦІАТИВА ОСПОРЕННЯ НІКЧЕМНОСТІ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ ВАЛЮТНИХ ЦІННОСТЕЙ ФІЗИЧНИХ ОСІБ МІЖ СОБОЮ НА СУМУ, ЯКА ПЕРЕВИЩУЄ П'ЯТДЕСЯТИКРАТНИЙ РОЗМІР НЕОПОДАТКОВУВАНОВОГО МІНІМУМУ ДОХОДІВ ГРОМАДЯН

Ольга Розгон, доц., к. ю. н.

Статтю присвячено аналізу позовних вимог про поділ спільного майна подружжя, визнання нікчемності правочину, який має бути посвідчений нотаріально. Ця проблема є актуальною, оскільки має важливе значення, оскільки потребує з'ясування питання щодо ініціативи (суд чи заінтересовані особи) виявлення нікчемності правочину.

Відповідно до ст. 190 Цивільного кодексу України¹ майном як особливим об'єктом вважаються річ, купівність речей, а також майнові права та обов'язки.

Згідно з ч. 1, 2 ст. 325 ЦК суб'єктами права приватної власності є фізичні та юридичні особи. Вони можуть бути власниками будь-якого майна, за винятком окремих видів майна, які відповідно до закону не можуть їм належати. Склад, кількість і вартість майна, яке може бути у власності фізичних та юридичних осіб, не є обмеженими.

Сімейні відносини регулюються на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства (ч. 9 ст. 7 Сімейного кодексу України²).

Загальні засади (принципи) приватного права мають фундаментальний характер та інші джерела правового регулювання, насамперед акти сімейного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад. Це проявляється в тому, що загальні засади (принципи) є за своєю суттю нормами прямої дії та повинні враховуватися, зокрема, при тлумаченні норм, які містяться в актах сімейного законодавства.

Для приватного права апіорі властивою є така засада, як розумність.

Розумність характерна як для оцінки/врахування поведінки учасників цивільного обороту, тлумачення матеріальних приватно-правових норм, що здійснюється при вирішенні спорів, так і для тлумачення

¹ Далі за текстом — ЦК.

² Далі за текстом — СК.

процесуальних норм (див., зокрема, постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 16.06.2021 у справі № 554/4741/19³, постанову Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 18.04.2022 у справі № 520/1185/16-ц⁴, постанову Великої Палати Верховного Суду від 08.02.2022 у справі № 209/3085/20⁵).

Особистою приватною власністю дружини, чоловіка є, зокрема: майно, набуте нею, ним до шлюбу; майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але на підставі договору дарування або в порядку спадкування; майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто (пункти 1, 2, 3 ч. 1 ст. 57 СК).

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 18.06.2018 у справі № 711/5108/17⁶ (провадження № 61-1935св18) зроблено висновок щодо застосування п. 3 ч. 1 ст. 57 СК і зазначено, що «у випадку набуття одним із подружжя за час шлюбу майна за власні кошти таке майно є особистою приватною власністю».

Тобто у разі набуття одним із подружжя коштів на підставі договору дарування такі кошти є його особистою приватною власністю. Договір дарування валютних цінностей фізичних осіб між собою на суму, яка перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, укладається у письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню.

Таким чином, якщо один із подружжя під час шлюбу набуває певне майно за рахунок особистих коштів, то таке майно не може визнаватися спільним майном подружжя. У цьому разі об'єкт роздільної власності подружжя лише змінює свою форму, оскільки кошти, за рахунок яких майно було набуто, і сама річ мають однаковий правовий режим — режим роздільності. Це правило стосується як грошей, які були набуті одним із подружжя до шлюбу, так і тих, які були отримані одним із подружжя під час шлюбу — за договором дарування, внаслідок спадкування тощо. Тобто у цьому разі виникає право роздільної приватної власності по-

дружжя і має місце трансформація одного об'єкта цієї власності в інший. Однак оскільки така трансформація сталася за час шлюбу, відповідно до ч. 2 ст. 60 СК тягар доказування відсутності спільного майна подружжя лягає на того, хто це оспорує. Така особа має довести, що спірну річ вона придбала за кошти, що належать їй особисто.

Особистою власністю дружини, чоловіка є речі (майно), придбані нею (ним) за кошти, які належали їй (йому) особисто. Законодавець має на увазі кошти, які були набуті до шлюбу або отримані під час шлюбу за реалізоване майно, яке належало подружжю до шлюбу, а також за договором дарування чи в порядку спадкування.

Статус спільної сумісної власності визначається такими чинниками, як час набуття майна та кошти, за які таке майно було набуто (джерело набуття).

У разі придбання майна хоча й у період шлюбу, але за особисті кошти одного з подружжя, це майно не може вважатися об'єктом спільної сумісної власності подружжя, а є особистою приватною власністю того з подружжя, за особисті кошти якого воно придбане.

Тому сам по собі факт придбання спірного майна в період шлюбу не є безумовною підставою для віднесення такого майна до об'єктів права спільної сумісної власності подружжя (постанова Верховного Суду від 22.01.2020 у справі № 711/2302/18⁷ (провадження № 61-13953св19)).

Відповідно до ст. 60 СК майно, набуто подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один із них не мав із поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу).

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 19.05.2021 у справі № 203/284/17⁸ (провадження № 61-7751св19) зазначено, що: «статтею 60 СК встановлено презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу. Разом із тим зазначена презумпція може бути спростована й один

³ Постанова Верховного Суду від 16.06.2021 у справі № 554/4741/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/97903488.

⁴ Постанова Верховного Суду від 18.04.2022 у справі № 520/1185/16-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/104308921.

⁵ Постанова Верховного Суду від 08.02.2022 у справі № 209/3085/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/1053251464.

⁶ Постанова Верховного Суду від 18.06.2018 у справі № 711/5108/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/74777355.

⁷ Постанова Верховного Суду від 22.01.2020 у справі № 711/2302/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87517031.

⁸ Постанова Верховного Суду від 19.05.2021 у справі № 203/284/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/104392888.

із подружжя може оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт, у тому числі в судовому порядку. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того з подружжя, хто її спростовує».

Тобто для подружжя передбачено *презумпцію спільності права власності*. Ця презумпція може бути спростована і жінка та (або) чоловік можуть оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт, у тому числі в судовому порядку. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того з подружжя, який її спростовує. Той із подружжя, який заявляє про спростування зазначеної презумпції, зобов'язаний довести обставини, що її спростовують, на підставі належних і допустимих доказів.

Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

У ч. 1 ст. 61 СК передбачено, що об'єктом права спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, за винятком виключеного з цивільного обороту.

Згідно зі ст. 63 СК дружина та чоловік мають рівні права на володіння, користування і розпоряджання майном, яке належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено домовленістю між ними.

Відповідно до ч. 3 ст. 368 ЦК майно, набуте подружжям за час шлюбу, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором або законом.

Відповідно до ч. 2 ст. 372 ЦК у разі поділу майна, яке є у спільній сумісній власності, вважається, що частки співвласників у праві спільної сумісної власності є рівними, якщо інше не встановлено домовленістю між ними або законом. За рішенням суду частка співвласника може бути збільшена чи зменшена з урахуванням обставин, які мають істотне значення.

Дружина і чоловік мають право на поділ майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності, незалежно від розірвання шлюбу (ч. 1 ст. 69 СК).

Відповідно до ст. 70 СК у разі поділу майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором. При вирішенні спору про поділ

майна суд може відступити від засади рівності часток подружжя за обставин, які мають істотне значення, зокрема, якщо один із них не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, ухилявся від участі в утриманні дитини (дітей), приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї. За рішенням суду частка майна дружини, чоловіка може бути збільшена, якщо з нею, ним проживають діти, а також непрацездатні повнолітні син, дочка, за умови, що розмір аліментів, які вони отримують, недостатній для забезпечення їхнього фізичного, духовного розвитку та лікування.

Отже, наведеними нормами права передбачено презумпцію віднесення придбаного під час шлюбу майна до спільної сумісної власності подружжя. Це означає, що ні дружина, ні чоловік не зобов'язані доводити наявність права спільної сумісної власності на майно, набуто у шлюбі, оскільки воно вважається таким, що належить подружжю.

Якщо майно придбане під час шлюбу, то реєстрація прав на нього (транспортний засіб, житловий будинок чи іншу нерухомість) лише на ім'я одного з подружжя не спростовує презумпцію належності його до спільної сумісної власності подружжя.

Заінтересована особа може довести, що майно придбане нею у шлюбі, але за її особисті кошти. У цьому разі презумпція права спільної сумісної власності на це майно буде спростована.

Якщо ж заява одного з подружжя про те, що річ була придбана за його особисті кошти, не буде належним чином підтверджена, презумпція права спільної сумісної власності подружжя залишиться непохитною.

Таким чином, тягар доказування у справах цієї категорії покладено на того з подружжя, хто заперечує проти визнання майна об'єктом спільної сумісної власності подружжя.

Відповідно до ч. 1 — 3 ст. 71 СК майно, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, ділиться між ними в натурі. Якщо дружина та чоловік не домовилися про порядок поділу майна, спір може бути вирішений судом. При цьому суд бере до уваги інтереси дружини, чоловіка, дітей та інші обставини, які мають істотне значення. Неподільні речі присуджуються одному з подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними.

Тлумачення ч. 1 ст. 71 СК свідчить, що як поділ спільного сумісного майна в натурі, так і визначення

розміру часток кожного з них може здійснюватися на підставі: договору подружжя; рішення суду за наявності спору між подружжям.

Велика Палата Верховного Суду в постанові від 08.02.2022 р. у справі № 209/3085/20⁹ зауважує, що найбільш ефективне вирішення спору про поділ спільної сумісної власності подружжя досягається тоді, коли вимоги позивача охоплюють усе спільно набуте у шлюбі майно, зокрема неподільне. Це відповідатиме принципу процесуальної економії, згідно з яким штучне подвоєння судового процесу є неприпустимим, бо вирішення справи у суді має усунути необхідність у новому зверненні до суду для вжиття додаткових засобів захисту (див. постанови Великої Палати Верховного Суду від 19.01.2021 р. у справі № 916/1415/19¹⁰ (п. 6.13), від 26.01.2021 р. у справі № 522/1528/15-ц (п. 82)). Спосіб захисту права є ефективним тоді, коли він забезпечуватиме поновлення порушеного права, а в разі неможливості такого поновлення — гарантуватиме можливість отримати відповідну компенсацію. Тобто цей захист має бути повним і забезпечувати у такий спосіб досягнення мети правосуддя і процесуальну економію (див. постанову Великої Палати Верховного Суду від 22.09.2020 у справі № 910/3009/18).

Якщо дружина та чоловік не домовилися про порядок поділу майна, спір може бути вирішений судом (речення перше абзацу другого ч. 1 ст. 71 СК). Тобто суд має вирішити переданий на його розгляд спір про поділ спільної сумісної власності саме тоді, коли подружжя не домовилося про порядок такого поділу. Вирішення цього спору, зокрема щодо неподільної речі, не має зумовлювати у співвласників потребу після судового рішення домовлятися про порядок поділу цього ж майна, а саме про виплату одному з них компенсації іншим співвласником і про гарантії її отримання. Якщо одна зі сторін спору довірила його вирішення суду, відповідний конфлікт потрібно вичерпати внаслідок ухвалення судового рішення та подальшого його виконання (див. п. 27 постанови Великої Палати Верховного Суду від 08.02.2022 у справі № 209/3085/20¹¹ (провадження № 14-182цс21)).

За змістом частин 1 та 7 ст. 41 Конституції України, частин 1 і 5 ст. 319 ЦК кожен має право володіти,

користуватися та розпоряджатися своєю власністю, і таке використання не може завдавати шкоди правам, свободам і гідності громадян, інтересам суспільства.

Нікчемний правочин (ч. 2 ст. 215 ЦК) є недійсним вже в момент свого вчинення (*ab initio*) і незалежно від волі будь-якої особи, автоматично (*ipso iure*). Нікчемність правочину має абсолютний ефект, оскільки діє щодо всіх.

Нікчемний правочин не створює юридичних наслідків, тобто не зумовлює переходу/набуття/зміни/встановлення/припинення прав ні для кого. Саме тому посилатися на нікчемність правочину може будь-хто. Суд, якщо виявить нікчемність правочину, має її враховувати за власною ініціативою в силу свого положення (*ex officio*), навіть якщо жодна із зацікавлених осіб цього не вимагає.

Як нікчемні законодавець, зокрема, кваліфікує договори, вчинені з порушенням вимоги про нотаріальне посвідчення правочину (ч. 1 ст. 220 ЦК).

У разі недотримання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним (ч. 1 ст. 220 ЦК).

Тлумачення ч. 1 ст. 220 ЦК з урахуванням принципу розумності свідчить, що вимога про нотаріальне посвідчення має прямо бути передбачена в тій чи іншій нормі закону, а не слідувати з розширеного її тлумачення і мати імпліцитний характер. Тобто людина розумна й обачна внаслідок аналізу відповідної норми має усвідомлювати існування очевидного обов'язку вчинити відповідний договір у письмовій формі з нотаріальним посвідченням, недотримання якого призводить автоматично (*ipso iure*) до нікчемності.

Розглянемо приклад судової практики щодо позовних вимог про поділ спільного майна подружжя.

Позивачка (ОСОБА_1) звернулася до суду з позовом про поділ спільного майна подружжя. Ухвалою Дніпровського районного суду м. Києва від 12.01.2023 р. долучено до матеріалів справи заяву представника позивача про уточнення позовних вимог.

Вислухавши пояснення позивача ОСОБА_1, представника позивача ОСОБА_2, відповідача ОСОБА_3, представника відповідача ОСОБА_4, дослідивши матеріали справи, проаналізувавши зібрані за справою докази в їх сукупності, суд доходить такого висновку.

⁹ Постанова Верховного Суду від 08.02.2022 у справі № 209/3085/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/105325146.

¹⁰ Постанова Верховного Суду від 19.01.2021 у справі № 916/1415/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/94377734.

¹¹ Постанова Верховного Суду від 08.02.2022 у справі № 209/3085/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105325146>.

Як убачається з матеріалів справи, ОСОБА_1 та ОСОБА_3 07.07.2007 зареєстрували шлюб у Дарницькому районному в м. Києві відділі державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у м. Києві, що підтверджено свідоцтвом про шлюб, виданим Дарницьким районним у м. Києві відділом державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у м. Києві від 17.01.2017, актовий запис № 562.

Від шлюбу сторони мають спільну малолітню дитину, ОСОБА_6, що підтверджено свідоцтвом про народження, виданим Дніпровським районним у м. Києві відділом державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у м. Києві від 07.04.2017 р., актовий запис № 950.

Судом встановлено, що відповідно до наявних у матеріалах справи свідоцтв про народження позивач ОСОБА_1 мала діда за лінією батька — ОСОБА_7, який відповідно до свідоцтва про смерть від 30.10.2019 р. помер.

За життя 30.10.2013 р. дідом позивача ОСОБА_7 було продано ОСОБА_9 однокімнатну квартиру АДРЕСА_3, що підтверджено договором купівлі-продажу квартири, посвідченим приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Бондар К. Ю., зареєстрованим у реєстрі за № 1798. Продаж квартири здійснено за домовленістю сторін за 768 546,00 грн, з яких 15 986,00 грн були передані за попереднім договором, посвідченим приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Бондар К. Ю. 11.10.2013 р.

Укладенню зазначеного *договору купівлі-продажу квартири* передувало відкриття ОСОБА_7 в ПАТ «Банк Кіпру» *поточного рахунку* № НОМЕР_2 у національній валюті згідно з договором банківського рахунку № НОМЕР_3 від 29.10.2013 р. За даними виписки за особовим рахунком за 30.10.2013 р. ПАТ «Банк Кіпру» у м. Києві, ОСОБА_9 перераховано на поточний рахунок ОСОБА_7 № НОМЕР_2 грошові кошти в сумі 752 560,00 грн. 30.10.2013 р. ОСОБА_1 відкрито в ПАТ «Банк Кіпру» поточний рахунок № НОМЕР_4 у національній валюті згідно з договором банківського рахунку № НОМЕР_5 від 30.10.2013 р.

За даними платіжного доручення № 002 від 30.10.2013 р. ПАТ «Банк Кіпру» у м. Києві, ОСОБА_7 з його поточного рахунку № НОМЕР_2 *перераховано на поточний рахунок* позивача ОСОБА_1 № НОМЕР_4,

відкритий у ПАТ «Банк Кіпру», грошові кошти в сумі 752 560,00 грн. Цього ж дня, 30.10.2013 р., між ПАТ «Банк Кіпру» та ОСОБА_1 укладено договір № ДВ-407/3408 (вклад) банківського вкладу на вимогу «Комфортний», за умовами якого ОСОБА_1 з поточного рахунку № НОМЕР_4 (договір № 52429 від 30.10.2013 р.) перераховано вклад на власний вкладний рахунок на вимогу № НОМЕР_6 у сумі 752 560,00 грн, що також підтверджено заявою на видачу готівки № 8722190 від 30.10.2013 р., квитанцією № 8722183 від 30.10.2013 р.

За даними виписки за особовим рахунком ОСОБА_1 (договір № ДВ-407/3408 від 30.10.2013 р.), на рахунку позивача № НОМЕР_6 наявний вклад з урахуванням нарахованих банком відсотків на загальну суму 791 202,58 грн.

31.03.2014 р. *приватним нотаріусом* видане свідоцтво, яким підтверджено, що ОСОБА_1 знаходилась у приміщенні нотаріальної контори з метою *укладення договору купівлі-продажу квартири* АДРЕСА_1, про що телеграмою повідомлявся продавець квартири ОСОБА_10 (а. с. 80, 81, 82).

01.04.2014 р. за заявою про видачу готівки № 2755897 ПАТ «Банк Кіпру» видано ОСОБА_1 грошовий вклад із процентами за договором № ДВ-407/3408 (вклад) банківського вкладу на вимогу «Комфортний» від 30.10.2013 р. на суму 791 202,58 грн.

03.04.2014 р. між ПАТ «Банк «Фінанси та Кредит» та ОСОБА_1 на підставі анкети-заяви № 41626 укладено *договір про відкриття поточного рахунку* № НОМЕР_7 у гривні, на який ОСОБА_1 внесено грошові кошти в сумі 978 000,00 грн.

03.04.2014 р. позивачем ОСОБА_1 *придбано* в ОСОБА_8 *трикімнатну квартиру* вартістю 978 000,00 грн, що підтверджено договором купівлі-продажу квартири, посвідченим приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Ковальчуком С. П., зареєстрованим у реєстрі за № 2436, витягом із державного реєстру речових прав на нерухоме майно про реєстрацію права власності, квитанцією № 1, випискою за рахунком ОСОБА_1 і платіжним дорученням № 2 про перерахування ОСОБА_1 03.04.2014 р. з її поточного рахунку № НОМЕР_7 у ПАТ «Банк «Фінанси та Кредит» на рахунок продавця ОСОБА_8 у ПАТ «Банк «Фінанси та Кредит» грошових коштів вартості придбаної квартири в розмірі 978 000,00 грн.

Проаналізувавши наявні в матеріалах справи докази, суд визнає доведеним факт придбання спірної

квартири як за особисті кошти позивача ОСОБА_1 у розмірі 791 202,58 грн, що становить 80,90 % вартості квартири, так і за спільні кошти подружжя в сумі 186 797,42 грн, що становить 19,10 % вартості квартири, оскільки в матеріалах справи наявні платіжні/розрахункові документи на підтвердження перерахування дідом позивача ОСОБА_7 на рахунок позивача в ПАТ «Банк Кіпру» вищезазначеної суми коштів у розмірі 752 560,00 грн, які отримано ОСОБА_7 від продажу його особистої квартири за договором купівлі-продажу від 30.10.2013 р. та які негайно 30.10.2013 р. перераховано на поточний рахунок онуки, позивача ОСОБА_12, в ПАТ «Банк Кіпру». У свою чергу, зазначену суму коштів цього ж дня 30.10.2013 р. позивачем внесено на власний поточний рахунок як вклад під проценти в ПАТ «Банк Кіпру» за договором № ДВ-407/3408 (вклад) банківського вкладу.

З огляду на наявність у продавця спірної квартири рахунку, відкритого у ПАТ «Банк «Фінанси та Кредит», позивачем задля оплати вартості спірної квартири шляхом перерахування коштів на рахунок продавця 01.04.2014 р. було знято особисті кошти в ПАТ «Банк Кіпру», які є вкладом за договором № ДВ-407/3408, і внесено зняту суму коштів із доданням спільних із відповідачем коштів на відкритий позивачем поточний рахунок у ПАТ «Банк «Фінанси та Кредит», з якого надано 03.04.2014 р. було перераховано кошти на рахунок продавця в сумі вартості придбаної квартири у розмірі 978 000,00 грн.

Таким чином, *суд визнає обґрунтованою вимогу позивача про визнання за нею права особистої власності на частину квартири*, оскільки позивачем доведено факт внесення нею особистих коштів у рахунок вартості квартири в розмірі 791 202,58 грн. від загальної вартості квартири — 978 000,00 грн.

Судам, вирішуючи спори між подружжям про майно, необхідно встановлювати *обсяг спільного нажитого майна*, наявного на час припинення спільного ведення господарства, з'ясувати джерело і час придбання зазначеного майна.

Аналізуючи наявні в матеріалах справи докази, беручи до уваги пояснення та заперечення сторін спірних правовідносин, установивши факт особистої власності позивача ОСОБА_1 на частину спірної квартири і враховуючи відсутність домовленості подружжя щодо поділу спільного майна, яке складає частину квартири

та автомобіль «Додж» 2017 р. випуску, номерний знак НОМЕР_1, суд вважає правомірним здійснити поділ такого майна шляхом визнання за позивачем ОСОБА_1 та відповідачем ОСОБА_3 права власності на частину кожного від частини квартири (тобто по 1/8 частині спільної нерухомості кожному) і шляхом визнання права власності щодо частини кожному на автомобіль «Додж» 2017 р. випуску, оскільки судом установленно, що спірне майно придбано у період зареєстрованого шлюбу за спільні кошти подружжя, є спільною сумісною власністю подружжя за відсутності доказів протилежного, тому правовий режим спільного майна подружжя на спірне майно надає право поділу такого майна між подружжям у рівних частинах.

Ураховуючи вартість частини відповідача у спірній квартирі та вартість частини позивача у спірному автомобілі з урахуванням інфляції, інтереси позивача, відповідача та їх спільної малолітньої дитини щодо порядку подальшого користування та розпорядження майном, ознаку неподільності майна, яке є об'єктом предмета спору, *суд вважає, що присудження кожному з подружжя неподільної речі, яка знаходиться в їх користуванні, забезпечить повний захист права власності у спосіб, заявлений позивачем, задля досягнення мети правосуддя і принципу процесуальної економії*, згідно з яким штучне подвоєння судового процесу є неприпустимим. З огляду на викладене, суд дійшов висновку, що позов ОСОБА_1 до ОСОБА_3 про розірвання шлюбу та поділ спільного майна подружжя підлягає задоволенню.

Рішенням Дніпровського районного суду м. Києва від 02.02.2023 р.¹² позов ОСОБА_1 задоволено.

У поданій *апеляційній скарзі* ОСОБА_1, посилаючись на неправильне застосування норм матеріального і порушення норм процесуального права, просить скасувати рішення суду першої інстанції та ухвалити нове рішення.

Розглянувши справу в межах доводів апеляційної скарги, перевіrivши законність і обґрунтованість ухваленого рішення у цій частині, колегія суддів дійшла висновку, що *апеляційна скарга підлягає частковому задоволенню з таких підстав*.

Задовольняючи позов, суд першої інстанції вважав, що спільним сумісним майном, яке набуто сторонами за час шлюбу і за спільні кошти, є частина квартири та автомобіль. При визначенні часток у праві спільної

¹² Рішення Дніпровського районного суду міста Києва від 02.02.2023. Справа № 755/12702/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112412080>.

сумісної власності суд виходив із того, що частини спірної квартири були придбані за особисті кошти позивача, подаровані їй дідом, тому є її особистою власністю; автомобіль було придбано за спільні кошти.

Однак колегія суддів не може погодитися з таким висновком.

Із матеріалів справи вбачається, що, дійсно, 30.10.2013 р. дідом позивача — ОСОБА_4 продано належну йому на праві власності квартиру АДРЕСА_2 ОСОБА_11 за 768 546 грн. У цей же день 752 560 грн перераховані з рахунку ОСОБА_4 на рахунок ОСОБА_2 в ПАТ «Банк Кіпру». 01.04.2014 р. ОСОБА_2 зняла з рахунку кошти в розмірі 791 202 грн 58 коп., 03.04.2014 р. відкрила рахунок у ПАТ «Банк «Фінанси та Кредит», з якого в цей же день кошти в сумі 978 000 грн. були перераховані на рахунок ОСОБА_5 — продавця квартири.

Установлено, що на час укладення договору купівлі-продажу спірної квартири та оформлення права власності на спірну квартиру за ОСОБА_2 остання перебувала у зареєстрованому шлюбі з ОСОБА_1, дід ОСОБА_2 — ОСОБА_4 не обумовив передання коштів від реалізації своєї квартири виключно онуці, а не в інтересах її сім'ї.

Крім того, будь-яких правочинів, зокрема договору дарування коштів ОСОБА_2 її дідом, у розумінні вимог ст. 57 СК, що могло б свідчити, що ці кошти є особистим майном обдарованого, укладено не було.

У зв'язку з викладеним висновок суду, що спірна квартира є особистою приватною власністю дружини (позивача), не відповідає встановленим обставинам і не ґрунтується на вищезазначених нормах матеріального права.

Оскільки презумпція спільності права власності подружжя на придбане в період шлюбу майно не спростована, у справі відсутні будь-які належні та допустимі докази, які б підтверджували придбання нерухомого майна за особисті кошти ОСОБА_2, колегія суддів доходить висновку про те, що спірна квартира, а також автомобіль Dodge Journey 2017 р. випуску, VIN-код, НОМЕР_1, державний реєстраційний номер НОМЕР_2 є спільною сумісною власністю подружжя та підлягають поділу між колишнім подружжям шляхом визнання за кожним із них права власності на 1/2 спірного майна.

При цьому суд апеляційної інстанції відхиляє доводи ОСОБА_1 щодо необхідності поділу іншого спільного майна — Mitsubishi Galant 1999 р. та визнання за ним права власності на музичну систему програвання вінілових платівок із тих підстав, що вони не були предметом позовних вимог, тому поділу в судовому порядку в межах цієї справи не підлягають.

Посилання в апеляційній скарзі на порушення судом першої інстанції норм процесуального права частково є *обґрунтованими*, однак, *ураховуючи те*, що суд першої інстанції неправильно застосував норми матеріального права, що є безумовною підставою для скасування рішення суду першої інстанції та ухвалення нового судового рішення, відсутня необхідність у їх детальному перегляді.

Оскільки суд апеляційної інстанції дійшов висновку про часткове задоволення позову та визнання за сторонами права власності на спірне майно в рівних частинах, то судові витрати підлягають поділу порівну.

Постановою Київського апеляційного суду від 11.07.2023¹³ апеляційну скаргу ОСОБА_2 задоволено частково. Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 02.02.2023 р. скасовано й ухвалено нове судове рішення. Позов ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про поділ спільного майна подружжя задоволено частково.

У серпні 2023 р. ОСОБА_1 засобами поштового зв'язку подала *касаційну скаргу* на постанову Київського апеляційного суду від 11.07.2023 р.

Ухвалою Верховного Суду від 29.09.2023 р. відкрито касаційне провадження у справі.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ¹⁴

У справі, яка переглядається, *апеляційний суд установив*, що: на момент набуття спірної квартири ОСОБА_1 перебувала у шлюбі з ОСОБА_2; презумпція спільності права власності подружжя на придбане в період шлюбу майно не спростована; у справі відсутні будь-які належні та допустимі докази, які б підтверджували придбання нерухомого майна за особисті кошти ОСОБА_1. За таких обставин апеляційний суд зробив обґрунтований висновок про часткове задоволення позову.

Аргументи касаційної скарги про те, що апеляційним судом *не враховані* доводи про дарування ОСОБА_1 грошей ОСОБА_4, які підтверджені

¹³ Постанова Київського апеляційного суду від 11.07.2023 у справі № 755/12702/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/112412080.

¹⁴ Постанова Верховного Суду від 10.11.2023 у справі № 755/12702/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/114928761.

належними допустимими доказами, касаційний суд відхиляє з таких підстав.

У справі, що переглядається, позивачка наполягала на тому, що як договір дарування має бути кваліфіковане перерахування 30.10.2013 р. ОСОБА_4 (дідом позивачки) коштів у розмірі 752 560 грн на рахунок позивачки ОСОБА_1. З аналізу ч. 5 ст. 719 ЦК у редакції, чинній станом на 30.10.2013 р., можна зробити висновок, що вимога про необхідність нотаріального посвідчення прямо передбачена у цій нормі для дарування коштів у сумі, яка перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Перераховані кошти в розмірі 752 560 грн перевищували станом на 30.10.2013 р. п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Ураховуючи встановлені судами обставини, відсутні підстави стверджувати про дотримання ОСОБА_4 та ОСОБА_1 вимоги про нотаріальне посвідчення правочину. Натомість суд, якщо виявить нікчемність правочину, має її враховувати за власною ініціативою в силу свого положення (ex officio), навіть якщо жодна із заінтересованих осіб цього не вимагає.

Аргумент касаційної скарги про те, що апеляційний суд не врахував висновки, зроблені в постанові Великої Палати Верховного Суду від 08.02.2022 р. у справі № 209/3085/20¹⁵ (провадження № 14-182цс21), касаційний суд відхиляє з таких підстав.

Доводи касаційної скарги не дають підстав для висновку, що постанова апеляційного суду прийнята без дотримання норм матеріального і процесуального права та зводяться до переоцінки доказів у справі,

що знаходиться поза межами повноважень Верховного Суду. У зв'язку з наведеним касаційний суд вважає, що касаційну скаргу належить залишити без задоволення; постанову апеляційного суду — без змін, тому судовий збір за подання касаційної скарги покладається на особу, яка її подала; касаційну скаргу ОСОБА_1 залишити без задоволення.

Таким чином, робимо висновки:

— вимога про необхідність нотаріального посвідчення договору дарування нерухомої речі прямо передбачена у ч. 2 ст. 719 ЦК для дарування коштів у сумі, яка перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян. У цьому разі на такий договір поширюють дію загальні вимоги цивільного законодавства про передання й оформлення прав власності на нерухоме майно;

— якщо перераховані кошти перевищували п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, то договір дарування нерухомої речі укладається в письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню;

— якщо не було укладено будь-яких правочинів, зокрема, договору дарування коштів у розумінні вимог ст. 57 СК, що могло б свідчити, що ці кошти є особистим майном обдарованого, то відсутні підстави стверджувати про дотримання вимоги про нотаріальне посвідчення правочину. Але суд, якщо виявить нікчемність правочину, має її враховувати за власною ініціативою в силу свого положення (ex officio), навіть якщо жодна із заінтересованих осіб цього не вимагає.

¹⁵ Постанова Верховного Суду від 08.02.2022 у справі № 209/3085/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/1053251464.

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Яна Зелінська, адвокат, доцентка кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доцентка, к. ю. н.

Призначенням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів приватних осіб від незаконних рішень, дій та бездіяльності з боку суб'єктів владних повноважень. Важливою складовою досягнення завдання адміністративного судочинства є доказування, яке спрямоване, у першу чергу, на встановлення обставин у справі. Доказова діяльність має впорядкований характер та притаманна для всіх стадій розгляду адміністративної справи. На кожній стадії розгляду справи така діяльність характеризується певними особливостями, що у підсумку має забезпечити прийняття законного й обґрунтованого рішення у справі. Метою статті є дослідження доказування як процесу встановлення обставин у справі.

Доказування в адміністративному судочинстві є чинником, який здатний забезпечити поєднання високої ефективності правозастосування із неухильним додержанням прав і свобод приватної особи під час вирішення публічно-правового спору.

У традиційному аспекті доказування розуміють як «процес встановлення фактичних даних у справі», «діяльність учасників розгляду справи», «процес пізнання», «діяльність щодо встановлення істини у справі», «діяльність щодо сприйняття інформації». У Кодексу адміністративного судочинства України¹ відсутнє законодавче визначення доказування.

Отже, **доказування** — це діяльність адміністративного суду, учасників розгляду адміністративної справи, інших заінтересованих осіб із збирання (подання, витребування, забезпечення), дослідження (перевірки, огляду) й оцінки доказів у порядку, встановленому у КАС України.

Метою доказування в адміністративному судочинстві є встановлення істини у справі.

Для доказування характерна внутрішня структура, складовою якої є суб'єкти доказування, об'єкт доказування та етапи доказування.

Суб'єктами доказування в адміністративному судочинстві є суд та учасники розгляду справи. Суд як суб'єкт доказування відіграє активну роль, зважаючи на те, що бере активну участь у збиранні, дослідженні та оцінці доказів. Судове пізнання в адміністративному судочинстві має чітко визначені завдання, обумовлені застосуванням відповідної процедури розгляду справи, її предметом та потребою залучення до справи таких процесуальних осіб, як експерт, обранням тактики розгляду справи (планування засідання, допит сторін та свідків, призначення експертизи тощо), прогнозуванням судових дій (поведінки сторін та їх адвокатів) тощо.

Учасники розгляду справи відіграють ключову роль у доказуванні, тому що між позивачем і відповідачем розподіляється обов'язок доказування. Кожна сторона повинна довести ті обставини, на яких ґрунтуються її вимоги та заперечення, крім випадків, установлених ст. 78 КАС (ч. 1 ст. 77 КАС). В адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача.

¹ Далі за текстом — КАС.

Суб'єкт владних повноважень повинен подати суду всі наявні у нього документи та матеріали, які можуть бути використані як докази у справі. У справах щодо застосування суб'єктом владних повноважень чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача у зв'язку з повідомленням ним або його близькими особами про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» обов'язок доказування покладається на відповідача (ч. 2 ст. 77 КАС). У справах щодо шкоди, заподіяної протиправними (незаконними) індивідуальними актами Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішеннями Кабінету Міністрів України обов'язок доказування покладається на позивача (ч. 3 ст. 77 КАС). У цілому слід констатувати, обов'язок доказування буде залежати від наявності відповідача як суб'єкта владних повноважень та від предмета оскарження.

Об'єктом доказування є певні обставини справи або, іншими словами, доказова інформація. Під доказовою інформацією розуміють будь-які відомості, на основі яких суд у порядку, встановленому КАС України, встановлює наявність або відсутність обставин, які підлягають доказуванню, а також інших обставин, які мають значення для вирішення адміністративної справи. Функція доказів полягає у забезпеченні безпомилковості, незаперечності й повноти інформації. Об'єкт доказування залежить від виду адміністративної справи та конкретних обставин, які підлягають встановленню. Зауважимо, що в адміністративному судочинстві особливості провадження у певних категоріях адміністративних справ, зокрема:

(1) *складних справах* (щодо оскарження нормативно-правових актів, щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень, якщо позивачем також заявлено вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної такими рішеннями, діями чи бездіяльністю, у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності, щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових

коштів у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб);

(2) *справах незначної складності* (щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби, окрім справ, в яких позивачами є службові особи, які у значенні Закону України «Про запобігання корупції» займають відповідальне та особливо відповідальне становище, оскарження бездіяльності суб'єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію, оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг та інші справи);

(3) *термінових адміністративних справах* (щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій, щодо уточнення списку виборців, щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів у сфері медіа, підприємств, установ, організацій, їх посадових та службових осіб, творчих працівників суб'єктів у сфері медіа, які порушують законодавство про вибори та референдум) та інші види справ.

Для доказування характерні певні логічно послідовні етапи, зокрема збирання, дослідження, оцінка доказів. Кожен з етапів має як самостійне, так і залежне від інших етапів значення, що зумовлено різним змістовним наповненням доказової діяльності, однак єдиною її метою є встановлення всіх обставин у справі задля ухвалення законного та обґрунтованого рішення.

Етап збирання доказів є врегульованою процесуальним законом діяльністю учасників розгляду справи та суду, спрямованою на одержання фактичних даних, що мають значення для вирішення справи, із законних джерел і належними процесуальними способами. Збирання доказів складається із подання, витребування, судових доручень, забезпечення доказів. Збирання доказів в адміністративному судочинстві, на відміну від інших форм правосуддя, покладається не лише на позивача, відповідача, але і на суд. В адміністративному судочинстві суд може пропонувати сторонам

надати докази та збирати докази з власної ініціативи (ч. 4 ст. 77 КАС).

Подання доказів. Подавати докази мають право учасники справи, зокрема позивач та відповідач. Подання доказів притаманне для стадії відкриття провадження у справі та для стадії підготовчого провадження. Першочергово на позивача покладається обов'язок подати докази разом із позовною заявою. Так, відповідно до ч. 4 ст. 160 КАС позивач зобов'язаний додати до позовної заяви всі наявні у нього докази, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги (якщо подаються письмові чи електронні докази — позивач може додати до позовної заяви копії відповідних доказів). В адміністративному судочинстві є винятки стосовно обов'язку подання доказів у певних категоріях справ. Для прикладу, у справах про визнання індивідуального акта протиправним чи адміністративного договору недійсним додається також оригінал або копія оспорюваного акта чи договору або засвідчений витяг з нього, а у разі відсутності акта чи договору у позивача — клопотання про його витребування (ч. 7 ст. 160 КАС). У свою чергу, на стадії відкриття провадження відповідач має право подати відзив на позовну заяву. До відзиву додаються докази, які підтверджують обставини, на яких ґрунтуються заперечення відповідача, якщо такі докази не надані позивачем (п. 1 ч. 4 ст. 162 КАС). При цьому суд має встановити такий строк подання відзиву, який дасть змогу відповідачу підготувати його та відповідні докази, а іншим учасникам справи — отримати відзив до початку першого підготовчого засідання у справі. У разі ненадання відповідачем відзиву у встановлений судом строк без поважних причин суд вирішує справу за наявними матеріалами (ч. 5, 6 ст. 162 КАС).

На стадії підготовчого провадження сторони так само можуть надавати докази. Одним із завдань підготовчого провадження є визначення обставин справи, які підлягають встановленню, та зібрання відповідних доказів, а також вчинення інших дій з метою забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду справи по суті (ч. 2 ст. 173 КАС). У разі ненадання відповідачем відзиву у встановлений судом строк без поважних причин суд має право вирішити спір за наявними матеріалами справи (ч. 2 ст. 175

КАС). Під час проведення підготовчого засідання суд з'ясовує, чи надали сторони докази, на які вони посилаються у позові і відзиві, а також докази, витребувані судом, чи причини їх неподання; пропонує учасникам справи надати суду додаткові докази або пояснення; вирішує питання про проведення огляду письмових, речових та електронних доказів за їх місцезнаходженням; вирішує питання про витребування додаткових доказів та визначає строки їх подання; вирішує питання про забезпечення доказів, якщо ці питання не були вирішені раніше (п. 7 ч. 2 ст. 180 КАС). Додатково суд може вирішити питання про призначення експертизи, виклик у судові засідання експертів, свідків, залучення перекладача, спеціаліста, а також направити судові доручення.

Витребування доказів. Витребування доказів в адміністративному судочинстві можливе як з ініціативи учасників справи, так і з ініціативи суду. Витребування доказів можливе на стадії відкриття провадження у справі та під час підготовчого провадження. Учасник справи, у разі неможливості самостійно надати докази, має право подати клопотання про витребування доказів судом. Таке клопотання повинно бути подане в строк, зазначений в ст. 79 КАС України. Якщо таке клопотання заявлено з пропуском встановленого строку, суд залишає його без задоволення, крім випадку, коли особа, яка його подає, обґрунтує неможливість його подання у встановлений строк з причин, що не залежали від неї (ч. 1 ст. 80 КАС України). Зміст клопотання про витребування доказів регламентується ч. 2 ст. 80 КАС України.

У клопотанні про витребування доказів повинно бути зазначено:

- 1) який доказ витребується;
- 2) обставини, які може підтвердити цей доказ, або аргументи, які він може спростувати;
- 3) підстави, з яких випливає, що цей доказ має відповідна особа;
- 4) заходи, яких особа, що подає клопотання, вжила для отримання цього доказу самостійно, докази вжиття таких заходів, та (або) причини неможливості самостійного отримання цього доказу.

На практиці суди досить часто відмовляють у задоволенні клопотання про витребування доказів з мотивів необґрунтованості.

Для прикладу. Позивач звернувся до суду з позовною заявою, в якій просить визнати протиправним та скасувати наказ ГУНП в Кіровоградській області від 10.05.2023 № 649 «Про застосування дисциплінарних стягнень до поліцейських Олександрійського РВП ГУНП в Кіровоградській області» в частині застосування до позивача дисциплінарного стягнення у виді догани. Представником позивача було подано клопотання про витребування доказів положення про ГУНП в Кіровоградській області та посадову інструкцію начальника ГУНП в області. Судом було встановлено, що, всупереч вимогам ст. 80 КАС України, у клопотанні про витребування доказів відповідач не зазначив обставин, які можуть підтвердити докази, про витребування яких він клопоче, або аргументи, які вони можуть спростувати. Також не зазначено підстав, з яких випливає, що ці докази має позивач, про заходи, яких вжито для отримання доказів самостійно, не надано суду жодних доказів вжиття таких заходів та (або) причин неможливості самостійного отримання цих доказів. Зазначене стало підставою для відмови у задоволенні клопотання про витребування доказів.²

Однак за наявності обґрунтованого клопотання про витребування доказів суди постановляють ухвалу про їх задоволення.

Для прикладу. Приватна особа звернулася до адміністративного суду із позовною заявою до Одеської митниці Держмитслужби про визнання протиправною та скасування постанови в справі про порушення митних правил. Представник позивача в судовому засіданні заявив клопотання про витребування доказів, а саме просив витребувати у Одеської митниці Держмитслужби документи, які стали підставою для прийнятого протоколу та постанови в справі про порушення митних правил. Суд постановив ухвалу про витребування доказів.³

На реалізацію принципу офіційного з'ясування обставин у справ передбачена норма ст. 9 КАС, відповідно до якої суд вживає передбачені законом заходи, необхідні для з'ясування обставин справи, у тому числі щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи. В адміністративному судочинстві суд може з власної ініціативи витребувати докази. Однак суд не може витребувати докази у позивача в адміністративних справах про протиправність рішень, дій

чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, окрім доказів на підтвердження обставин, за яких, на думку позивача, відбулося порушення його прав, свобод чи інтересів.

Особи, які не мають можливості подати доказ, який витребує суд, або не мають можливості подати такий доказ у встановлені строки, зобов'язані повідомити про це суд із зазначенням причин протягом п'яти днів з дня вручення ухвали.

Для прикладу. Приватна особа звернулася до адміністративного суду із позовною заявою до військової частини про визнання дій протиправними, зобов'язання вчинити дії. Відповідач у відзиві на позовну заяву зазначив, що позивач проходив військову службу у військовій частині з 09.11.2017 по 14.11.2018, а індексацію грошового забезпечення просить стягнути з військової частини з 01.01.2016. У зв'язку з цим у суду виникла необхідність витребувати у відповідача додаткові докази. Суд постановив ухвалу про витребування доказів із власної ініціативи у позивача, зокрема, доказів про перебування позивача на військовій службі з 01.01.2016 без факту її припинення.⁴

² Ухвала у справі № 340/3639/23 від 10.07.2023: Кіровоградський окружний адміністративний суд. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/112151422.

³ Ухвала у справі № 521/9362/20 від 20.07.2020: Малиновський районний суд м. Одеси. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/90508964.

⁴ Ухвала у справі № 240/7502/22 від 26.09.2022: Житомирський окружний адміністративний суд. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/106432492.

Витребування доказів можливе у випадку, якщо надано не оригінал доказу, а копію. Як правило, це стосується письмових та електронних доказів. Так, якщо подано копію (паперову копію) електронного доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу. Якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги (ч. 5 ст. 99 КАС України).

При запитуванні доказів може виникати ситуація, що сторона не надає їх. У КАС установлені наслідки неподання доказів (ч. 9 ст. 80 КАС), а саме:

- визнання обставини (у разі неподання суб'єктом владних повноважень витребуваних судом доказів без поважних причин або без повідомлення причин суду, залежно від того, яке ці докази мають значення);
- відмова у визнанні обставини;
- розгляд справи за наявними в ній доказами;
- залишення позовної заяви без розгляду (у разі неподання доказів позивачем).

Судові доручення. Суд, який розглядає справу або заяву про забезпечення доказів, у разі потреби збирання доказів за межами його територіальної юрисдикції доручає відповідному адміністративному суду провести певні процесуальні дії. В ухвалі про судові доручення коротко викладається зміст справи, що розглядається, зазначаються учасники справи, вказуються обставини, що належить з'ясувати, та докази, які слід зібрати суду, що виконує доручення, зокрема, перелік питань, поставлених свідку учасниками справи та судом. Ухвала про судові доручення надсилається до адміністративного суду, який буде її виконувати, не пізніше наступного дня з дня її постановлення та є обов'язковою для нього (ст. 83 КАС).

Забезпечення доказів. Інститут забезпечення доказів в адміністративному судочинстві спрямований на забезпечення здійснення доказування шляхом збирання і закріплення доказів, якщо існують обставини, які свідчать про небезпеку того, що надання потрібних доказів може стати неможливим або ускладненим. Метою забезпечення доказів є вжиття адміністративним судом спеціальних термінових заходів,

які визначені КАС України, з метою встановлення фактичних обставин у справі та правильного вирішення справи по суті.

Підставою для *забезпечення доказів* є припущення, що доказ може бути втрачений або його подання стане згодом неможливим або утрудненим (ч. 1 ст. 114 КАС).

Способами забезпечення доказів є:

- допит свідків;
- призначення експертизи;
- витребування та огляд доказів;
- заборона вчиняти певні дії щодо доказів, а також зобов'язання вчинити певні дії щодо них (ч. 1 ст. 115 КАС).

Право на забезпечення доказів мають учасники розгляду справи та особа, яка може набути статусу позивача (ч. 1 ст. 114 КАС).

Забезпечення доказів до подання позовної заяви здійснюється судом першої інстанції за місцезнаходженням засобу доказування або за місцем, де повинна бути вчинена відповідна процесуальна дія. У цьому випадку суд першої інстанції за заявою особи, яка може набути статусу позивача, вживає заходів забезпечення доказів за їх місцезнаходженням або за місцем, де повинна бути вчинена відповідна процесуальна дія (ч. 3 ст. 114 КАС). Забезпечення доказів після подання позовної заяви здійснюється судом, який розглядає справу (ч. 3 ст. 114 КАС). Особа, яка подала заяву про забезпечення доказів, зобов'язана відшкодувати судові витрати, а також збитки, спричинені у зв'язку із забезпеченням доказів, у разі неподання позовної заяви у строк, визначений частиною четвертою цієї статті, а також у разі відмови у позові (ч. 5 ст. 114 КАС).

Зміст *заяви про забезпечення доказів* викладено у ст. 116 КАС. У заяві про забезпечення доказів зазначаються:

- 1) найменування суду, до якого подається заява;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) заявника, його місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний

номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта (для фізичних осіб — громадян України), номери засобів зв'язку, адреса електронної пошти (за наявності), відомості про наявність або відсутність електронного кабінету;

3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) іншої сторони (сторін), якщо вона відома заявнику, а також якщо відомо відомості, що її ідентифікують: її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта (для фізичних осіб — громадян України), відомі номери засобів зв'язку, адреса електронної пошти;

4) докази, забезпечення яких є необхідним, а також обставини, для доказування яких вони необхідні;

5) обґрунтування необхідності забезпечення доказів;

б) спосіб, у який заявник просить суд забезпечити докази, у разі необхідності — особу, у якій знаходяться докази;

7) перелік документів, що додаються до заяви.

До заяви, яка не відповідає вимогам, застосовуються наслідки, встановлені у ст. 169 КАС.

Заява про забезпечення доказів розглядається в судовому засіданні в загальному порядку не пізніше п'яти днів з дня її надходження до суду. Заявник та інші особи, які можуть отримати статус учасників справи, повідомляються про дату, час і місце судового засідання, проте їх неявка не перешкоджає розгляду поданої заяви.

Суд за клопотанням заявника може забезпечити докази без повідомлення інших осіб, які можуть отримати статус учасників справи:

а) у невідкладних випадках;

б) якщо неможливо встановити, хто є або стане такими особами;

в) якщо повідомлення іншої сторони може унеможливити або істотно ускладнити отримання відповідних доказів.

За результатами розгляду заяви про забезпечення доказів суд постановляє ухвалу про задоволення чи відмову у задоволенні заяви. Оскарження ухвали про забезпечення доказів не зупиняє її виконання, а також не перешкоджає розгляду справи. Якщо після вчинення процесуальних дій щодо забезпечення доказів позовну заяву подано до іншого суду, протоколи та інші матеріали щодо забезпечення доказів надсилаються до суду, який розглядає справу. Ухвала про забезпечення доказів (крім забезпечення доказів шляхом допиту свідків, призначення експертизи, огляду доказів) є виконавчим документом та виконується негайно в порядку, встановленому для виконання судових рішень.

Забезпечення доказів є не тільки способом здобути докази, які стосуються предмета доказування та необхідні для вирішення справи, а й насамперед запобігти їх імовірній втраті у майбутньому. Щодо останнього, то ризик такої втрати повинен ґрунтуватися на об'єктивних фактах і тільки в сукупності усіх наведених умов суд може вжити заходів для забезпечення доказів.

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 09.10.2019 (справа № 9901/385/19)⁵ вказала, що процесуальний механізм забезпечення доказів, зокрема шляхом їх огляду, призначений для того, щоб отримати чи зберегти ті докази, щодо яких існують достатні підстави вважати, що з часом їх може бути безповоротно втрачено. Тобто це не тільки спосіб здобути докази, які стосуються предмета доказування і мають значення чи потрібні для вирішення справи, але насамперед спосіб одночасно запобігти їх ймовірній втраті у майбутньому. Щодо останнього, то ризик такої втрати повинен ґрунтуватися на об'єктивних фактах і тільки в сукупності усіх наведених умов суд може вжити заходів для забезпечення доказів.

Таким чином, забезпечення доказів доцільне та можливе лише за умови існування обставин, які б свідчили про те, що надання потрібних доказів може стати неможливим або ускладненим.

⁵ Постанова у справі № 9901/385/19 від 09.10.2019: Велика Палата Верховного Суду. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/84900513.

Для прикладу. Приватна особа звернувся до Окружного адміністративного суду міста Києва з позовом до Генерального прокурора України, в якому просить визнати протиправним та скасувати наказ Генерального прокурора України від 21 грудня 2019 № 2173ц та зобов'язати Генерального прокурора України запропонувати позивачу працевлаштування в Офіс Генерального прокурора з урахуванням вимог спеціальних законів на посаду, рівнозначну тій, яку позивач обіймав до проведення заходів з реформування органів прокуратури. Позивач подав заяву до суду про забезпечення доказів, в якій просив суд зобов'язати відповідача в установленій судом термін надати інформацію про наявність вакантних посад прокурорів, а також рівнозначних вакантних посад державних службовців у центральному апараті відповідача станом на день звільнення позивача з посади старшого слідчого в ОВС згідно із наказом Генерального прокурора від 21.12.2019 та на теперішній час. Суд дійшов висновку, що заяву про забезпечення доказів відрізняє від клопотання про витребування доказів те, що у ній необхідно вказати на ті обставини, які свідчать про небезпеку того, що надання потрібних доказів може стати неможливим або ускладненим. При цьому в обґрунтування заяви про забезпечення доказів позивачем не наведено переконливих доводів щодо існування таких обставин. Суд постановив ухвалу про відмову у задоволенні заяви про забезпечення доказів.⁶

Дослідження доказів. Дослідження доказів може відбуватися шляхом перевірки, яка спрямована на детальне, всебічне та об'єктивне визначення достовірності таких даних та доброякісності джерел їх отримання. Перевірка доказів на стадії розгляду справи спрямована на детальне, всебічне та об'єктивне визначення достовірності фактичних даних та їх джерел отримання для правильного встановлення обставин справи.

Дослідження доказів — це безпосереднє сприйняття і вивчення судом та іншими учасниками інформації про фактичні дані, надані сторонами й іншими особами, які беруть участь у справі, за допомогою передбачених законом засобів доказування із додержанням принципів усності та безпосередності.

Спосіб та місце дослідження доказів залежить від виду доказу. Дослідження доказів здійснюється шляхом їх огляду. За загальним правилом докази, які залучені до справи у встановленому законом порядку, оглядаються у суді. Однак докази, які не можна доставити до суду, можуть оглядатися за їхнім місцезнаходженням, як правило, це письмові, речові і електронні докази.

Правила огляду доказів за їх місцезнаходженням закріплені у ст. 81 КАС.

1) Про дату, час і місце огляду доказів за їх місцезнаходженням повідомляються учасники справи.

2) Неявка учасників справи не є перешкодою для проведення огляду.

3) До процедури огляду доказів можуть бути залучені свідки, перекладачі, експерти, спеціалісти, а також здійснено фотографування, звуко- і відеозапис.

4) Огляд доказів фіксується у протоколі, до якого додаються усі складені або звірені під час огляду на місці плани, креслення, копії документів, а також зроблені під час огляду фотознімки, електронні копії доказів, відеозаписи тощо.

5) Можливе здійснення відеофіксації огляду доказів технічними засобами.

6) Особи, які беруть участь в огляді доказів за їх місцезнаходженням, мають право звертати увагу суду на ту чи іншу обставину, яка, на їх погляд, має значення для повноцінного проведення огляду, встановлення обставин, які мають значення для розгляду справи, робити свої зауваження щодо протоколу огляду.

7) Суд може оглянути вебсайт (сторінку), інші місця збереження даних у мережі Інтернет з метою встановлення та фіксування їх змісту.

8) Можливе призначення експертизи для встановлення та фіксування змісту вебсайту (сторінки).

Речові докази до набрання рішенням суду законної сили зберігаються в матеріалах справи або за окремим описом здаються до камери схову речових доказів суду. Речові докази, які не можуть бути доставлені до суду, зберігаються за місцем їх знаходження. Речові докази повинні бути докладно описані у протоколі огляду і, за необхідності та можливості, їх суттєві особливості сфотографовані або зафіксовані

⁶ Ухвала у справі № 640/1514/20 від 26.03.2020: Окружний адміністративний суд міста Києва. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/88428674.

у відеозапису або в інший подібний спосіб, після чого вони підлягають опечатуванню. Протоколи огляду та зображення речового доказу додаються до матеріалів справи (за заявою особи, яка надала суду оригінал електронного доказу на матеріальному носії, суд повертає такий матеріальний носій, на якому міститься оригінал доказу, цій особі після дослідження вказаного електронного доказу, якщо це можливо без шкоди для розгляду справи, або після набрання судовим рішенням законної сили. У матеріалах справи залишається засвідчена суддею копія електронного доказу або витяг із нього (ч. 2 ст. 100 КАС)).

Правила огляду речових доказів, що швидко псуються, викладені у ст. 82 КАС.

1) Речові докази підлягають негайному огляду.

2) Неявка учасників справи не перешкоджає огляду речових доказів.

3) До огляду речових доказів може бути залучено свідків, перекладачів, експертів, спеціалістів, а також здійснено фотографування і відеозапис.

4) Огляд речових доказів, що швидко псуються, за їх місцезнаходженням здійснюється у порядку, встановленому ст. 81 КАС.

5) Після огляду ці речові докази повертаються особам, від яких вони були одержані.

Оцінка доказів пронизує всі стадії розгляду справи і є кінцевим результатом пізнавального процесу щодо доказів. Оцінка доказів може бути попередньою, остаточною і контрольною. Попередню оцінку доказів суд здійснює на всіх стадіях провадження, аж до виходу до нарадчої кімнати. Остаточну оцінку сукупності доказів у нарадчій кімнаті, її наслідки є підставою для ухвалення рішення по справі. Контрольну оцінку доказів здійснюють вищі за рівнем суди при перевірці законності й обґрунтованості судових рішень. Тож оцінка доказів є самостійною процесуальною категорією, яка знаходиться поза рамками поняття судового доказу, оскільки закони логічного доказування не можуть бути об'єктом правового регулювання. Оцінка доказів здійснюється тільки судом (ст. 90 КАС України). Так, суд оцінює докази, які є у справі, за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному та об'єктивному дослідженні. Предметом оцінки доказів є наявність їх властивостей — належності, допустимості, достовірності, достатності. Жодні докази не мають для суду наперед встановленої сили. Об'єктом оцінки суду

є докази, а предметом — їх належність, допустимість, достовірність, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності.

Належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування (ч. 1 ст. 73 КАС). Суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмета доказування (ч. 4 ст. 73 КАС). Належність характеризується наявністю об'єктивного зв'язку між відомостями, які в них містяться, та фактами, що підлягають встановленню у справі.

Сторони мають право обґрунтовувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень. Суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмета доказування.

Допустимим є доказ, який отриманий відповідно до встановленого законом порядку (ст. 74 КАС). Допустимість характеризується через законність джерела отримання доказів, тобто суд не бере до уваги докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом.

Достовірними є докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи (ч. 1 ст. 75 КАС). На учасників справи покладається обов'язок надавати суду повні і достовірні пояснення з питань, які ставляться судом, а також учасниками справи в судовому засіданні (п. 5 ч. 5 ст. 44 КАС). За введення суду в оману щодо фактичних обставин справи винні особи несуть відповідальність, встановлену законом. На практиці трапляються випадки, коли виникають сумніви в достовірності доказу, наприклад відсутність у документа будь-яких реквізитів. Особа, яка бере участь у справі, під час дослідження цього доказу має право заявити клопотання про проведення експертного дослідження документа. Для його вирішення суд своєю ухвалою визначає, які відповідні заходи мають бути вжиті для перевірки фальшивості документа або усунення сумніву у його достовірності, зокрема шляхом витребування зустрічної інформації. Якщо перевірити достовірність документа без спеціальних знань неможливо, то суд призначає відповідну експертизу.

Достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування (ч. 1 ст. 76 КАС). Учасники справи повинні подавати всі наявні у них докази в порядку та строки, встановлені законом або судом, не приховувати докази (п. 5 ч. 5

ст. 44 КАС). Позивач зобов'язаний додати до позовної заяви всі наявні в нього докази, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги (якщо подаються письмові чи електронні докази — позивач може додати до позовної заяви копії відповідних доказів).

У рішенні ЄСПЛ у справі «Федорченко та Лозенко проти України» (№ 387/03) ЄСПЛ зазначив, що при оцінці доказів керується критерієм доведення «поза

розумними сумнівом»; тобто аргументи сторони мають бути достатньо вагомими, чіткими та узгодженими.⁷

У КАС України передбачаються процесуальні наслідки порушення вимог, яким мають відповідати докази, зокрема, суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмета доказування (ч. 4 ст. 73 КАС), а також докази, не подані у встановлений законом або судом строк, до розгляду судом не приймаються (ч. 8 ст. 79 КАС).

Для прикладу. Приватна особа звернулась до адміністративного суду з позовом до інспектора другої роти другого батальйону Управління патрульної поліції, в якому просить про скасування постанови про притягнення її до адміністративної відповідальності за частиною першою статті 182 КУпАП та закриття провадження у справі. Суд, проаналізувавши надані докази, які були враховані поліцейським під час винесення постанови, дійшов висновку, що вчинення правопорушення позивачем не доведено належними та допустимими доказами, які би вказували на доведеність виявленого порушення поліцейським з боку позивача, в частині перевищення нею вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях. Враховуючи відсутність достатніх доказів на винуватість позивача у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого частиною першою статті 182 КУпАП, суд дійшов висновку про скасування постанови та закриття справи про адміністративне правопорушення.⁸

Враховуючи вищезазначене, слід резюмувати, що інститут доказування в адміністративному судочинстві відіграє важливу роль, призначенням його є встановлення обставин у конкретній адміністративній справі та прийняття законного та обґрунтованого рішення у справі. Для доказування характерна внутрішня структура, складовою якої

є суб'єкти доказування, об'єкт доказування та етапи доказування. Для доказування характерні певні логічно послідовні етапи, зокрема збирання, дослідження та оцінка доказів. Кожен з етапів має як самостійне, так і залежне від інших етапів значення, що зумовлено різним змістовним наповненням доказової діяльності.

⁷ Рішення ЄСПЛ у справі «Федорченко та Лозенко проти України» від 20.09.2012. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_933.

⁸ Рішення у справі № 523/8408/22 від 30.05.2022: Суворовський районний суд м. Одеси. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: reestr.court.gov.ua/Review/108094360.

ІСТОРИЧНІ ЮВІЛЕЇ У 2024 РОЦІ: ВШАНОВУЄМО АДВОКАТІВ-ВІЙСЬКОВИКІВ

Ірина Василик, адвокат, проректор Вищої школи адвокатури, керівник Центру досліджень адвокатури і права НААУ, доцент, к. іст. н.

Галина Басара-Тилішак, Інститут історії України НАН України, к. іст. н.

Центр досліджень адвокатури і права НААУ вже традиційно знайомить з життєвим шляхом видатних представників адвокатури, історичні ювілеї яких вшановуємо цього року. Про знаменитих ювілярів, чії «круглі» дати припали на 2024 рік, — письменника, історика і видавця, першого голову товариства «Просвіта» в Одесі адвоката Михайла Комарова; адвоката Івана Семанюка, відомого як письменник Марко Черемшина; президента Української Народної Республіки в екзилі Степана Витвицького, — можна прочитати у Віснику НААУ за 2019 рік¹. Проте в історії української адвокатури маємо ще багато видатних адвокатів, імена яких досі залишаються маловідомими. Ювілейний рік — добра нагода згадати їх життєвий і професійний шлях. Плеяда цьогорічних ювілярів особлива, адже їм довелося бути не лише адвокатами, а й воїнами. Через пекельний вир Першої світової, від початку якого нас розділяє вже 110 років, довелося пройти багатьом представникам адвокатури. У війні, яку розпочали імперії, вони вигартували свій шлях боротьби за незалежну Українську державність.

160-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ КИРИЛА ТРИЛЬОВСЬКОГО

Адвокат, поет, публіцист, видавець, громадський та політичний діяч, організатор січового та стрілецького руху в Галичині та Буковині Кирило Трильовський народився на Львівщині у 1894 році у родині греко-католицького священника. Правничу освіту здобув у Чернівцях, згодом у Львівському і Віденському університетах. У 1901 році відкрив свою адвокатську канцелярію у Коломиї.

К. Трильовський обирався депутатом австрійського парламенту та Галицького сейму. Справою життя, яка принесла йому славу «січового батька», стала організація та розвиток у Галичині січового руху. 5 травня 1900 року в селі Завалля (сучасна Івано-Франківська область) адвокат створив перший осередок товариства «Січ» — протипожежно-спортивної організації з українським військово-патріотичним вихованням. Протягом першого десятиліття ХХ століття мережа «Січей» охопила всю Східну Галичину і Буковину і створила передумови для організації під час Першої світової

¹ Василик І., Басара-Тилішак Г. Вони залишили свій слід в історії: адвокати-ювіляри 2018–2019 рр. // Вісник НААУ. 2019. № 5(53) травень. С. 58 — 64.

війни військових формувань українського січового стрілецтва.

Як літератор К. Трильовський писав у жанрі історичної прози, однак знаменитим він став як автор віршів, які згодом стали народними піснями: «Гей, там на горі «Січ» іде», «Гей, Чорногора зраділа», «Про Січ славу, Запороже».

140-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ РОМАНА ДОМБЧЕВСЬКОГО

Адвокат, громадський діяч і публіцист Роман Домбчевський народився у селі Верхній Ясенів (нині Верховинського району Івано-Франківської області). У 1908 році закінчив правничий факультет Львівського університету та пройшов адвокатську практику. Роман Домбчевський володів 8 мовами.

Старшини 1-го полку Сірожупанної дивізії перед виїздом з табору Фрайштадт 12.02.1918 р. У першому ряді зліва сидить Роман Домбчевський

Під час першої світової війни за дорученням Союзу визволення України працював з українцями-військовополоненими в австрійському таборі Фрайштадт. Після проголошення Західно-Української Народної Республіки вступив до Української Галицької Армії, мав звання сотника. Протягом 1921 — 1922 років Р. Домбчевський перебував на дипломатичній роботі як член місії ЗУНР у Празі.

У 1923 році Р. Домбчевський повернувся у Галичину та працював адвокатом у Миколаєві, Стрию і Дрогобичі. Вступив до Союзу Українських Адвокатів. Наполегливо вимагав рівних прав для української мови у міжвоєнній Польщі та написав працю «За права мови». У місті Стрий Роман Домбчевський був одним із засновників краєзнавчого музею «Верховина».

Восени 1939 року Роман Домбчевський був заарештований радянськими спецслужбами і засуджений до восьмирічного ув'язнення. Після відбування покарання через заборону не зміг повернутися до Галичини. Осів в Одесі, працював вантажником у порту. Помер адвокат Р. Домбчевський у 1952 році.

140-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВІКТОРА ПАЦЛАВСЬКОГО

Віктор Пацлавський відомий як адвокат, громадсько-політичний діяч і музикант. Він народився у місті Броди на Львівщині у 1884 році. Навчався у Бережанській гімназії та на філософському факультеті Львівського університету. У 1902 році був обраний секретарем товариства «Академічна громада». У 1904 році у ході сецесії — протестної акції студентів-українців, які боролися за український університет у Львові, продовжив навчання у Відні, де закінчив правничий факультет.

З 1909 року В. Пацлавський як кандидат адвокатури проходив адвокатську практику в Рогатині. У 1913 році переїхав з родиною до Дрогобича і працював помічником адвоката. Після початку Першої світової війни був мобілізований до австро-угорського війська, в якому воював до 1917 року. Звільнившись з армії, В. Пацлавський склав іспит на доктора права і відкрив власне адвокатське бюро.

Після проголошення Західно-Української Народної Республіки адвокат В. Пацлавський долучився до розбудови української державності. У листопаді 1918 року він став секретарем повітової національної ради у Дрогобичі та секретарем міської управи.

У 1922 році В. Пацлавський перейняв адвокатську контору А. Горбачевського. Як адвокат вів справи українського нафтового товариства «Підойма».

Віктор Пацлавський був надзвичайно активним в українському громадсько-політичному житті міжвоєнного періоду як співорганізатор Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) — найбільшої української політичної партії у Галичині. Адвокат ініціював будівництво української гімназії

імені І. Франка у Дрогобичі, очолював Українське педагогічне товариство, «Рідну Школу», Музичне товариство імені М. Лисенка, товариство «Боян». У 1941 році В. Пацлавський став головою Української національної ради у Дрогобичі.

У 1944 році адвокат В. Пацлавський емігрував до Німеччини, згодом переїхав у США. Працював вчителем фортепіано у школі. Помер у 1974 році та похований у місті Йонкерс у штаті Нью-Йорк.

140-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВАСИЛЯ БАБІЯ

Адвокат і старшина Української Галицької Армії Василь Бабій народився у 1884 році у селянській родині села Великий Говилів (нині Тернопільської області). Гімназійну освіту здобув у Тернополі та Коломиї. У 1901 — 1911 роках навчався на правничому факультеті Львівського університету. Ступінь доктора права здобув в університеті міста Грац в Австрії. Адвокатську практику проходив у містечку Копичинці.

Улітку 1914 року з початком Першої світової війни був мобілізований до австро-угорської армії. Закінчив

старшинську артилерійську школу і воював на сербському та італійському фронтах, одержав звання поручника. Після закінчення Першої світової війни продовжив воювати в Українській Галицькій Армії, де був командантом коша гарматного полку у Золочеві. Брав участь у Чортківській офензиві та боях під Києвом, де командував новоствореним 9-м гарматним полком і одержав військове звання сотника. Василь Бабій брав участь у боях з більшовицькими та денікінськими військами, а у вересні 1919 року командував бронепоездом «Галичина».

У 1922 році Василь Бабій повернувся до Галичини та працював адвокатом у Копичинцях, брав участь у громадському житті містечка: очолював товариство «Луг», був директором філії Українського банку. Пізніше переїхав у Чортків, де відкрив власну адвокатську канцелярію. Друга світова війна застала В. Бабія у Чорткові. Протягом 1941 — 1944 років він працював адвокатом і очолював Український окружний комітет у місті.

Навесні 1944 року В. Бабій був змушений емігрувати до Німеччини, а у 1948 році — до Канади. Написав спогади про Українську Галицьку Армію. Помер адвокат Василь Бабій у 1977 році у місті Сент-Кетерінс.

140-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МИРОНА ВІТОШИНСЬКОГО

Адвокат і громадсько-політичний діяч, повітовий комісар ЗУНР Мирон Вітошинський народився у 1884 році у Збаражі в родині службовця. Навчався у гімназіях в Тернополі та Львові, освіту правника здобув в університетах Львова та Відня. У студентські роки був співредактором часопису «Молода Україна», належав до Української соціал-демократичної партії, був організатором українського робітничого руху.

З 1914 року Мирон Вітошинський працював адвокатом у Збаражі. У добу Західно-Української Народної Республіки очолив місцеву українську владу: став повітовим комісаром у Збаражі. Редагував газету «Збаражське слово». У середині березня 1919 року залишив державну посаду та вступив на службу до Української Галицької Армії ЗУНР. Разом з військом перейшов на Наддніпрянську Україну. Протягом літа — осені 1919 року очолював департамент праці Міністерства праці Української Народної Республіки.

7 листопада 1919 року адвокат був заарештований польською жандармерією. Помер від тифу у Тернопільській тюрмі. Похований М. Вітошинський у Збаражі.

140-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ІВАНА ЗАВАЛИКУТА

Іван Заваликут — відомий адвокат і громадсько-політичний діяч, старшина Української Галицької Армії (УГА) народився у 1884 році у селі Малі Чорнокінці (нині Тернопільська область) у селянській родині. Навчався у гімназії в Бучачі. Після її закінчення у 1905 році відбув однорічну військову службу в австро-угорській армії, де отримав звання хорунжого. У 1911 році Іван Заваликут закінчив правничий факультет Львівського університету. Здобувши ступінь доктора права, у 1912 році він розпочав адвокатську практику у Гусятині. Як більшість представників «адвокатської доби», був активним у громадській роботі та засновував по селах читальні «Просвіти».

З початком Першої світової війни І. Заваликут був мобілізований як старшина австро-угорської армії та воював на Східному фронті. Восени 1914 році у бою в Карпатах потрапив у російський полон. Перебував у таборах для військовополонених у Татарстані та у Пензенській губернії. Узимку 1918 року зумів утекти з полону і добрався до України, де вже діяла влада Української Народної Республіки. Полтавським губернським комісаром УНР, також адвокатом Андрієм Лівіцьким був скерований до повітового міста Золотоноші на Черкащині, де отримав посаду заступника повітового комісара УНР та викладав у місцевій гімназії. Під час Гетьманату П. Скоропадського перебрався до Черкас, де викладав українську мову на учительських курсах. У період Директорії УНР працював урядовцем у Черкасах. Рятуючись від розстрілу більшовиками, повернувся до Галичини. Згодом деякий час перебував у Штабі Головного отамана УНР С. Петлюри у Здолбунові.

У червні 1919 року, напередодні Чортківської офензиви, успішної наступальної операції Української Галицької Армії під час польсько-української війни 1918 — 1919 років, Іван Заваликут вступив до УГА. Командував обозом однієї з бригад, 1 серпня 1919 року отримав звання поручника. Двічі перехворів на тиф. У січні 1920 року І. Заваликут вирушив з Одеси додому в Галичину. Був заарештований чекістами та засуджений у м. Тирасполь військовим трибуналом до розстрілу. Однак знову зумів урятуватися та протягом серпня-вересня працював у повітовому ревкомі Галревкому в Копичинцях.

З 1922 року І. Заваликут працював кандидатом адвокатури у Копичинцях і брав активну участь у гро-

мадсько-політичному житті: очолював відновлений гурток «Рідної школи» та був членом наглядової ради Українбанку.

У травні 1930 року Іван Заваликут переїхав до Коломиї, де відкрив власну канцелярію. Брав участь у політичному житті краю: належав до Центрального комітету УНДО, двічі був обраний депутатом польського сейму. За свою проукраїнську громадсько-політичну діяльність переслідувався польською владою та був тричі ув'язнений, а Головна адвокатська рада у Варшаві заборонила І. Заваликуту протягом п'яти років займатися адвокатською практикою.

Восени 1939 року після встановлення в Галичині радянської влади адвокат І. Заваликут, остерігаючись арешту, перебрався на територію Польщі до Замостя і продовжив там адвокатську діяльність. У липні 1941 року повернувся до Станіславова (нині Івано-Франківськ) і остаточно емігрував у березні 1944 року. Перебував у таборах у Німеччині, створював там відділення Українського допомогового комітету, надавав юридичну допомогу. У 1950 році переїхав до США. Проживав з родиною у місті Сіракузи штату Нью-Йорк, був активним у діяльності українських громадських, культурних та економічних товариств. Помер Іван Заваликут у 1975 році у Сіракузах.

130-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ОЛЕКСАНДРА БАДАНА-ЯВОРЕНКА

Адвокат, політичний діяч та історик Олександр Бадан (псевдонім Яворенко) народився у 1894 році в селі Вілька Мазовецька на Львівщині. Під час Першої світової війни служив в австро-угорській армії, у листопаді 1918 року брав участь у боях за Львів. У 1919 році переїхав до Чехо-Словацької Республіки, а звідти — до Відня. У травні — вересні 1920 року був особистим секретарем Володимира Винниченка під час його приїзду в Україну. Правничу, філософську та дипломатичну освіту здобув в університетах Кракова, Відня та Праги. Працював адвокатом у Словаччині та на Закарпатті.

У 1926 році О. Бадан-Яворенко переїхав до УСРР. Працював у Держплані, викладав у Комуністичному університеті імені Артема. Протягом 1927 — 1930 років був ученим секретарем Народного комісаріату освіти, редактором «Статей і промов» М. Скрипника, членом правління товариства «Історик-марксист». У 1929 році О. Бадан-Яворенка виключили з КП(б)У. У 1930 — 1933 роках він працював завідувачем редакції чужоземних словників УРЕ, професором всесвітньої історії у вищих навчальних закладах Харкова. У 1929 році була опублікована його праця «Закарпатська Україна: соціально-економічний нарис».

19 лютого 1933 року О. Бадан-Яворенка заарештували та засудили на 10 років позбавлення волі. Відбував покарання на Соловках. У 1937 році Особливою трійкою Управління НКВС СРСР по Ленінградській області засуджений до розстрілу. Олександра Бадана-Яворенка вивезли з Соловків і стратили в урочищі Сандармох у Карелії 3 листопада 1937 року.

130-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ СТЕПАНА ПОПОВИЧА

Адвокат і поручник Української Галицької Армії Степан Попович народився у 1894 році у м. Кіцмань (нині Чернівецька область) у родині педагога, повітового інспектора народних шкіл, згодом крайового шкільного інспектора та президента Буковини у період ЗУНР Омеляна Поповича.

Степан Попович навчався у гімназії в Чернівцях та правничому факультеті Чернівецького університету. Однак не встиг завершити навчання до початку Першої світової війни. Військову службу розпочав як однорічний доброволець, згодом хорунжий, а з серпня 1916 року лейтенант. Нагороджений бронзовою медаллю за військові заслуги.

Після розпаду Австро-Угорської імперії став на службу в українську армію як поручник УГА. Був командиром 1-ї батареї у 3-му гарматному полку. Відзначився у боях з поляками під час Чортківської офензиви. 3 липня 1919 року воював з більшовиками на Наддніпрянщині: біля м. Старокостянтинів (нині Хмельн. обл.), згодом через м. Вінниця, Романів, Житомир дійшов до м. Коростень.

Повернувшись до Чернівців, С. Попович здобув ступінь доктора права. Працював адвокатом у м. Садагура. Належав до підпільного гуртка колишніх старшин УГА, які вважали себе зв'язаними присягою Україні і такими, що перебувають у вимушеній відпустці С. Попович був довголітнім членом товариства Український народний дім. Востаннє його прізвище згадується в офіційних списках цього товариства за 1943 рік. Подальша доля невідома².

² Література: 1. Бадан Олександр Іванович / В. В. Габор, О. С. Рубльов // Енциклопедія Сучасної України / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. URL: esu.com.ua/article-38769; 2. Вітенко М. Пацлавський Віктор Едмундович // Енциклопедія ЗУНР. Т. 3. Івано-Франківськ, 2018. С. 78–79; 3. Гловацький І. Ю., Гловацький В. І. Українські адвокати Східної Галичини (кінець XVIII — 30-ті роки XX ст.). Львів, 2004; 4. Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 5; 56–57; 5. Лазарович М., Лазарович Н. Заваликут Іван Якович // Енциклопедія ЗУНР. Т. 2. Івано-Франківськ, 2019. С. 11 — 12; 6. Павлишин О. Вітошинський Мирон Іванович // Енциклопедія ЗУНР. Т. 1. Івано-Франківськ, 2018. С. 274; 7. Старик В. Попович Степан Омелянович // Енциклопедія ЗУНР. Т. 3. Івано-Франківськ, 2020. С. 229 — 230.